

Тернопільський державний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Наукові записки

Серія: педагогіка

1'2001

Тернопіль

ББК 74 з 4

Н 34

Наукові записки Тернопільського державного педагогичного університету
Серія Педагогіка 2001 — №1 — 66 с

***Випуск присвячений висвітленню вікового, духовного, суспільного
потенціалу християнства***

***Друкується за рішенням вченого ради Тернопільського державного
педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
від 26 грудня 2000 року (протокол № 5)***

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Анатолій Вихрущ — доктор педагогічних наук, професор

Віра Вихрущ — кандидат педагогічних наук, доцент

Наталя Дащенко — кандидат фізологічних наук, доцент

Володимир Кравець — доктор педагогічних наук професор, член-кор. АПН України

Марія Крупа — кандидат філологічних наук доцент

Василь Мадісон — доктор педагогічних наук професор академік АПН України

о. Михаїл Пастух — доктор філософії, проректор Тернопільського вищої духовної семінарії
імені патріарха Йосифа Степного

Григорій Терещук — доктор педагогічних наук професор (головний редактор)

Михайло Фіцула — доктор педагогічних наук професор

Анатолій Фурман — доктор психологічних наук професор

Комп'ютерна верстка Ольга Габрель

ББК 74

Н 34

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Вірт ВІХРІ III

ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕЛІГІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ (З ІСТОРИЇ ПІДАННЯ)

Теорія навчання у релігійній педагогіці формувалася в осзапосередньому і нерозривному відноєнні з розвитком церковно-парафіяльної школи. За даними журнала «Русская мысль» (1900 № 8) на 1 січня 1897 року в Російській імперії з загальною кількості початкових навчальних закладів (78724) у виданні Священного Синоду знаходилося 34836 шкіл або 44% від всєї кількості. Свого часу школи які створювалися при церквах і монастирях як і вся діяльність духовенства відігравали почитиву роль у становленні вітчизняної школи оскільки обстоювали навчання рідною а не поетькою або іншою іноземною мовою таким чином сприяючи розвиткові системи освіти в країні звільненню від зовнішнього впливу.

В умовах коли необхідно було забезпечити діяльність всіх кількості новостворених початкових шкіл і їх фінансування церковно-парафіяльні заклади ставали цивім засобом освіти населення. На загальніх зборах Державної ради 6 травня 1874 року з питань зміни управління низчими училищами відомства Міністерства Народної Освіти ішлося зокрема про керівництво навчальними закладами цього типу з боку духовенства та світських органів управління. Міністр освіти граф Гогенаген-Юнгвад в якості вступа та священна справа народної освіти з душою речі та чеснотою вибачає то що вчиняє від всіх освічених подій країни то патріотка і в цьому благородному напрямі зможе реалізовуватися лише при умові спільніх зусиль Міністерства Народної Освіти які засядають за найближчими вказівками Верховної влади дворянства які сьогодні покликані до цієї справи. Монархим довірять як духовенства які знаходяться поруч з народом завдяки через свої святині обов'язок стягувати справжній просвітницький мети [13 1729]. Але в цих словах було мало правди оскільки передова педагогічна громадськість у 70-80-х роках ХІХ століття вже активно виступала проти церковно-парафіяльних шкіл як поступово ставши сутьчим фактором у розвитку вітчизняної школи і через релігійний характер занять освіти в них і через низький рівень підготовки педагогичних кадрів.

Освітній ценз учите в церковно-парафіяльних школах Південно-західного краю за даними Рачковського був надзвичайно незвичайним 25% одержали вищу освіту 20,9% не мали права викладати. Серед останніх було 60% учите від списів речицької рукописної військової гімнастики. Такі цифри наводяться газета «Нове время» (1896 №7154) та журнал «Русская мысль» (1901 кн 12 с 204). На числах до педагогічної діяльності священиків ставиться з недовірою або відкрито протиступати проти них. Наприклад в циркуліре Одеського навчального округу від 1879 року пояснюється визнає що з умов виконання священиком церковних потреб якого пряму обов'язку в призначенні цієї духовної особи законочинством або чинством може здислюватися лише на школу шкільної справи.

Ці суперечності обумовили процес розвитку релігійної педагогіки та дидактики зокрема у своїх пошуках шляхів раціональної організації навчального процесу релігійна дидактика не могла уникнути спрятливого впливу прогресивних традицій накопичених у зарубіжній світській дидактиці. Оскільки розвивається у сучасному дидактичному просторі. Це пояснює демократичні спріямованість наукових розробок першовинних педагогічних видань Духовного відомства та в окремих працях де дотично розглядається проблеми навчання у церковно-парафіяльних школах. П.Юркович - основник релігійної педагогіки автор першого систематичного курсу і відручників з педагогіки «Чтения о воспитании» (1862) та «Курс общей педагогики с приложениями» (1864) підкреслює значення врахування індивідуальних

відмінностей особистості учня та необхідність забезпечення демократичних засад навчання. Індивідуальність заслуговує на пошагу не в принципі а з уважкою до якостями, які притягають її. Те саме потрібно сказати про народність. У всіх інших випадках вона покликана поступитися формам загальнолюдського розвитку. Школи доволі часто розв'язують це надзвичайно важливє завдання доволі просто: вони вбивають різними засобами чистоту юнака, роблять його нездатним увійти у справжній світ з переносом його в себе, щоби таким чином відчути його і стати спорідненим із ним. Із чистого багатства душевного життя готовна увага надається виключно розумові, який здійснює свої бандужні функції обчислення» [15, 63]. Сприяючи створенню журналу «Труды Киевской Духовной Академии», Юрасевич нагонощував на тому, що цей друкований орган повинен відповідати на загальним потребам школи і життя, поєднуючи при цьому теоретичні розробки з практичним досвідом педагогичної діяльності. У зв'язку з цим вже в першому томі цього видання в 1861 році були вчинені два праці П.Юрасевича «Мир с близким как условие христианского общежития» та «Доказательства бытия Божия» (критико-філософські отримки).

Розв'язання проблем організації навчального процесу в церковно-парафіяльній школі було неможливе без визначення чистої завдань початкової таїни релігійної освіти. Всі в постамові цього питання прослідовуються розбіжності між масовою практикою та педагогичною теорією, демократичною спрямованістю останньої.

Найбільш відочин та авторитетний представник релігійної педагогіки С. Миропольський вбачає основне завдання початкового навчання не в засвоєнні релігійних догматів, а в тому, щоби задовільнити практичні потреби народних часів. Він вважає що для цього на перший план у навчанні потрібно поставити принцип практичної корисності знань, що одночасно допоможе забезпечити успіх народної освіти [12, 21]. Виховне значення освіти підкреслює у статті «Несколько слов о задачах и средствах воспитания в начальной школе» Х. Белков: «Абсолютно справедливо, що школа виховує свого учня через навчання, яке при цьому є головним виховуючим засобом. Але навчання своєю змістом тільки тоді може виховувати учнів правильно, коли воно здійснюється правильними засобами і час на увагу розвиток не тільки тих пізнавальних здібностей, а рівночірно і будь-якими іншими засобами, які на увагу розвиток не тільки душевні сили учня. До того ж навчання не є насправді єдиним виховним засобом, який учитель використовує у школі з виховною метою. Існує багато інших виховних засобів, які нічого спільного з навчанням не мають але якими винятъ під час навчання може користуватися для досягнення виховної мети зовсім не заважаючи самочілу навчанню» [1, 75]. До таких шкільних засобів автор відносить розміщення учнів у класі, допомога вчителям з боку учнів та у навчанні як «певний розмір, організований вчителем у процесі викладання, наприклад, помахом руки, ручником або будь-яким іншим засобом більш легкого регулювання дій учнів» та класичні дисципліни [1, 2]. Їх використання «забезпечує» дуже важливий вплив на навчання якщо вчитель використовує їх правильно, навчання іде легко й успішно, а при неправильному користуванні навчання уповільнюється і у результаті дає погані успіхи учнів» [2, 30]. Усі додаткові виховні засоби пропоновані даним автором свідчать про його орієнтацію на демократизацію навчального процесу. Це настанови приклад учителя, сквалення, відволікання від поганого – «ухилення», нагадування про постійні та співоздичні зауваження до справи або «сникання».

У певному протиріччі з усташтими уявленнями про суб'єктність навчання в церковно-парафіяльній школі та з дійсним станом практики навчання знаходиться теорія навчання і питання шкільної дисципліни. Передові педагоги і методисти, наслідуючи кращі світові традиції у розгляді цього питання, бачили причину порушення шкільної дисципліні у недобрецько-добраних методах навчання: «Треба бути дуже поганою думкою про учнів, сподіваючись, що ті прийоми, які звичайно використовуються в навчанні, не відіб'ють у них бажання вчитися» [5, 10]. Засоби, які звичайно використовують, аби стимулювати гарну поведінку на думку авторів публікацій з проблеми (М. Горбов, К. Єльницький та ін.), є аморальними. Единою нагородою в даному випадку може бути лише знання. Саме пріоритет знань визначає «дух школи». Порівнюючи традиційну школу і школу де діє культ знань, М. Горбов пише: «У вільній школі життя гомінус з її воно і нові вправи та любов; а у такому житті щастя і якщо більше стоянності вчитець від дитячого гамору й жвавості, то і більше

винагороди одержить він від їх прихильності. Вчитель повинен пам'ятати, що він – батько, старший товариш, слуга учнів, – все, що бажаєте, тільки не страшний іх начальник” [4, 14]

Традиційними навчальними засобами, які забезпечували демократичний характер навчального процесу у церковно-парафіяльній школі, безумовно, були методи навчання. На відміну від сколастичних загальновживаних у традиційній школі, пропоновані нові методи навчання або нові підходи до традиційних загальновідомих методів передбачали забезпечення розвитку особистості школяра й творчий підхід учителя до своєї справи. Серед публікацій на дану тему у журналі “Церковно-приходська школа” особливу виокремленість має оригінальна за своїми підходами публікація М. Горбова. Він пише: “Які б методи нам не пропонувалися, ми можемо з упевністю сказати одне: оскільки всі навчальні методи мають значення не виключно, а лише значення зручних знарядь, то не варто вищукувати найкращу методу, – та такої і не існує! Нехай кожен вчитель вибере найбільш для нього зручну, аби це був свідомий вибір, а не просте запозичення” [6, 23].

Як і у світській початковій, у церковно-парафіяльній школі поряд із релігійними предметами провідане місце займати рідна мова. Тому не дивно, що на багату увагу зосереджена саме на цих уроках. У розгляді цього питання необхідно виділити кілька аспектів. Оскільки журнал “Церковно-приходська школа” був розрахований на східноукраїнські землі, природно, що в ньому піднімалося питання про те яку мову вважати рідною. З огляду на це варто зазначити, що особливості україномовних учнів, як і представників інших національних меншин у Російській імперії, до уваги не бралися. Гому рідною мовою однозначно вважалася російська. Навіть відомий свого часу методист початкового навчання Т. Лубенець у своїй статті “О первоначальном обучении в народных южно-русских школах” писав: “Панующею мовою навчання у початкових школах нашої величезної батьківщини, звичайно, повинна бути російська літературна мова. Така мова потрібна нашему селянинові, перш за все, як мова загальнодержавна ісю написані закони, відбувається судочинство, і нарешті, робляться будь-які державні розпорядження. Крім того, російська літературна мова є одночасно мовою інтелігенції і літератури, і тому як засіб освіти вона рівнуче незамінна у школі” [11, 37]. Разом із тим вищезгаданий автор припускає можливість використання української мови з метою тлумачення незрозумілих російських слів на перших стадіях навчання. Щоби демократизм задуманого підходу був більш зрозумілим, наголосимо, що значна частина авторів публікацій із проблемами навчання мови у початковій церковно-парафіяльній школі заперечувала існування відмінностей між російською та українською мовами, наголошуючи на тому, що певні розбіжності обумовлені лише випадковістю, оскільки історично у південно-західних областях “склалася звичка” неправильно вичовляти слова (зокрема, така точка зору висловлюється у статті А. Андріяшева – кн 5, с. 1887 рік).

Оскільки україномовні діти недостатньо свідомо сприймали і розуміли російську мову, у практиці навчання виникали об'єктивні труднощі. Саме вони й обумовлювали особливості використання традиційних методів навчання та організації процесу досвоєння човітснисвої діяльності. Для того, щоби російська мова була зрозумілою дітям, на думку Т.Лубенця, необхідно: 1) щоби діти, засвоюючи зміст російських слів “пов’язували б із цими словами власне розуміння, інакш що в лексичному багатстві буде відсутнія відповідність форми та змісту”; 2) давати російські слова, що відповідають за змістом і зовнішньою формою досвідові дитини; 3) давати невелику кількість слів, щоб діти встигли засилитися над змістом; уникати багатослів’я; 4) створити україномовний буквар в основу якого покладти поступовий переход від відомого до невідомого, свідоме засвоєння без використання слів та словосполучень, які вимагають перекладу і пояснення; 5) тимчасово усно використовувати українську мову “як крайню необхідність і засіб до кращого розуміння загальнодержавної російської мови” [11, 46].

Підкреслюючи загальнозападтичне значення пояснюваного читання як методу ознайомлення методів школирів із мовою в книзі, М. Горбов у своїй статті “Основы обучения русскому языку в народной школе” проводить думку про те, що за своїми завданнями цей метод є більш необхідним для україномовних дітей, ніж для російськомовних. Для останніх використання пояснюваного читання є нічим іншим, як даниною німецької педагогіки, оскільки між російською літературною та побутовою мовою відмінностей майже немає, в той час, як у німецькій вони суттєві. Це певною мірою нагадує ситуацію з українськими дітьми, для

яких різниця між рідною та літературною російською мовою значна. Щоб пояснівальнє читання органічно увійшло у практику роботи із україночовними дітьми, на думку М. Горбова, необхідно дібрати доцільний зміст, який відображав би український побут. Така постановка питання обумовлена, з одного боку, сприйманням мови не тільки як виду діяльності, але й як форми фіксації і збереження певного життєвого досвіду дитини, культури і побуту конкретного народу, з другого, – необхідністю забезпечення свідомого сприйняття прочитаного, за чे�сю якого читання не має сенсу [6].

Важливим аспектом проблеми пояснівального читання у народній школі є визначення його завдань, розробка доцільної методики використання. Залежчи відсутній утилітаризм трактування мети пояснівального читання нічим не відрізняється від методики педагогами. М. Горбов, зокрема, підкреслює, що метою і завданням пояснівального читання є поширенням учнів різних відомостей. Таким чином урок пояснівального читання перетворюється і на урок географії, і на урок історії. “Тому, – пише автор, – питання про пояснівальнє читання виходить за межі питань власне про російську мову: воно стосується вже всіх програм народної школи” [6, 17]. У той же час існуючі авторитетні розробки цих уроків страждали на примітивізм, а широке коло завдань, сформульовані в книгах Д. Тихомирова, А. Баранова (ознайомлення із формами рідної мови і літератури, розвиток усного мовлення дітей, зображення його словами, формами та зворотами; формування правильності писемної мови, виконання ролі засобу набуття учнями корисних знань; сприяння розвиткові чистоти і вплив на моральность учнів) у практиці навчання україночовних дітей виявлялися неспроможними.

Свої шляхи вдосконалення пояснівального читання у початковій церковно-парафіяльній школі пропонує Ф. Копилянський. Особливу увагу він звертає на добір матеріалу для читання та механізм використання цього методу. Він вважає, що для уроків пояснівального читання варто добирати статті релігійно-морального змісту, історичні матеріали, які виховують любов до Батьківщини, відданість цареві та Вітчизні; літературно-художні та географічні статті. Розпочинати пояснівальнє читання потрібно з конкретного змісту статті. Копилянський рекомендує певну послідовність етапів уроку. Перший – пояснення а) незрозумілих слів, висловів та конкретних думок у статті із дотриманням таких правил: пояснювати лише очевидні незрозуміліс., коментувати коротко і доступно, б) пояснення незрозумілих висловів шляхом доступного дітям перефразування, переведення у простішу форму, розчленування складних речень на прості частини шляхом запитань, які визначають їх стивідношення; в) пояснення конкретних думок тільки у русі контексту статті, тобто у зв'язку із даним предметом. При цьому повинна переважати догматична форма, оскільки евристична вимагає майстерніх запитань учителя і багато часу. Наступний етап передбачає розкриття плану розміщення конкретних думок у статті. Завершує роботу виведення загальної думки або ідеї статті. Врахування наведених етапів, на думку автора, дозволить забезпечити свідоме читання та сприйняття прочитаного [10].

Із проблемою пояснівального читання безпосередньо пов’язаний зміст книги для читання Суттєвим недоліком звичайних книг Г. Когутовського вважає те, що в основі формування їх змісту лежить прагнення поширити якогось більше утилітарних, за своїм характером знань. Тексти для читання, на думку цього автора, повинні “якщо не відразу, то хоча б через певний час пробудити самосвідомість читача і його думки про своє майбутнє у цьому сусільстві” [9, 221].

З огляду на ефективність методів викладання представників релігійної дидактики не задовільняє навіть такий консервативний за своєю суттю навчальний предмет, як Закон Божий. Основними недоліками є його викладання вважаються 1) сущість і книжність, 2) складнощі у розумінні матеріалу священної історії та величезна кількість номенклатурного і складного історичного матеріалу, 3) проведення уроків Закону Божого неспеціалістами. Саме ці проблеми вимагали першочергової уваги від представників релігійної педагогіки та практичних учителів [3, 167-174].

Не менш актуальну ніж у світській школі була проблема домашньої самостійної роботи учнів. Вважається, що вона є необхідною складовою навчального процесу. Домашня робота була безпосередньо пов’язана із структурою уроку, оскільки перевирюючи її наслідки, вчитель тримав у постійному страхові всіх дітей. На сторінках журналу “Церковно-приходська школа” проти заставлення уроків додому виступив М. Горбов із оригінальною статтю “О домашніх работах”

учнів начальних народних шкіл? Він розглядає ефективність кожного з видів домашніх завдань та їх вплив на розвиток учнів зачучжання вище напам'ять не сприяє сприйманню літературного твору як художнього явища, а механічно: уміння нічого не виховують перечитуванням вже відомого вдома не сприяє формуванню навички швидко використовувати прийом складання нових слів, оскільки це можливо лише на новому тексті а під час перечитування учень лише запам'ятовує вже прочитані слова, переказ прочитаного в класі не формує свідомого сприймання змісту – це можливо лише при первинному читанні постійного контролю вчителя потребує і виконання таких видів робіт як складання вдома всіх творів речень листів письмовий розбір речень. Організація домашньої самостійної роботи в умовах вітчизняної школи вимагає щоби вчитель приглядався “до дітей, до їх домашнього життя а часто навіть і до прийомів самодіяльних вчителів-селян, і сам виробляв самостійну систему виховання коли б дитині залишалася значка доля свободи” [5 24-25]. Таким чином домашня самостійна робота, на думку автора, за цих умов може стати потужним виховним фактором.

Прагнучи вдосконалити навчальний процес у церковно-парафіяльній школі, вчителі і методисти використовували активні форми роботи з учнями. Зокрема К Черніцький пропонував замість екскурсій і навчальних прогулянок, до яких простий селянин ставився як до забави використовувати паломництво, під час якого вирішувати і дидактичні проблеми. Він пропонує свою технологію проведення такої роботи, що для дидактики початкової школи того часу буде новою проблемою [14].

У загальнюючі розгляд даної проблеми вважаємо за необхідне зазначити також розвиток педагогіка зокрема дидактика, формувалася у єдиному інформаційному просторі із світською педагогікою тому для неї характерні ті ж проблеми. На відміну від останньої ретельна дидактика мала демократичні спрямування, яке надавало прогресивного характеру всім загальнодидактичним розробкам. Масова школа через низький рівень професійної підготовки вчителів та специфіку ретельного світосприйняття вчителів учнів і батьків протистояла таким нововведенням.

ЛІТЕРАТУРА

- 1 Белков Х Несколько слов о задачах и средствах воспитания в начальной школе // Церковно-приходская школа – 1889 – №9 – С 67-86
- 2 Белков Х Школьные средства и их значение при обучении // Церковно-приходская школа – 1888 – №12 – С 10-34
- 3 Веригин Н К вопросу о постановке преподавания Закона Божия в начальном народном чтитище // Журнал Министерства Народного просвещения – 1906 – №2 – Отд 2 – С 167-174
- 4 Горбов Н О дисциплинарных мерах в народной школе // Церковно-приходская школа – 1887 – №2 – С 7-37
- 5 Горбов Н О домашних работах учеников начальных народных школ // Церковно-приходская школа – 1888 – №12 – С 3-17
- 6 Горбов Н Основы обучения русскому языку в народной школе // Церковно-приходская школа – 1888 – №8 – С 17-28
- 7 И Н Одни из учительских съездов // Церковно-приходская школа – 1889 – №11 – С 210-212
- 8 Елькинсон К Порядок (дисциплина) в школе // Церковно-приходская школа – 1892 – №1 – С 323-328
- 9 Когутовский Г Несколько слов о первоначальном книжке для чтения в женской начальной школе // Церковно-приходская школа – 1891 – № 11 – Отд 1 – С 220-223
- 10 Кондитянский Ф Постановка объяснительного чтения в народной школе // Церковно-приходская школа – 1889 – № 2 – С 16-29
- 11 Лубенец Т Г О первоначальном обучении в народных южно-русских школах // Церковно-приходская школа – 1887 – Ки 2 – С 37-46
- 12 Миропольский С И Инспекция народных школ и ее задачи // Журнал Министерства Народного Образования – 1872 – Ч CLXI – Отд 3 – С 1-106 Ч CLXII – Отд 3 – С 1-39 13 Настольная книга по народному образованию. Составлена Г Фальборком и В Чарнолусским Т 3 Низшие учебные заведения всіх ведомств и разрядов – С-Пб тип Б М Вольфа 1904
- 14 Черніцький К Паломничество учеников начальних народних школ // Церковно-приходская школа – 1891 – №12 – Отд 1 – С 269-276
- 15 Юркевич П Д Число о воспитании – М изд Н Чепеляевского 1865 – 272 с
- 16 Юркевич П Д Курс общей педагогики с приложениями М изд Н Чепеляевского 1869 – 494 с

ТВОРЧА ОСОБИСТІСТЬ У ВЧЕННІ ГРИГОРІЯ ВАШЕНКА

Поняття творчої особистості як ідеального виразника норм людських якостей довго пробивало собі шлях до наукової психолого-педагогічної літератури. Філософи і педагоги минулого виділяли окрім характеристики неординарних індивідуумів, однак не формулювали узагальненого зразка, над формуванням якого мали б працювати педагогічні технології. Говорилося про геніальних чи ініціантів чи художників визначних військових провідників та керівників нації, винахідників та вчених, але мало досліджувалось питання, як формувати необхідні риси та здібності у школярів.

До осмислення цього поняття, хоч і не вживуючи відповідного термина, близько підійшов знаменитий український педагог Г. Ващенко, що плідно працював в умовах смиграції. Його твори тривалий час були мало доступними для дослідників на Батьківщині. Лише в дев'яностох роках громадськість України дісталася змогу скористатися його настановами та практичною діяльністю.

Відзначимо, що на осмислення поняття творчої особистості діякий вплив мала політична література, пов'язана з проблемами прав людини та відповідною Декларашею ООН. Після Другої світової війни почали говорити про вибір життєвого шляху, про рішення і дії, що не санкціонувались за здатність певними ідеологічними нормами. Розпочалось осмислення цих проблем у європейській культурі взагалі та у психолого-педагогічній літературі зокрема. Право конкретних людей у середовищі молоді на індивідуальне осмислення своїх дій визнається у педагогічних доктринах поки що лише в деяких країнах. У радянській педагогіці формування творчої особистості підмінялось більш абстрактним словосполученням "гармонійний розвиток школярів". Хоч ідея належного культивування цивілізованих людських взаємин в умовах вільного демократичного розвитку кожного індивідуума є поки що надто міодою, існує не може не зацікавитись сучасна педагогічна наука. Доцільно чітко визначити ті показники, що спрямованій розвиток яких наближатиме школярів до того універсального ідеального рівня, який здатні забезпечити певні педагогічні доктрини та відповідні їм сучасні навчальні технології.

Обговорюючи це питання, необхідно відзначити що гуманістичні засади вітчизняних педагогічних доктрин давно ставили їх реалізацію в конкретній педагогічній діяльності вчителів. У період між Першою та Другою світовими війнами у Галичині виходить друком багато оригінальних педагогічних та історичних праць відомих громадських діячів саме такого спрямування. Серед авторів, які на проблему всестороннього розвитку молоді та формування у неї патріотичних почуттів існували особливу увагу – С. Балей, М. Гальшинський, Ю. Дзерович, С. Русова, С. Сропотенко, В. Янів, Я. Яречка та ін. Особливо чіткі проблеми ці набули у ряді книг Г. Ващенка, зокрема в його знаменитій праці "Виховний ідеал", де окремий розділ автор назвав "Завдання гармонійного виховання української молоді".

Розглянемо основні характеристики творчої особистості, яка може бути сформована при належній організації освітньо-виховного процесу. Г. Ващенко вказує, що людину можна вважати "гармонійною розвиненою" лише при тій умові, коли якісні властивості її поєднає центральне місце в її психічному житті та відіграє роль стержня, навколо якого органічно об'єднуються особисті властивості людини [1, 200].

Проаналізувавши виховні ідеали християнський, більшовицький, загально-європейський, особливості націоналістичної та інтернаціоналістичної ідеологій, Г. Ващенко детально охарактеризував традиційний український ідеал людини, що дозволило йому чітко визначити завдання гармонійного виховання української молоді. Це глибоке дослідження допомогло авторові детально встановити риси характеру та інші психічні особливості, які відповідають менталітетові й традиціям нашого народу.

Критикуючи постулати, які були покладені в основу кожного названого виховання, автор чітко виділив ті риси, над формуванням яких мали б працювати виховники. Так, наприклад, він засуджує шовиністичне сприйняття німецького націонал-соціалістичного виховання молоді, в основу якого було покладено такі завдання:

1. Безоглядна відданість інтересам свого народу і любов до нього
2. Войовничість як риса, що найбільше потрібна Німеччині в боротьбі за панування над іншими народами

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

- 3 Міцна воля і твердість вдачі
- 4 Тверда дисципліна
- 5 Пошана до партиного керівництва а особливо до фюрера як виразника нації
- 6 Принизливе і жорстоке ставлення до інших народів
- 7 Високий рівень технічних знань і навичок підкорення теоретичних інтересів інтересам практичним пов язаним із боротьбою німецького народу за панування в світі
- 8 Фізична міць здоров'я спритність витривалість
- 9 Інші уміння і навики потрібні на війні

Для того, щоби молоді покоління не лише наслідувати художні здобутки попередніх, а й рухали культуру вперед Г.Ващенко виділяє потребу належного розвитку творчих здібностей школярів зокрема спостережливості, зміння порівнювати творчі уяви, логічного мислення, пам'яті. Зразком для школи маєтися бути чистота наукові [1, 203]. Повище ці думки педагог висловив у брошурі "Основа розмовного виховання української молоді".

Друге завдання виховання формування високих морально-релігійних чеснот. До них Г.Ващенко відносив гуманізм, патріотизм на християнських засадах моральної чистоти, проявленням ділової та юнацької честі, стриманість, свідомість власної людської гідності, побратимства тощо. З моральним вихованням маємо пов язане виховання волі та характеру, розсудливості, стриманості, вміння не піддаватися випадковим емоціям та ефектам. Виховання у молоді чесності та пристойності в особистості поведінці теж має бути об'єктом уваги вчителів. Важливою рисою вдачі людини є любов до праці та працевдатність виховання бадьорості та життерадянності. Детально автор розглядає естетичне та фізичне виховання.

Поставлені завдання мають реалізуватися через моральне, релігійне, національно-патріотичне, інтелектуальне та фізичне виховання, які продумано становлять педагогічну систему. Над цією створенням професор працював все своє свідоме життя.

Ще у 1929 році в СРСР Г.Ващенко опублікував підручник "Загальні методи навчання", за яким вчилися в усіх українських педагогічних інститутах і технікумах. Однак у 1933 році його звинувачили у націоналізмі і звільнити з роботи в Поттавському інституті народної освіти. Лише згодом ученин-педагог дістав зможу працювати в Сталінграді. Під час Другої світової війни розуміючи, що до того національних переконань будуть неодноразово повернутися, Ващенко приймає рішення смигувати.

Після війни він працював професором українського Вільного університету в Мюнхені, одночасно впродовж кількох років очолював Богословську академію у цьому ж місті. Працюючи в Мюнхені професор став ідеїним наставником українських методіджинських організацій в еміграції зокрема Спілки української молоді (СУМ).

Зважаючи на важливість праць з молоддю Г.Ващенко пише кілька десятків книг присвячених педагогічній тематиці. Наземо лише деякі з них: "Завдання виховання української молоді. Релігія і майбутнє людства. Основні лінії з розвитку советської педагогіки і школи. Виховання волі та характеру" (в 2-х томах). Соціалізм і індивідуалізм у світі християнства. Виховання чесності та героям. Релігійне виховання молоді. "Виховання чобоїв до Батьківщини. Психологія в СРСР. Основи естетичного виховання". "Тіловиховання як засіб виховання волі та характеру". Традиційне коріння більшовицького тоталітаризму і підстуপництва. "Український ренесанс ХХ ст." та інші.

На початку 50-х років розуміючи, що тоталітарний режим в СРСР зазнає краху, професор Ващенко розпочинає працювати над "Проектом системи освіти в самостійній Україні", яка, на переконання автора, має встановити перш за все соціально-політичному устрою держави з такою, якісною юношароду та його національним традиціям.

Відкинувши марксистські положення про переважаючий вплив виробничих відносин на стан культурного розвитку народу, автор віддає належне значення ідеологічним засадам. Він зауважує, що "ідеологія деякою мірою обумовлюється геополітичними та економічними чинниками, але зводити її до цих чинників немає жодних підстав". Основні положення розробленого Ващенком проекту стосувались структури освітньої системи в незалежній Україні, організації засад управління на ю, висвітлення принципів виховання молоді, організації підготовки та випуску підручників, цілеспрямовання педагогічних досліджень та розвитку педагогічної науки тощо.

Аналізуючи численні праці професора можна без будь-яких умовностей вважати його творцем державницької української національної педагогіки яку потрібно розуміти не вузько стмічною а саме державницьким зорієнтованою – такою яка породжує і змінює волю національного самоутвердження, племас народ сильний, гордий чужий формує думку свідому історичної місії своєї нації [3, 155].

Основні положення своєї педагогічної доктрини Г. Ващенко стисло висловив словами ‘Служити Богові та Україні’. Хоч він відстоював позиції світської школи, але вважав що на основі християнського виховного ідеалу сформувався загальноєвропейський основні положення якого має враховувати і наш національний вихований ідеал. Г. Ващенко виділяв безоглядну відданість інтересам свого народу й любов до нього – вайовничість як рису що потрібна батьківщині” міцну волю і твердість вдачі”, ‘фізичну міць здоров я, спритність витривалість’ тощо. Таким чином Г. Ващенко, не вживачи термина ‘особистість’ чітко виділяє ті риси, які необхідно формувати у підростаючого покоління. Він подає продуману методику проведення відповідних виховних процедур.

Що стосується питання про власні українські національні виховні ‘засади’, то їх характеристики присвячена праця педагога ‘Виховний ідеал’. Професор підкреслював що вихованню у молоді патріотизму здорової національної гордості, любові до свого народу сприяє висока національна свідомість І не можна підмінити елементами національної піхи і презирства до інших народів. Відсутність шовиністичних домішок у національних поглядах Г. Ващенка підкреслює демократизм і толерантність освітньо-виховної системи, яку він розробляв.

Разом із тим педагог відстоював поняття благо батьківщини – це – державна незалежність, можливість для народу вільно творити своє політичне соціальне господарське і релігійне життя об’єднання “усіх українців” незалежно від їх територіального походження церковної приналежності, соціального стану – в одну спільноту, що передана єдиним творчим прагненням і високим патріотизмом бо найбільша гарніба для українця є зрада вірі й Україні [1, 191].

Г. Ващенко підкреслював потребу справедливого державного і соціального ‘устрою’ вражання високого рівня народного господарства, духовної культури українців, релігійно-морального рівня народу його фізичного здоров’я тощо. Педагог вірив у свій народ і надіявся, що настане час коли кожен українець навчиться шанувати як себе так і ті ідеали що об’єднують нас і цивілізовану націю із повноцінною державницькою ідеологією законодавством і справедливою політикою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ващенко Г. Виховний ідеал (‘Записки Виховника’) Брюссель – Торонто – Нью-Йорк – Лондон-Мюнхен 1976 – 208 с
2. Малашук П.М. Гуманістична орієнтир українських педагогічних доктрин – Гернольд 1998 – 244 с
3. Погрібний А. Якби чи вчинись так, як треба – К – Школа 1998 – 288 с

Елла БІСТРИЦЬКА

ІДЕЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЦЕРКВІ В УКРАЇНІ

В умовах становлення і розбудови Української держави особливо гостро постає проблема відродження духовності нації. Досвід країн світу переконливо доводить що запорукою процвітання нації є її міцна духовна опора, де домінуюча роль належить моралі та релігії. Позбавлення людини і суспільства етичних засад, релігійних святынь неминуче призводить до заневири взагалі і духовного занепаду іманентного руйнування особи, родини, нації і держави зокрема.

Релігійність є особливою стилізованою рисою українців. Характеризуючи специфіку української релігійності, М. Костомаров у праці ‘Дві руські народності’ писав:

Український народ – глибоко релігійний народ. Чи так чи інакше склалися обставини його життя чи таке чи інше було його виховання, ви берегтиме в собі релігійні основи доти, доки існуватиме сума головних ознак, що становлять його народність [1, 58]. На власмозв язок релігійного та національного вказував також І. Огієнко, сформулювавши тезу ‘Служити Богові – служити Україні’ – Служити Україні – служити Богові’ [2, 81].

Оскільки релігія має важче значення для розв’язання всього комплексу політичних, економічних, духовних, культурологічних проблем, то розбудова Української державності

тісно пов'язана з ідеєю розбудови національної церкви. Складність полягає в тому, що Україна є поліконфесійною країною, де на права національної претендує щонайменше 4 релігійні інституції (УПЦ у співні з Московським патріархатом, УПЦ Київського патріархату УАПЦ УГКЦ). Варто також пам'ятати, що свої давні історичні традиції в Україні мають протестантські общини. Хто ж повинен зайняти місце "єдиної", "неподільної златної духовної об'єднаної нації"? На нашу думку відповідь лежить у п'ятьох історичних фактів. Іх об'єктивний аналіз дасть ключ до розуміння сучасних проблем і відкрисе шлях до спростування суперечок, які виникають на релігійному ґрунті:

Формування національних рис християнства в Україні розпочалося з часу його поширення в Київській Русі. Саме тоді були закладені основи, що визначали етноконфесійний характер руської (української) церкви. Сучасні дослідники в галузі релігієзнавства виділяють найголовніші з них: демократизм церковного життя, народність етнічний характер обрядово-культивової сфери, свангелістськість, віротерпимість, відкритість щодо інших релігійних систем [3: 19-20; 4: 118].

Київське християнство не прийняло імперської теократії і цезаропапизму візантійського зразка. Виявом його демократизму була соборноправність у вирішенні питань церковного життя. Духовні отці никоти не правили самочинно одноосібно. Церковні посадові особи від митрополита (патріарха) до ієрея – завжди обиралися Правом виришального голосу поряд із духовними особами, якими користувалися миряни. Така практика сприяла участі духовенства в суспільно-політичних подіях і також допускала мирян до церковних справ. У певний історичний момент це призвело до виникнення інституції церковних братств, яким належала значна роль у церковно-культурно-освітній роботі XVII ст. Наявність світського елементу в церковно-релігійному житті відрізняло Українську церкву від Константинопольської, а пізніше Московської, де традиційно призначали ієрархів та священиків.

Народність Київського християнства засвідчує мова спілкування церкви і своєю настою. Використання грецької та латинської мов у богослужбовій практиці формувало певну елітарність кліру. Зовсім інша традиція склалася в Русі-Україні. З часу поширення там християнства мова Святого Письма була зрозумілою для мирян. Це Остромирове (1056 р.) і Київське (1092 р.) Євангелія. Традиція зберігалася і була продовжена у XVI ст. коли з'явилася ціла низка перекладів біблійних книг українською мовою. У 1581 р. в Острозі було надруковано повний текст Біблії. Використання національної мови в церковно-релігійному житті сприяло формуванню ідеї національної єдності, зміцнювало основи національної культури.

За час існування Української церкви рис етнічного характеру набула обрядово-культова практика. Тут склалися тише ці властиві обряди і молитви. Своєрідність набуло також виконання загальноприйнятих християнських обрядів. Вони не були типовими для Константинопольської та інших церков православної традиції. Наприклад, обливальне хрещення виголошення молитами клятви вірності при вінчанні, освячення квітів яблук чаку під час спасівських свят. Українська церква мала власний місяцеслов тісно пов'язаний з господарським життям селян. Наявність українських святих, свят і служб зумовили виникнення оригінальних молитов (звільнююча молитва преподобного Феодосія молитва патріарха Фіофія і вечірню п'ятидесятниці, молитва баби-повитухи тощо). Вони в певних формах збереглися до нашого часу, незважаючи на процес уніфікації православної церкви в період її підпорядкування Московському патріархату.

Період Київського християнства завершився татарською навалою та знищеннем Києва. Ще майже століття ним опікувалися галицько-волинські князі.

У XIV ст. Україна втратила незалежність і її землі поділили між собою Литовське князівство та Польща. Загроза Польщі і Литви з боку Тевтонського ордену сприяла укладенню між ними Кревської униї 1385 р., за умовами якої великий князь Литовський Ягайло прийняв католицтво. Таким чином православна церква втратила панівне становище в Литовсько-Руській державі.

Ситуація ще більше ускладнилася з прийняттям Городельської (1413 р.) та Люблинської (1569 р.) унії, які об'єднали Польщу і Литву в єдину державу – Річ Посполиту. Одночасно зростали права і привілеї католицької церкви.

З метою ізвестювання українців як нації почалося нищення церкви – оберега і духовного джерела та носія культурних традицій. Другорядне положення Української православної церкви у Польсько-Литовській державі стало особливо відчутним із середини XV ст.

Цьому сприяв ряд чинників зовнішньо- і внутрішньополітичного характеру. Нагадаймо, що Українська митрополія з часу свого виникнення і до 1686 р. знаходилась під юрисдикцією Константинопольського (Царгородського) патріархату. Його становлення та поширення впливу в християнському світі відбулося при активній підтримці політичної влади.

Наступ турецької навали привів до падіння Візантії та утворення на її уземлі Османської імперії. Константинопольський патріарх втратив основний стабілізаційний чинник, що значно ускладнило його становище й послабило вплив у християнському світі. Тісно пов’язані з гаданнями подібні наслідки Фераро-Фторентійської унії 1439 р. Унія стала прецедентом союзу між православною і католицькою церквами, яку православний світ не підтримав. Навпаки, користуючись сприятливою політичною ситуацією, Москва утворила незалежну церкву. Спочатку був обраний митрополитом єпископ Рязанський Іона (1448 р.) а згодом проголосили утворення Московської митрополії (1458 р.) незалежної від Київської.

Перебіг подій засвідчив слабкість церковної організації Царгородського патріархату і звичайно ускладнив позицію Української православної церкви як в структурної одиниці в католицькій державі.

У 1498 р. князь Литовський Олександр наказав поставити митрополитом Київським єпископа Йосифа Боттариновича, порушуючи традиційні для Української церкви соборний вибір митрополита і єпископів. Це був початок так званого права патронату або подавання «тівів духовних і столиць духовних» – що надали собі литовські князі польські королі магнати личевасники – права ‘дарувати’ а насправді продавати митрополичі і єпископські кафедри контролювати церкви, монастири, парафи. Грубе порушення канонів церкви неминуче привело до залежності кінту від державної влади та поширення в його середовищі зловживань корупції чорного занепаду.

Катастрофічний стан спровоцирав, що склався в Українській церкві, вимагав радикальних змін. Пошуки шляхів виходу з кризи привели певну частину українського суспільства до розуміння необхідності союзу з Римом як духовним центром християнства.

Рим на той час, провнівши церковні реформи спричинені Тридентським Собором (1545–1564) пожавав чеснійну діяльність. Протестантський розкол, що зникавши католицьку церкву викликав бажання обєднати християнський світ і водночас побоювання, що протестантські реформатори обєднаються з православними. З падінням Царгорода східні християни були позбавлені міцної опори з боку Константинопольського патріарха. Тому така перспектива ставала щітком реальною. Уніяна модель християнської церкви була на той час єдиною можливою формою об’єднання для всіх учасників цього процесу.

Формуванню в українському духовному середовищі ідеї всесвітського християнського синтезу сприяв синтез культурних надбань Заходу і Сходу. Межове географічне розташування України робило її відкритою для спілкування, формувало толерантне ставлення до інших релігійних систем. Згадаємо, що до 988 р. поряд із язичниками вільно відправляти свої обряди християни туди чусульмани. Зв’язки з Римом, західними країнами зберігалися до татаро-монгольського нашестя. Відбувався активний обмін посольствами церковними делегаціями йшло тиствуання з Римом за часів княгині Ольги під час княжовання Ярослава Святослава (977). Володимира Святославовича, Святополка Ярослава Мудрого I в майбутньому вже існуючі зв’язки з Європою не поривались. З XV ст. в українському православ’ї з’являється ціла плесіда богословів, які навчалися в університетах Італії, Німеччини, Польщі, Франції. Повернувшись додому, вони знайомили широкий загал із європейськими науковими досягненнями, а також з працями протестантських богословів.

Наша духовність розвивалася на культурному перехресті греко-візантійської традиції та західноєвропейської. Власне синтез православ’я і католицизму становить основну суть українського християнства, визначає його національно-релігійну особливість. Очевидно, цей синтез є з рівноваженням з закономірним проявом українського національного духу. Відзначаючи згадану особливість В.Липинський писав: ‘ми мусимо коли хочемо бути іншими, що два напрями під гаслом єдності та індивідуальності нашої національності в собі всього час гармонізувати. Без такого

гармонізації ми гинемо як нація – підпадаємо – не завойовані школи чужою зброєю а завжди власним внутрішнім розкладом – під впливи то східної Москви, то західної Польщі Гинемо покарані за невиконування того завдання, яке дано тільки нам” [5, 260]

Поява греко-католицької церкви засвідчила що Україна є учасником європейського культурно-історичного процесу епохи Відродження та Реформації. Саме в цей час, завдяки національній підтримці, здобули патріархи форми правління Болгарська, Сербська, Російська і Румунська церкви митрополичі автономії – Грецька Албанська, Чеська, Польська церкви Виникли національні церкви в Чехії (гуситство) Німеччині (лютеранство) Швейцарії (кальвінізм), Англії (англіканство)

XVII ст. в Україні пройшло під знаком протиборства двох церков. Поляризація суспільно-політичних сил спричинила неоднозначну оцінку Берестейської унії. Обидві церкви Української церкви різного юридичного підпорядкування опинились у досить скрутному становищі. Уніати залишились без пастора а православні миряні без верховних пасторів. У ході напруженої боротьби, в яку були включені урядові сили Речі Посполитої, церковні кола Москви Константинополя Папська Курія, визрила нова модель вирішення релігійного питання – створення Київського патріархату. Однак зусилля митрополита П. Могили і В. Рутського не мали успіху. Реальна можливість примирення “Русі з Руссю” була втрачена. Західне розуміння єдності в основному зводилося до юридично-терархічного централізму, уніформізму доктрини й обряду. Як і в попередніх уніях, поетичні чинники виявилися превалюючими у церковно-канонічному союзі. Переговори велися таємно з участю тільки вищих церковних і політичних чинів. Поза унійним процесом залишилися тисячі віруючих, для яких унія була засобом релігійного та соціального приниження. Непонiformованість широкого загалу, відсутність розуміння суті подій стало сприятливим ґрунтом для загострення напруги у суспільстві, поглиблення центробіжних тенденцій.

Орієнтація на єдиновіруючу Москву врешті-решт привела УПЦ під юрисдикцію Московського патріархату. За час перебування в його структурі вона повністю втратила не тільки свою незалежність а й самобутність, національний характер, переинявши чужі організаційні форми.

Що стосується УГКЦ, то вона пройшла складний шлях свого становлення. Не будемо занурювати її в історію патріархату, але важливо зазначити, що польський уряд на перших порах активно підтримував церкву, вбачаючи у ній перехідний етап до повного окатоличення. Успішившись в національній орієнтації українського духовенства, намагання повністю зберегти греко-православний обряд та давні церковні традиції почав переслідувати уніатів так само, як і православних. У польських політичних документах правостяна і греко-католицька церква ідентифікувалася як спільне, що оскільки перешкоджали твердженню єдності віровізнання як гаранта цілісності і безпеки держави.

Подвижницька діяльність УГКЦ особливо проявилася у XIX-XX ст. Церква мала великий вплив серед населення, підтримуючи не тільки високу релігійну а й національну свідомість. Її духовенство вели активну боротьбу проти полонізації, піктуючись про зростання навчальних закладів і видавництв, брато-участі у реформуванні та створенні політичних місійних і культурно-просвітницьких структур, які охоплювали більшість населення, в тому числі дітей, то єдине жіночтво.

Духовні отці церкви – митрополит А. Шептицький і його наступник Й. Сипій – здобули всесвітнє визнання як церковні й політичні діячі. Їх життя, справи, теоретична спадщина засвідчують титанічну працю на благо свого народу. Вони сподівалися і вірили, що Україна обов’язково буде незалежною. Чимало творів А. Шептицького і Й. Сипія присвятили проблемі міжконфесійного мирі, справедливо вбачаючи у цьому запоруку духовного здоров’я нації, стабільності й державної незалежності.

Історичний перебіг подій свідчить, що церкви в Україні никоти не обмежувалися лише кульовою місіонерською й просвітницькою діяльністю. Вони завжди були інтегровані у політичне життя країни й мали свою програму національного устрою. З розбудовою Української держави стали реалізовуватися такі програми УГКЦ і УАПЦ, які були репресовані радянським режимом. Свою національну ідентичність усе більше поєдновно підкреслюють протестантські віросповідання, зокрема церкви свангельських християн-баптистів (ЄХБ), адвентистів сьомого дня (АСД), християн віри свангельської (ХВС) та ін.

З метою визначення тенденцій розвитку конфесійно-церковного життя, ефективності аналізу та впливу на суспільно-політичні, духовні й етнокультурні процеси в сучасному релігієзнавстві прийнято дефініцію 'національна церква' Вона включає шість основних параметрів 1) історичний 2) географічний, 3) етнокультурний 4) політичний, 5) лінгвістичний 6) демографічний Видак, національною є церква будь-якої конфесії яка функціонує в певний історичний період, спираючись на свою традицію, на означений території, сприяє, набувши етноконфесійної специфіки, поступу етнокультури самосвідомості і державницького менталітету визначенії нації користується національною мовою у богослужбовій практиці, має значний рівень поширення серед населення певної країни чи території [6 51-52 7 45]

У зв'язку з цим потрібно відзначити що ідентифікація національних церков у наш час як правило виключає зі своєї практики конфесійно-церковну автарію (самодоволення) або релігійний шовінізм 'Часи "єдиної правильної віри", очевидно минули. Поліконфесійність держав і націй стала об'єктивною реальністю. Отже, "національна" зовсім не співпадає з поняттям 'єдина' Тим більше "національна церква" не тотожна поняттю "державна церква" Якщо перша постає складовою духовно-культурного розвитку то друга – соціально-підтичної системи

За роки незалежності в Україні вирішено ряд важливих проблем релігійного життя Конфесії одержали можливість вільно і без перешкод проводити свою канонічну катехізаційну та проповідницьку діяльність мати необхідні зв'язки зі своїми закордонними центрами Спостерігається піднесення релігійно-соціальної активності Лише впродовж першого півріччя 2000 р в країні було зареєстровано статути 31-го духовного управління та 805-ти громад віруючих (із них 423 належить православним) [8, 31] Продуктивнimi виявилися спільні зусилля християнських церков, Держкомрелігії та зацікавлених міністерств і відомств спрямовані на реалізацію Програми сприяння розвитку міжсерединської та добroчинної праці

В ім'я Христа' схвалено оргкомітетом із підготовки та відзначення в Україні 2000-ліття Різдва Христового

Поглибується інтегрованість релігійних організацій у суспільній державні проекти Зокрема спільно з Міністерствами освіти й науки та юстиції відпрацьовано модель зближення богословської і світської систем освіти Результатом зустрічі став Меморандум про співпрацю Міністерства освіти, Держкомрелігії та Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій У ньому зазначено про впровадження курсу 'Християнська етика' в загальноосвітніх державних закладах Також погоджено питання про необхідність включення спеціальності теологія до переліку напрямів та спеціальностей за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах [9 29]

Значно більш системною й ефективною стає співпраця держави і церкви у справі розв'язання гострих проблем, що стосуються відчуженого у свій час майна і сакральних будівель Кабінетом Міністрів України подано до Верховної Ради проект Закону України 'Про внесення змін до Закону України Про свободу совісті та релігійні організації' який покликаний позитивізувати церковно-державні відносини, допомогти радикально вирішити проблеми що виникають на релігійному ґрунті Вирішення цих завдань серйозно сприяє практиці зустрічей і консультацій Держкомрелігії з релігійними лидерами країни і зокрема, представниками українських православних церков, які стали в 2000 р систематичними Консультації в останньому випадку спрямовані на видпрацювання варіантів подолання міжправославних протиріч започаткування реального об'єднавчого процесу у православному середовищі, кульминацією якого має стати конституювання єдиної Української православної церкви

Необхідно відверто визнати, що в православному середовищі існують потирі точки зору на процеси регулювання конфлікту Однак помічені нові тенденції 14 квітня 2000 р в Києві відбулася зустріч представників 3-х Українських православних церков, де розглядалися можливості початку переговорного процесу Під час зустрічі учасники дійшли згоди що ситуація, яка склалася в українському православ'ї є протиприродною Це перше. Друге – необхідно працювати над цим розв'язанням Третье православна церква в Україні повинна стати помісною

На шляху вирішення окреслених домовленостей УПЦ в єдинстві з Московським патріархатом звернулася до Помісного Собору РПЦ з пропозицією включити питання про надання УПЦ статусу автономної в порядок денний Однак порушене питання не розглядалося

УАПЦ шляхи вирішення конфесійного протистояння вбачає у поверненні під омофор

Константинопольського патріарха. Першим етапом цього процесу є об'єднання з православними в США Канада і УАПЦ в діаспорі, які з 1995 р. вже перебувають під опікою Вселенського патріарха. Тому після смерті патріарха Димитрія (лютий 2000 р.) церква вела переговори з митрополитом Костянтином, який очолює УПЦ в США і УАПЦ в діаспорі, про обрання представителя УАПЦ. Таким чином був біз дійснений перший крок до визнання УАПЦ на рівні Вселенського православ'я. Однак, Собор УАПЦ, що проходив у Києві 14-15 вересня 2000 р. через певні причини відклав питання обрання митрополита Костянтина патріархом УАПЦ.

Двозначною в цьому питанні є позиція Вселенського патріарха Варфоломея. В одному з недавніх інтерв'ю архієпископ Ігор Ісиченко заявив: «Я б сказав, що його позиція обережна. На мою думку – занадто обережна. Вселенський Патріарх не бажає йти на конфлікт з РПЦ і не бажає припинити гідність українських православних, які опинилися під юрисдикцією УПЦ КП» [10, 15].

Зрозуміло, що створення цієї моделі повноти українського православ'я передбачає існування на території України двох канонічних юрисдикцій з усіма можливими конфліктними наслідками, оскільки непоступливість Московського патріархату в питанні української автокефалії добре відома. Потрібно додати, що більш послідовною у вирішенні українського питання може бути позиція Вселенського патріарха, який отримав могутнього захисника православ'я в особі Конгресу США. Ним прийнятий закон на захист Вселенської патріархії та прав православної меншини в Туреччині.

УГКЦ вважає реальним досягнення миру і єдності після припинення міжправославного конфлікту. Вона стоїть на позиціях своєї східної духовної спадщини, вважаючи, що справжнє православ'я повинно бути у повній єдності з Апостольським престолом. Її єпархиї беруть активну участь у всіх діалогах співпраці між різними конфесіями України.

Таким чином, ті зрушения, які відбуваються у наційній державі, засвідчують, що владні інститути, громадські організації, наукові кола активно ініціюють релігійний мир і конфесійну співпрацю. Ця ж тенденція спостерігається у церковному середовищі. З метою забезпечення соціально-політичної єдності нашої країни ми повинні визнати рівність усіх конфесій щодо їх ролі у національному житті. Пошлемося на авторитет В. Липинського, який висловився так: «українським є і повинно бути все, що осло (а не кочує) на нашій землі і тим самим є частиною України» [5, 263]. Глибокі помилки, на наш погляд, припускаються ті церковні політичні й громадські діячі, які обстоюють переваги тієї чи іншої церкви. Претензії на єдину національну церкву поглиблюють конфесійне протистояння, сприяють моральному занепаду нації, а відтак утруднюють процес розбудови української державності. Едина національна церква за умов поліконфесійності і поєднаності – в реаліях наступного тисячоліття.

У зв'язку з цим нам відається прогресивним участь українських релігійних організацій у системі скумінчного діалогу. Таке співробітництво збагатило їх міжнародним досвідом у сфері міжконфесійних комунікацій, надало нового імпульсу діалогам і сприяло поступовому зближенню усіх українських церков наgruntі національного відродження України. Можливо, що буде початком їх виходу з-під тиску і залежності закордонних релігійних центрів, щоби нарешті зайняти своє гідне місце між Сходом і Заходом.

ЛІТЕРАТУРА:

- 1 Костомаров Н. Две русские народности // К. 1991. – С. 58
- 2 Іларіон Митрополит. Моя проповідь. – Вінніпег. 1973. – С. 81
- 3 Колоднін А. Релігія і церква в контексті історії України // Історія релігії в Україні у 10 т. – К. 1996. – 384 с.
- 4 Саган О. Національна церква формування, вплив на культуру народу основні риси / Ідея національної церкви в Україні. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Тернопіль. 1997. – С. 118
- 5 Липинський В. Релігія і церква в історії України // Політологічні читання. – 1994. – №1. – С. 260-263
- 6 Здороук С. Національна церква у контексті державотворення в Україні // Розбудова держави. – 1994. – №1. – С. 51-57
- 7 Колоднін А. Ідея національної церкви і національної релігії / Ідея національної церкви в Україні. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Тернопіль. 1997. – С. 45
- 8 У Державному комітеті у справах релігій // Людина і світ. – 2000. – №7. – С. 31
- 9 У Державному комітеті у справах релігій // Людина і світ. – 2000. – №5. – С. 25-30
- 10 УАПЦ трансатлантический проект // Зеркало недели. – 2000. 19 липня.

СВЯТЕ ПІСЬМО В ТВОРЧОСТІ УЛАСА САМЧУКА І ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ РЕЛІГІЙНОГО ВИХОВАННЯ

В час відновлення української національної духовності необхідно доповнити науковий світогляд релігійним, особливо в гатузі стиків і виховання молоді на принципах християнської моралі. Значне місце в цьому процесі повинні відіграти педагогіка та релігійна освіта. З огляду на це потрібно зауважити, що релігійні аспекти, які мають місце у творах відомого українського письменника Уласа Самчука є досить актуальними для сучасної педагогики, тому повинні стати одним із джерел релігійного виховання.

Відомо, що в одному із завдань в плані організації освітньо-виховної системи а саме «процесі відродження християнської моралі» проблему становить технотогічна сторона. Розв'язанню цієї проблеми повинна допомогти художня література зокрема твори У Самчука, які містять матеріал для збудування цілеспрямованої дієвої педагогічної системи морального виховання молоді. Проза письменника насичена тими аспектами, які сприяють розвитку релігійної свідомості та обґрунтуванню релігійних заходів, що є з основою релігійного виховання.

Релігійні мотиви і образи є тим елементом, який неможливо обійти при розгляді історії мистецтв. Улас Самчук знаходитьться серед тих українських служителів мистецтва, які черпали для своїх творів духовні натхнення з церкви.

В підтексті його романів проглядається наступне: церква є фактором культурного розвитку нації, котрий б чудство йшло за тими принципами, які пропагує церква, то зберегло б гідність людини. [18: 636]

На думку митрополита Іларіона службою народові служить Богові весь його світ. інтуїція по різних установах: учителі в школах, поети в письменники в літературі [5: 111] Романістика У Самчука служить нам ще й тим, що допомагає формуванню релігійного світогляду та містить матеріал необхідний для релігійного виховання. Письменник усвідомлює справжню роль та вагу церкви в житті людини та суспільства, цьому свідчать ті релігійні аспекти, які ми простежуємо в його творах.

З упинкою детальніше на одному з них, а саме зосередити свою думку на присутності Святого Письма в контексті романів, що веде до виявлення ролі біблійних мотивів у свідомлення трактування Біблії. Прозаїк використовує матеріал обох Завітів, тому читаючи його твори ми отримуємо часткові знання про Закон Божий, християнські догмати, церковні таємства. окрім моментів присвячені молитвам та заповідям, їх значенню в житті віруючої людини. Сторінки творів допомагають усвідомити, що Біблія — це Слово Боже, яке містить в собі основні істини, що це незалежний авторитет і керівництво до діяльності християнської моралі на засадах якої можна виховати справжніх людей, яких потребує суспільство. Зміст творів говорить про значення Біблії в сім'ї, родині, про силу і впливу.

Коти люди усвідомлюють, що до них говорить Бог через Біблію, у них змінюються життя, погляди на суспільство, сім'ю і на самого себе.

У романі «Волинь» автор пише про те, як малій Володько спостерігав і слухав читання Біблії батьком: «У неділю чи свято, він бере свою стару замашану і обтріпану Євангелію і читає в голос виразно протяжно — а Володько з великою побожністю сидить на печі, дивиться на образ Бога на покуті і слухає усім своїм еством» [15: 115]. Навчившись читати Володько вже сам брав батькову Євангелію і «розвлучував і зміст» [15: 232]. Пізніше прочитавши Старий Завіт, герой приходить до висновку: «Що за чудесна книга!» [15: 309]. Разом з Володьком чи читаємо життя святих тих древніх людей, про котрих кажуть, що вони з самим Богом? [15: 315]. За словами архієпископа Серафіма життєписи святих являють собою цілесну перевірену життєм, систему православної педагогіки. На прикладі життя святих безліч разів у тривалому досвіді показано, як формується і створюється досконала людська особистість [1: 16]. У Самчука наголошують на тому, яке враження спровокають на юного героя прочитані книги, зокрема біблійні притчі та легенди тисячолітньої давності, що є своєрідною енциклопедією людської моралі. Читання з юного віку Святого Письма є шляхом, який

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

безпосередньо віде до Бога і чим раніше дитина в своєму житті зустрілася з Біблією, тим вірогіднішим є розквіт її духовності.

Мудрість Біблії слухав Володко і від діда Юхима, після смерті якого він знайшов цю книгу в його кімнаті, на полиці серед інших книг, товсту, в шкіряній палітурці, дбайливу й охайню переплетену. Це свідчить про шану і повагу, з якою до неї ставилися.

Схожий сюжет присутній в романі "Гори говорять". "Пригадалася також товстюча, у деревляніх палітурках книга яку звали Біблія. Вуйко брав її бувало й довго, довго читав. Після її брав До цього часу чую в руках і тяжість" [12, 49]. — так згадує про Біблію головний герой твору. В романі показано віру людей в чудодійну силу її великого розуму, в те, що хто прочитає її той зможе зробити все. Це свідчить про велическі бажання — лнати. Дмитро Цокан хотів "перечитати всю Біблію й зможеволити" [12, 51].

Якщо для Володка і Дмитра Біблія була джерелом знань, орієнтиром у пошуку питань на болючі проблеми сучасності, то для Гната Кухарчука, головного героя роману "Марія". Біблія в першу чергу стала його віткою і він теж "порішив перечитати її всю. Пересортав сторінку за сторінкою, черпав мудрість пророків" [13, 56]. У часи скруті до Біблії припадають як до джерела вічної мудрості і життєдайної снати, біблійні настанови вивільняють від оков страху, хвороб, гріха. Ця книга здатна відродити людину. Саме на ці моменти наголошував Гнат. Текст твору обґрунтоває думку про те, що "треба багато пережити і витерпіти, і тоді тільки хоч крихту розкриється істота всієї науки Христової" [10, 44].

Твори У Самчука вражают знанням Святого Письма простими людьми. Читали вони його не як просту книгу, це було читання з великим благоговінням і мотивою, щоб Господь дав мудрість зрозуміти його. Матвій читав Біблію з "великою побожністю", коли Гнат читав Біблію "гости затихають і слухають. Слухають з запертим диханням. Стухають з побожністю" [13, 154]. Повторення текстової одиниці — "з побожністю" (у "Волині" з побожністю до Біблії відноситься читець, у "Марії" — слухач) — містить думку про сприймання Святого Письма, про той психологічний стан, який виникає в людині під впливом його рядків.

На сторінках роману "Марія" ми зустрічаємо тлумачення Біблії у вигляді проповідей Гната. Зібравши довгими зимовими вечорами толкують Святе Письмо господарі — гуцули у романі "Гори говорять", розмірковує над главами Євангелія Матвій і толкує їх для інших. Враження від почутого закарбовує в пам'яті селян біблійні істини, знання та роздуми про почуте з "святих древніх книг" вони використовують у повсякденному житті. "Бо де правда там Бог, а без Бога не до порога. Так сказано у святих древніх книгах" [16, 14] — таку думку вистовлюють селяни у романі "Волинь".

В тексти творів У Самчука неодноразово включені рядки із Святого Письма. Частотність введення іх як текстових одиниць подамо у вигляді таблиці (на прикладі романів "Гори говорять", "Марія", "Волинь") (див. табл. 1).

Таблиця 1

Використання рядків із Святого Письма у текстах У Самчука

Рядки з Святого Письма як текстові одиниці	Назва твору					
	"Гори говорять"	"Марія"	"Волинь"			
			I том	II том	III том	
Поняття "Страшний Суд"	5	4		7	2	
Інші поняття в довільній формі	3	3				
Всього	9	7	2	8	3	

В текст роману "Волинь" письменник авів роздуми про християнські заповіді, які є належним каменем будь-якого гуманістичного виховання. Міркування головного героя Володка співзвучні з нашим сьогоденням, адже головне завдання нині — "повернути наш народ до високих Божествених норм" [4, 190]. Шукаючи форми духовного відродження суспільства, потрібно в першу чергу звернути увагу на моральний закон даний Господом, який викладено скорочено у Десяти Заповідях на сторінках Біблії.

Наступний аспект який розкриває роль біблійних книг у художній прозі У Самчука полягає в тому що письменник використовує біблійні сюжети, притці, подаючи їх в інтерпретованому вигляді та підносячи до рівня символічного.

На думку Л Зелінської художня структура роману 'Марія' побудована за типом старозавітних хронік. Завершується роман у старозавітному стилі виключаючи міф про великий потоп. Після страшного голодомору померло навіть життя в монастирі. 'лиш Гнат обіравши осіннім чистом лишається та ногами тащуючими подій з прошвидше 'Господи помилуй' і він навіть не забуде слів 'Вин сторож' Гнат — Ной Будинки ті — ковчег і плавають зони по бурхливих хвилях революції А може якраз перестане дощ і настане можливість пристати десь до сухих берегів [13 154] За словами Старого Заповіту Бог врятувавши Ноя ухлав і ним угоду що наради людство буде щасливе, якщо живіть за Законами Божими Врятуваний Гнат толкує Закони Божі, Святе Письмо, стає пророком і у своїх проповідях назагається переконати людей повстати і повернути в себе, тому що життя не має кінця.

Серед біблійних понять, які є в творах У Самчука, чиєтві місце пророкування. Січа пророкувань стародавніх священических книг полягає в тому, що пророки отримали від Бога Для християнського світогляду біблійні пророкування з дорогоюказом бездоганне віповінення яких постійно переконує нас в правомірності цього — воїтнико неземного походження — світогляду [7, 72] Саме тому герой роману 'Марія' співставлює події свого життя з біблійними пророкуваннями. Все що з ним відбувається зони співпадають як виконання повної програми захаденої від початку існування світу і викладеної в пророчтвах.

Те що Максим повстас проти батьків а Корній вбивав його свого сина є здійснення одного з біблійних пророцтв які автор подає на сторінках роману. і візстане син на батька батько на сина Гнат толкує Святе Письмо здичити й інші рядки біблійних пророцтв і буде гляд по цілій землі А тоді ангел з трубою з сходу сонця засурчить і мертві востануть з гробів і суд настане [13 154]

Народ шукавши відповідь на свої питання надіється знайти їх в пророкуваннях а інкоти чекає наяву нового пророка, саме тому на сторінках 'Марії' читаємо Кажуть що десь народиться великий пророк що винесе народ наа з імкоти [13 156]

Тоткуючи історичні моменти і героя роману 'Волинь' співставляючи страшно революційні події з біблійними пророкуваннями Ті, що взяли владу в свої руки с блазнями диявола Сто чи царство їх буде Сто літ готов чор, ніжза буде [16 353] бо так сказали в Святому Писанні Війна губить народ тому що є ті, що відаю діло Антихристу

Читаючи з пояснюючи устами своїх героїв біблійні передбачення, інтерпретуючи їх з своїх творах У Самчука ти самим пояснює значення для християнського народу пророчих книг, зокрема 'Откровення Іоана Богослова' і які говориться про те що очікує в майбутньому християнську веру на землі в час другого пришестя Христа

На протязі епохи і мистецтв і зокрема літератури численні автори використовують Евангельські сюжети та мотиви присвячені життю Присутній образ Богородиці і в творчості У Самчука. Інтерпретуючи Біблію автор склає голову перед жінкою усвідомлюючи її надзвичайну місію в житті У романі 'Марія' наскрізним мотивом проходить образ Богої Матері Головна герояня, названа Марією, своїм життям нагадує Богоматір Суворий опис життя Марії протягом усіх днів і існування, що є основою рочану показує поступове наближення цього образу до рівня святості

Про святість матері говорить автор устами головного героя з в романі 'Волинь'. За словами С.Бородичів як модель величного світу в У Самчука повстас національний мікропростір — Хата берегиню якого с Маті Недарма очі його матері нагадували Володькові очі Матері Божої" [3, 14]

Людина — Образ і Подоба Божа — єдиний з лейтмотивів творчості У Самчука. Його розкриття в свою чергу розкриває наступний аспект що показує присутність Біблії в творчості письменника

Те, що Людину Господь створив за Образом Свого і Подобою — головна основа всіх новозавітної християнської науки про людину взагалі. Суть звучання цієї думки у творах У Самчука схожа з філософією Г. Сковороди коли він при пізнанні внутрішнього світу людини звертається до Біблії 'І сказав Бог 'Створимо людину за образом Нашим за подобою Нашою

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

"Бог на Свій образ людину створив" [2, 2] Отож, для досягнення істини самовизначення потрібні знайти в собі богоподібне начало

Достижуючи розкриття цієї думки У Самчука ми знаходимо паралель між теорією митрополита Іларіона про "обоження людини і возвеличенням і як образу творця у творі" У Самчука Митрополит Іларіон говорить про те, що людина панує над усюю землею. Цих самим вона 'обожена'. Тільки Бог панує над нею У час Самчука переконує нас що так повинно бути, тобто людина повинна бути на тому рівні, який таї призначений і власне про який говорить митрополит Іларіон

Перший розділ праці митрополита Іларіона *Служити народові* — то служити Богові (Вінніпег 1965) має назву "Високе значення Людини" саме суть цієї фрази і є одним з теймотивів творчості У Самчука. Людина сама в першу чергу повинна зрозуміти що вона є усвідомлені що вона Образ і Подоба Божа і відповідно до цього будувати свій світогляд і життєву дорогу. Ще як Ян-Амос Коменський підкреслював, що "людина повинна мати високі цілі, щоб своїми добродійностями і благочестям якнайбільше відповідати Богу образ якого вона носить" [9, 376].

Неодноразово в своїх творах У Самчук повторює виступ — 'Людина — Боже творіння' перефразовуючи його залежно від контексту. В кінці другого розділу роману 'Марія' з цитовано чим чищо — чоловік є чоловік Створено його по образу і подобу Божому [13-123].

Головний герой роману 'Гори говорять' Дмитро Цокан називає людину 'Божим Твором' [12-63]. В другому томі трилогії 'Волинь' автор подає цілу всічну картину творення світу і людини Великим Майстром. Адже 'Спочатку існував чорний простір без початку і кінця' а тоді пронісся Божий дух і тишив 'по собі творчі початки'. І як висновок звучать слова автора 'Найбільшим даром нагородив тебе Майстер тебе одиноко — людиною' [16-154].

Сама така художня інтерпретація творення світу і людини допомагає усвідомити що все чи весь навколоїшній світ є явленням з воти Великого Творця а людина є винцем творіння вона виникла з рук творця як істота вища, нащадка бессмертною душою, розумом і вотою володючи всім видимим світом як образ і подоба Божа а не просто як високоорганізована тварина.

У творах У Самчука присутня думка про те, що людина панує на землі за наказом Господнім а найбільші і найвищі закони земного життя 'сам Бог десницю благочестив' [17-220] і все наше життя — це наказ Вищої Волі. З цити священика в романі 'Марія' чи чищо

Господь Бог у великий свой мудрості створив наш мир так що коли чи уважніше приглянемося його творінню, не знайдемо смиливості перечити його всілкін воти Воля Всевишнього с искрільна' [13-48].

У книзі спогадів 'На коні вороному' автор висловлює власні роздуми про чергування нашого життя яке существоє виконуючи низанку вищу волю [14-29] адже навіть Любов Ці приказ Неба найвищих сіз буття [14-76]. Історія держав і народів — це теж вотя Творця.

Висла рука Божа який неодноразово зустрічається в романах У Самчука використовує автор і в своїх біографічних спогадах. Він вважав що саме завдання 'руш Божий' він не прорвався на Слайду Україну в 1929 р тому зберіг своє життя для служби народові.

В У Самчука ми читаємо що людина 'мусить бути такою, якою хоче і мати вища позиція сиця' [17-266]. Тут ми стикаємося з проблемою самовизначення людини на яку покладено відповідальність за подальшу долю створеного світу. Потрібно зрозуміти своє призначення і відчуті Боже скерування щоб правильно направити свої кроки Бог як Творець не може бути байдужим до всього, що створено його волєю. У відповідальні хвилини нашого життя зводиться дбайлива Божа десница і благословляє' [17-228]. Тоді в цей мир між тих людей вступає повітльним певним кроком свідомість' [17-229]. Але є й інші спізди життя, коли Вища Сила повинна втратитись скотихнути народ. Наказати як правильно йти. Надати сиця та віри в себе. В трилогії 'Волинь' ми читаємо про те як у важкі часи люди чекають одного надзвичайногого дня коли ступить Бог на цю землю й чудрою своєю правницю відхилятіть завису темноти. Скаже Бог дарю вам від сьогодні душу. Будьте мудрі як я. Хочі бачити вас вічнодарями а не рабами Воскресіння' [17-358].

Саме Вища Сила наказує нам піднятися на той рівень на якому повинна бути Людина жодна віра крім Християнства. не ставить так високо окрему Людину. Для християнства вона Людина а не людина. Вона витворена на Образ і Подобу Божу' [5-29]. Митрополит

Іларіон у своїх працях писав про девольвацію людини ' особливо в Советах окрема Людина зовсім обезшилася [5, 107]

Про це пише у своїх творах У Самчук наголошуючи на тому, що піднятися людини усвідомити свою велич наказує ій вище величчя. Кожна людина повинна усвідомити це усвідомити що вона Образ і Подоба Божа, тоді Господь допоможе і направить на правильний шлях. В романі Марія читаємо 'Повстаньте і повірте в себе Бог любить тих хто бачить в собі частину його самого його безсмертного, його розумного і всмогучого' [13 155]

В останніх рядках роману "Гори говорять" художній образ гор, які встали і промовили символом пробудження землі, звільнення від гніту усвідомлення віри в себе й мужності піднятися на боротьбу і перемогти. 'Здригнулась і жадібно затріпотла сама земля. Вона заріка свого Творця в безмежних висотах неба, що дихав діникою сонця надхиснений страшною силою чину. Вона ожала' [12, 194]

Герой роману "Волинь" Володко Довбенко слідом за автором йде в широкий світ щоб знайти відповіді на пекучі проблеми сучасності, щоб потім 'научити' або змусити ці поля й ці стріхи чогось такого, що повернuto б ім розумний Божий образ так давно десь начини страшений і затоптаний' [8 10]. Сьогодні повернути цей образ допоможуть твори У Самчука які містять одну з провідних ідей освіти "виховання людини що почуває себе дитиною Божою особистістю яка сповнена поваги до інших народів", яка розуміє своє покликання сміливо долає життєві труднощі але і терпляче сприймає випробування долі. Знаючи, що з нею завжди і скрізь і Творець джерело і сили і опора і надія [6 182]

В ході аналізу творів У Самчука ми зясували, що присутність в них Святого Письма допомагає усвідомити їх важу та значення для системи сучасного релігійного виховання. Адже "Біблія - є основою європейської культури. Вона і формувала Святе Письмо мато великих впливів на концепції виховання. Нам треба вміти подивитися на Ісуса Христа як на Великого Педагога. Ми мусимо читати Біблію також з точки зору принципів виховання" [11 11]. Головні елементи свангельської науки лежать в основі філософії виховання і Ващенка. В наші дні багато хто пояснює всі негаради в суспільстві сучасної України відступництвом від релігії зокрема від Біблії. Саме з допомогою Біблії здійснюється моральне вдосконалення особистості та необхідне самовиховання. Творча спадщина Уласа Самчука яка містить досліджувані нами аспекти присутності в ній Святого Письма повинна стати необхідною складовою релігійного виховання сучасної молоді.

ЛІТЕРАТУРА

- 1 Арченський Рівненський і Острозький Серафим (Верзун) Виховання молоді на принципах християнської моралі / Формування основ християнської моралі в процесі духовного відродження України Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції — Острів 1998 — С 13-17
- 2 Біблія — UBS 1989 — У В 053 І — 296 с
- 3 Фундаментальні хронотопи в романі-спогаді "Волинь" Уласа Самчука // Наукові записки ТДПУ Серія літературознавство — 1998 — №2 — С 12-16
- 4 Войценко Я З досвіду формування основ християнської моралі в школі/ Формування основ християнської моралі в процесі духовного відродження України Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції Книга друга — Острів — 1995 — С 188-195
- 5 Іларіон Служити Народові — то служити Богові — Видання Нашої культури — Вінниця — 1965 — 120 с
- 6 Климішин І Бачити добро і добре (провідна ідея освіти) / Формування основ християнської моралі в процесі духовного відродження України Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції — Острів — 1998 — С 172-182
- 7 Кукарський В Кульська С Перелбачення всесвітньої історії біблійними пророками — один з наїнсективніших чинників мотивації до християнської моралі і поведінки/ Формування основ християнської моралі в процесі духовного відродження України Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції — Острів — 1998 — С 71-79
- 8 Мариненко Ю Творчість Уласа Самчука в школі // Українська мова та література — число 4 (164) січень 2000
- 9 Мельничук М Формування у дошкольників духовних цінностей / Формування основ християнської моралі в процесі духовного відродження України Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції — Острів — 1998 — С 375-380

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

- 10 Митрополит Василь Липківський Проповіді на апостольські постання — Видавництво «Православний українець» — Чикаго — США — 1966 — 210 с
- 11 о Вітолд-Йосиф Коваль Вітальне слово / Формування основ християнської моралі в процесі духовного відродження України. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції - Острів — 1998 — С 11-12
- 12 Самчук У Гори говорять — Вінніпег, Манітоба, Канада — Накладом Нового Шляху — 1944 — 194 с
- 13 Самчук У Марія — К Рад письм — 1991 - 188 с
- 14 Самчук У На коні вороному — Вінниця — Видання Товариства «Волинь» — 1975 — 360 с
- 15 Самчук У Волинь (трилогія) 1 частина Куди тече та річка — третє видання — Торонто Громадський комітет для видання творів Уласа Самчука — 1965 — 323 с
- 16 Самчук У Волинь (трилогія) 2 частина Війна і революція — третє видання — Торонто Громадський комітет для видання творів Уласа Самчука — 1965 — 1969 — 398 с
- 17 Самчук У Волинь (трилогія) 3 частина Батько і син — третє видання — Торонто Громадський комітет для видання творів Уласа Самчука — 1969 — 396 с
- 18 Шподарюк Н — Єпископ Сабрига Михаїл Дорогами Христового віслювання // Тернопіль'я '95 Регіональний річник — Тернопіль — Збруч — С 623-636

МОРАЛЬНО-ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ

Надя КАМІНСЬКА

МОРАЛЬНО-ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У системі виховних завдань сучасної національної педагогіки важливе місце належить морально-духовному вихованню особистості.

У змісті українського виховання моральний аспект – основоположний, оскільки моральність є головною характеристикою людської духовності, але не тільки тому, що це озинне поняття, яке визначається моральними уявленнями, поняттями, переконаннями та досвідом поведінки людини. Ось чому критеріями моральності насамперед виступають конкретні до та сформовані моральні якості, які відображають ставлення особистості, а ставлення знаходить свій вияв у почуттях, волі і т.д.

Пояснення нині до основ християнства зумовленості тим, що релігія – незамінна основа життя багатьох людей, а усесвітній людством шлях доводить, що основним стрижнем завдяки якому формується людська особистість, може бути лише вся сукупність ідеалів, що визначає й оберігає упродовж віков релігія [3].

Саме тому розглядаючи тему «Мета та ідеал виховання в українській національній школі» (курс педагогіки) ми звертаємо увагу студентів на працю К.Ушинського, Г.Вашенка, М.Стельмаховича, В.Яніка, О.Вишневського та ін., в яких автори переконливо доводять, що природі і характеру України найбільш відповідає християнсько-демократичний ідеал. Так Г.Вашенко докладно проштудновавши західноєвропейські та американські системи освіти і виховання, відобразивши з них усі елементи, створив для України освітньо-виховну систему, яка ґрунтуються на таких світоглядних засадах:

- визнання Бога як абсолютної істини добра і краси як Творця світу;
- віра в безсмертність душі людини і перевага духу над тілом;
- визнання абсолютної вартості особистості людини як образу і подоби Божої;
- визнання основою моралі любові до Бога і білякного любові до окремих людей і до своєї Батьківщини.

Для християнина людина – і образ, і подоба Божа, а тому і гідність не залежить від матеріального і соціального стану із від національності. Обернення і на зараддя або капітал з образом гідності і порушенням справжньої свободи. На засадах такого розуміння свободи, яка разом із тим є обов'язком щодо інших людей і суспільства, мусить бути побудоване виховання молоді [1]. Проте як справедливо зазначає О.Вишневський, педагоги поширені консервативні прагнення виховувати молодь спираючись на застарілі догми на 'м'яку мораль' [2].

Таким чином, у колі педагогів існують різні зикоти полярні погляди на методологію педагогіки. Проте ряд учених у своїх працях відстоює ідеї попередників, заглиблюючись в стилопедагогіку (М.Стельмахович), дидактику Коменського (Л.Любарська), основи християнства (О.Вишневський, А.Вихруш, В.Кухарський, В.Карагодін, Б.Ступарик). В орієнтації нашої виховної системи на християнсько-демократичний ідеал вони вчачають універсальний захист від негативних явищ наскількішнього життя дієвий засіб проти морального занепаду нашої нації, найкращий шлях до морального очищення й удосконалення.

Моральне удосконалення – головний і центральний акт людської природи, всі інші шляхи удосконалення ведуть до нього і тільки з його допомогою стають досконалістю в повному значенні цього слова. На цьому аспекті ми зупиняємося при розгляді проблеми професійного самовиховання чайбутнього вчителя (Вступ до учительської спеціальності), підкреслюючи при цьому, що саме християнська мораль є морально-удосконаління гігієною людського душу.

оскільки у ній людина знаходить саму себе тому що внутрішній та особистості стають людського духу не видимі для никого крім самої особистості' [4 307]

Так на семінарському занятті студентам методом самооцінки пропонується оцінити самих себе за рівнеч сформованості морально-вельових якостей спланувати шляхи морального удосконалення склавши індивідуальний план професійного самовиховання розв'язати педагогичні задачі, які виявляють моральність або її відсутність у діях і вчинках учителів здійснити аналіз виховних ситуацій морального характеру що дозволяє глибше усвідомити роль професійного морального удосконалення майбутнього вчителя

Морально-духовне виховання спрямоване на покращення внутрішнього світу людини який згодом відображається у діях і вчинках особистості Звісно – принципова позиція демократичної педагогіки щодо внутрішньої сутності людини яка визначається не лише спадково-біологічним чинником та впливом зовнішнього середовища а й участью самої людини, і власною волею розумом і сумісністю [2]

Тому таким важливим для педагогів психологів та філософів є завдання розкрити студентам сутність моральної свідомості людини та компонентів та елементів, сутністі мотиваційної сфери особистості як стимулітора морального розвитку та ін Аналізуючи характер як єдність життєво історично обумовленого змісту й індивідуально-своєрідної форми його прояву викладач психологі може охарактеризувати типові риси людини нашої нації, складність і багатогранність української та її визначити психоловедниковий інваріант що реалізується на спільній основі і т. ін

Розглядаючи такий важливий компонент морального виховання як емоційно-чуттєва сфера, викладач педагогіки має можливість розкрити студентам морально-психологічну основу людських почуттів характеризуючи спрямованість особистості проаналізувати потреби і чотири особистості доводженні що моральна поведінка стас потребою особистості виступає провідним мотивом дій і вчинків людини а моральні вчинки жодом переростають у моральні переконання що забезпечують надійність і моральну стійкість особистості

Курс історії педагогіки час широкої мокшності і глибини морального авторитету педагогічної професії розкриття цієї завдань морального виховання у різних виховних системах різними педагогами Так першим що звернувся до внутрішнього світу людини, до пізнання моральності був Демократ який вважав що бути доброю людиною значить не тільки не чинити несправедливості а й не бажати цього тому що чесна і нечесна людина пізнається не лише з того що вона робить а і з того чого вона бажає

Сократ вчительську чистю в моральному удосконаленні вважав важомішою за обов'язки батьків Спробу створити розгорнуту систему моралі зробив Аристотель у праці 'Нікомахова етика' (вчення про чесноти) Вперше в історії педагогіки ряд вчителів сформував давньоримський педагог Квінтіан (трактат Про виховання оратора) та ін Ян Коменський виробив 16 правил для розвитку моральності серед яких значний інтерес становить такі

- мудрість юнаки повинні черпати з добрих настанов
- для протидії потанчим вчинкам потрібна дисципліна
- мужності потрібно вчитися толуючи самих себе і т. д.

Я Коменському також належить пріоритет у постановці актуальної у сучасній педагогіці проблеми співвідношення знань і моральності Він твердив що краще зовсім не отримувати освіти, ніж здобути і для лицарських сует гордості обману хитрощів чи тищечирства Як широ віруючий християнин який досконало знає Святе Письмо він був глибоко переконаний у благодатному впливові Божого слова на формування особистості підростаючої людини зокрема і моральності

О Дуннович морально навчовану людину вважав відагати непотрібною для суспільства Це ще більшою мірою стосується педагога Якщо майбутній педагог зможе відродити моральність у собі то буде здатен збудити її в своїх учнів або хоч би попередити втрати ними духовної рівноваги

Таким чином моральне виховання - це виховна діяльність сім'ї школи і церкви, яка спрямовується на формування моральних потреб якостей почуттів навичок і звичок поведінки на основі засвоєння ідеалів норм принципів моралі участі в практичній діяльності Сьогодні співпраця у цьому напрямі є нечіннічою

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишневський О. Сучасне українське виховання. Відродження моральності - Львів, 1999 - 18 с.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал. - Полтава, 1994 - 190 с.
3. Моральна ідність християнства і відродження національної школи - К. Тернопіль, 1995. - 68 с.
4. Франк С. Духовные основы общества. Москва, Ресурс-Білдінг, 1992 - 511 с

Галина ЛІДУК

ЕМОТИВНЕ МОВЛЕННЯ ЯК ПОЗИТИВНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ВИСОКОДУХОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Сьогодні ідеї християнства та його гуманістичні принципи можуть допомогти суспільству подолати бездуховність, грізний рубіж, який утворився на кінці тисячоліття. Нині проблема християнства досліджується у різних аспектах. Ми зупинимося на лінгвопсихологічному, оскільки, здебільшого, характер людини, і вихованість, освіченість з'ясовуються і виявляються саме через володіння мовою. Останнім часом у науках, що вивчають мову, накреслено шляхи дослідження і не тільки як самостійної парадигми, а як мови комунікативної, функціональної, мови людини, що розмовляє. Мовлення, таким чином, розглядається як частина всієї діяльності людини. Відповідно до цього контексту завдання вивчення як рідної, так і державної мови не можуть вирішуватися без використання людських емоцій. Опанування та врахування емоційних чинників тексту створює напрям, який можна було б назвати *емотивною лінгвістикою*, яка має досить чітко окреслені прагматичні спрямування.

Складний, багатограничний світ емоцій веде нас до можливості недвозначного тлумачення слів у тексті. Один і той же вокабулар у різному контексті звучить по-іншому у стані вираження *нейтрального* (відмінного, негативного, насилкового) та *емоційного* (задовільного, схвалювального) ставлення до певного явища.

Відомо, що емоції називають такий спосіб ставлення індивіда до навколоїшнього середовища та самого себе, котрий виражається у вигляді безпосереднього переживання, а переживання, чутливість, у свою чергу, відображають значущість для людини конкретних чинників, фактів, які впливають на неї.

Емоційний, тобто духовний, внутрішній світ є ісайд'ємою частиною людської психології. Людина розумна - це обов'язково що й людина *емоційна*. До того ж, емоційність, на нашу думку, синтезує волевиявлення, експресивність, афект, оцініність (що ми назагаджуємо конкретизувати у своїх попередніх дослідженнях). тобто емоційність - суб'єктивніс т ставлення людини до того, що, коли, де і як вона промовляє.

Відомо, що мовис питання у нашому суспільстві і досі залишається відкритим. Тому актуальною є проблема емотивного мовлення у формуванні високодуховної особистості саме при вивчені програмового матеріалу на уроках української мови.

Свого часу В.Липинський писав, що "саючіність - великий дар Божий, бо вона тежить в основі характеру кожного українця, у народному чистецтві, фольклорі, у кожній самотворчості". Нині педагогам, психологам варто використовувати ці постулати у своїй роботі.

Аналіз мовлення учнів свідчить про їх низьку культуру спілкування - нерозвинений смак до стриманої, точної і водночас, образної мови. Більшість речень будеться за схемою "підміст присудок". У синтаксичних конструкціях часто вживається подвійний підмет, що порушує логіку граматичних зв'язків української мови.

Для значної частини учнів характерна безсистемність числення і мовлення, ісамніння будувати розгорнуте зв'язис висловлювання з урахуванням адресата і ситуації мовлення, нерозуміння таких понять, як "відшліфованість слова", "тонке чуття мови", "переконливість вислову" тощо. Такі учні не мають достатнього запасу слів, щоби висловити свої думки щодо якоїсь конкретної проблеми, не можуть відстоювати свої позиції у суперечках і дискусіях. Це позначається і на сприйманні слова та його чистецьких можливостей. Отож, уміння добирати мовний матеріал, формувати вислів відповідно до поставлених завдань є умінням володіти законами смотивного мовлення.

При цьому важливим є психологічний висновок про те, що зв'язок мови з процесом мислення часто призводить до того, що синтаксично правильні тексти часом не мають ніякого змісту.

Увага до одиниць мови як засобів емотивності у процесі спілкування на тематичних уроках та уроках розвитку за язного мовлення створюватиме відповідну духовну атмосферу співпраці співтворчості вчителя й учнів формуватиме у школярів особистісне позитивне ставлення до навчального матеріалу на уроці.

Народна мудрість каже „Словом можна вбити й оздоровити“ То ж у контексті проблеми впливу гуманістичних християнських принципів на формування особистості хочемо звернути увагу не тільки на семантику слова а й на інтонацію вимови праволис, що свідчать про внутрішню і зовнішню культуру індивіда. А це допоможе нам формувати мовно-мовленнєву особистість яка знатичне і використовуватиме в своїй практиці слова позитивні приємні благородні спрямовані на чуттєву сферу які створюватимуть приємну ауру своїм звучанням підтримуватимуть людину в важку хвилю співпереживатимуть разом із нею Це буде можливим лише при умові багативного ставлення до різного слова до його витоків до національної духовності посильної члеспряжованої роботи вчителя на уроці яка об'єднуватиме культурологічну комунікативну та глядьмісну змістові ланцюги, пропоновані авторами проекту державного стандарту української мови

Сучасна концепція мовної освіти вбачає готовне завдання української мови як навчального предмету у формуванні національно-мовної особистості яка характеризується свідомим ставленням до мови розвиненним мовленнєвим чуттям змінням наслідувати традиції використання мовних одиниць у мовленні мовним стилем тісно пов'язаним із культурою поведінки наявністю чоргальних якостей духовності

Відомо, що у формуванні особистості учнів важливу роль відіграють уроки мови саме своїм значенням у використанні розвиваально-естетичного потенціалу слова його впливу на інтелектуальну та емоційну сферу людини Досягти змін у навчанні мови можна при умові впровадження нових технологій усуваючи стовесниками нового підходу до опрацювання граматики

В основу нашої методики покладено комунікативно-функціональну спрямованість у навчанні української мови при з'ясуванні феномена емотивної мовлення Оскільки запровадження українознайкої та мовленнєвої змістових ліній передбачає виформування залучених через мовленнєву практику певних когнітивних структур вироблення за допомогою мовного матеріалу відповідної цінності орієнтації видобування навчального процесу з опорою на закономірності загального психічного розвитку На це орієнтують мовника і визначені оновленою програмою основні таангводидактичні принципи комунікативно-діяльнісний функціональний культурологічний, проблемно-пошуковий

Сучасна таангвістика виходить з того, що мова у своїх комунікативній функції стяжить не тільки для обміну думками а й для вираження емоцій почуттів інформатора і впливу на емоційну сферу реципієнта (В Виноградов І Кошанський О Леонтьєв О Реформатський А Уфімцева Д Шметьев та ін) Подібні дослідження у психотаангвістиці дали поштовх поширенню термина емотивність що означає мовленнєве (мовне) вираження емоцій і який досить часто зустрічається у роботах В Болотова Л Васильєва Й Стерніна та ін

У таангводидактичних публікаціях останніх років все частіше стали зазначати, що при дослідженнях різних площин значення слова його функціональних характеристик необхідно брати до уваги той факт, що як засіб пізнання навколошнього світу і засіб вираження особистісного суб'єктивного ставлення індивіда до предмета вистовлювання та ситуації його почуттів і емоцій мова разом із тим є засобом емоційного впливу на слухача та читача Виходячи зі зазначеного вище чи дішти висновку, що кожен виступ (мовлення) є емоційним тому, що використовуються засоби мовної системи у певночі стилі при певних умовах для того, щоб щось повідомити з ісувати довести заперечити тобто всі граматичні категорії, форми явища, котрі вивчаються у школі проходять крізь призму суб'єктивного ставлення у мовленнєвій діяльності

Проблема комунікативно-діяльнісного та стиїстично-функціонального підходів до навчання мови у таангводидактиці не нова. Вона знаходить певне відображення у чинних

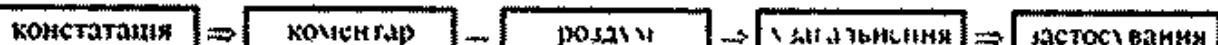
програмах і підручниках із української мови. Але шляхом аналізу даних змістування проведення усіх бесід із вчителями чи з ясувати що в школах і дали орієнтуються засвоєння граматичних правил рівні мовної системи опрацьовуються здебільшого, наразі уроки розвитку за язного мовлення проводяться без попередньої підготовки на аспекти тематичних уроках. Як наслідок у школі вирів при спілкуванні виникають відчутні проблеми невміння застосувати граматичні форми категорії для правильного вистовлення своєї міркувань, почуттів емоцій.

Сучасна школа потребує доповнення до нових програм з української мови (1998 р.), де враховуватися нові дослідження з лінгвостилістики що є основою емотивного мовлення. Д'яцього потрібно до кожної течії з граматичними обов'язковими властивостями про стилістичні можливості мовних одиниць. Так з 6 класу при вивченні течії «Чисто літературні Іого стилістичні функції» в рубриці «Культура мовлення» варто відобразити такі питання до щільно вживання чистотменників у художньому публіцистичному размовному мовленні тобто можливості використовувати множину замість одинини і навпаки як часткове — ще загальні — власні навпаки. Наприклад 1. На всеція японія панни понагадають (М. Вовч. Інститутка) 2. Все що було чистого, забутого сильного пішло степовими торогами (П. Панч. Облога ночі) 3. Бабія сьогодні посадила порхнути крил на городі.

У рубриці «Міжпредметні відношення» потрібно відзначити на виразово-іображені функції граматичних засобів емотивності. Варто щоб учні опанувавши мовно-стилістичні ознаки створювача морфології синтаксису на аспектів уроках удосконалювали свої вміння й набути знання на уроках розвитку за язного мовлення.

Окрім цього необхідно створити на уроці умови для свідомо-практичної мовленнєвої діяльності із зачлененням до неї учнів тобто так організовувати хід навчального процесу щоб граматичні категорії форми синтаксису застосовуватися в комунікативно-функціональних аспектах.

Розроблені нами технології враховують сингенезію що сприяє зняття і використання мовних засобів емотивності — творчий процес. При цьому варто опиратися на основні положення сучасних теорій навчання зокрема Гальперіна про поставлені формування ролі мовних дій і почати тобто прагнути забезпечити загальнішу і максимально повну для цієї мети систему опорних знань поданих в питаннях і завданнях для кожного класу. Наши дослідження довели що підіність цієї теорії виявляється передусім в тому що вона дозволяє вибудувати розрив між теоретичними знаннями і практичним із застосуванням а також визначити порядок ходу операцій логико-творчого характеру на уроці.

Звісно випливає що вивчення мови на комунікативно-функціональній основі вимагає комплексного формування учнів і навичок. У нашій системі опрацювання синтаксичних засобів емотивності намічено якими саме зміннями і навичками повинні володіти учні щоби правильно продукувати і використовувати вивчений граматичний матеріал в своїх висловлюваннях.

До визначення таких учнів чи діяльності з позиції сучасної лінгвостилістики, котра розрізняє в мові структуру та її функціонування з метою спілкування. Відомо що мова і мовлення — це лінгвістична санкція неподільне це в якому жодна із частин не може бути зрозуміла без іншої. Саме тому пропонуємо словесникам пам'ятати що класифікувати учнів і навички необхідно з урахуванням завдань лінгвостилістичного аналізу тексту та стилістики мови предметом якої є стилістичні засоби мови і стилістика мовлення що має своїм предметом поняття функціонального стилю мовлення.

На цій підставі можна виділити дві групи умінь і навичок 1) пов'язані з засвоєнням стилістично забарвлених засобів мови 2) спрямовані на оволодіння стилістично диференціюваним за язником мовленням.

Ці дві групи учнів залежать на знаннях учнів оскільки ефективність роботи з формуванням стилістичних умінь і навичок залежить від ступеня їх усвідомлення. Гільки опираючись на знання можна забезпечити самоконтроль у навчанні перенос учнів з одного матеріалу на інший і в такий спосіб формувати систему мовленнєво-стилістичних умінь і

навичок. Відповідно до завдань нашої експериментальної програми ми виділили такі емотивно-стилістичні уміння і навички: визначати стилістично нейтральні та емоційно-експресивні одиниці мови, зіставляти їх добирати стилістичні синоніми і правильно вживати їх у тексті, аналізувати текст певного стилю, конструювати стилістично диференційовані тексти, удосконалювати стиль написаного застосовувати засоби синтаксису емотивного значення обґрунттовувати стилістичну приналежність синтаксичних смосем до певного тексту добирати ці засоби для висловлювань різних типів: стилів мовлення, користуватися різними стилістичними прийомами (стилістичний аналіз, експеримент, конструювання, редагування), дотримуватися єдності змісту у розкритті теми і мовностилістичного оформлення у висловлюваннях різних стилів.

Нами було з'ясовано, що у 5-й клас школярі приходять частково підготовлені до розуміння текстів різних стилів, практично ознайомлені з найуживанишими синонімами, антонімами, багатозначними словами, вжитими в прямому і переносному значеннях (з уживанням відповідних термінів у 3–4-их класах) та найпоширенішими омонімами (без терміна). У методиці молодших класів зазначається, що вже на першому році навчання рідної мови є можливість формувати в учнів уміння розрізняти висловлювання різних типів, що носять ознаки розмовного, художнього і наукового стилів. Врахувавши дидактичні принципи перспективності і наступності, на першому етапі формуючого експерименту у 5-му класі ми запропонували при вивченні розділу "Відомості з синтаксису й пунктуації" провести спостереження над стилістичними функціями синтаксичних емосем (експресем) у висловлюваннях різних стилів, вивчених у молодших класах. При цьому ставили мету — виробити уміння помічати й оцнювати стилістичні забарвлення синтаксичних засобів і уміння співвідносити їх із сферою вживання, з стилістично нейтральними синтаксесами.

Для ознайомлення із специфікою використання синтаксичних емосем (експресем) учням 5-го експериментального класу пропонувалися такі види вправ: 1) спостереження над синтаксичними смосемами та 2) вправи конструктивного характеру. Розглядаючи запропоновані слова за будовою ми одночасно знайомили учнів із способами словотвору, стилістичними функціями похідних слів, формуючи при цьому уміння користуватися мовленієвознавчими термінами: емоційність, експресивність, оцініність, стилістично забарвлені та нейтральні комунікати. Робота полягала у проведенні бесіди, змістом якої було роз'яснення їх значення, повторення відомого про словосполучення, зв'язок між словами, про синтаксично-стилістичну роль частин мови у простому реченні.

Таким чином у короткий формі, вибірково нами з'ясовано ще один аспект вивчення української

Борис СТРУГАНЕЦЬ, Степан ДЕМ'ЯНЧУК

РОЛЬ СІМ'Ї, ДЕРЖАВИ І ЦЕРКВИ У РЕЛІГІЙНОМУ ВИХОВАННІ

Віра — визначальний чинник безперервності християнської спільноти. Тисячоліттями вона передається з покоління в покоління. Основи християнського життя прищеплюють дитині з малечку а з розвитком особистості повинно завершитись творення християнського ества. Водночас релігійне виховання є невід'ємною частиною формування високо культурного морально чистого і національно свідомого громадянина.

Відомо, що найпотужнішим джерелом становлення і розвитку особистості є сім'я. Залучення дитини до релігійної сфери має відбуватись існуванням, насамперед, на прикладі практичного християнського життя батьків. Уже з раннього дитинства потрібно ознайомлювати малюка з християнськими звичаями, учити молитися зранку і ввечері, залучати дитину до обрядів, вести від найрозуміліших речей до шоразу складніших, переходячи від практичних дій до теоретичних розмежувань й узагальнень, до вивчення богословської літератури.

У матеріалах Другого Ватиканського Собору зазначається: "Батьки, тому що дали дітям життя, мають тяжкий обов'язок виховати своїх дітей, тож мусять бути визнані за перших і головних виховників" [1, 291]. Церква хотіла б бачити сім'ю першою вихователькою віри. Це одна з найблагородніших відповідальностей, про яку потрібно повсякчас пам'ятати. На думку Папи Пія XI, яка викладена в енцикліці "Divini Illius magistri", це — пріоритет природи, а

значить права щодо громадянського суспільства. Обов'язок батьків полягає в створенні таког смейного середовища, яке сприяло б повноцінному індивідуальному та социальному вихованню дітей. Через см'ю свою родину діти повинні поступово входити у громадянську спільноту [2, 129].

На жаль, сучасні батьки переважно не в змозі самотужки виконати таке завдання. Багаторічне духовне спустошення нації вичутно знижуючи виховний потенціал сім'ї. Спостерігається деформація родинного вогнища відход дорости від правових норм традиційної смейної моралі. А це унеможливлює здійснення повновартісного смейного виховання молоді.

Зазвичай родина не спроможна належно виховати дітей, зокрема у релігійному аспекті, без суспільної допомоги. Через це постає питання, як забезпечити єдність релігійного і світського процесів виховання.

У першій половині ХХ століття ідеалом вважалась єдина система освіти яка включала і релігійну. Труднощі реалізації цього ідеалу спонукали церковну владу створити під своїм контролем світову освітню систему. Почали активно утворюватись католицькі школи, католицькі факультети й університети, богословські факультети. Класичний зразок виховного процесу можна сформулювати так: школа повинна бути разом із родиною і церквою прив'язанням місцем християнського виховання.

Порівняно з існуючою раніше класичною доктриною помітні зміни проголошено Синодна декларація Другого Ватиканського Собору. Лібералізація поглядів найбільше стосується некатолицьких шкіл: "Треба старатися всіма силами, щоб відповідно упорядкувати між собою католицькі школи й сприяти, щоб між ними й іншими школами була така бажана всем людством співпраця" [1, 298]. Велику увагу в декларації звернено на значення школи загалом:

Між усіма ясабами виховання окрім значення час школа, яка силою свого призначення вищколюючи пільно умови снаги розвиває спромогу правильного думання, вводить у культуру спадщину, набуту попередніми поколіннями, птекає почуття відповідальності, підготовляє до професійного життя, передаючи між учнями різного характеру та стану приятельське спілкування, спомагає нахил до взаємного порозуміння, а крім того творить немов якийсь центр в праці і розвитку якого повинні брати участь спільнота родини, вчителі, різноманітні культурні, громадські релігійні товариства, цивільна суспільність та вся людська спільнота" [1, 294].

Оскільки в Україні школа є світською то спільні заходи церкви і школи проводяться в позаурочний час. При залученні дітей обов'язково дотримується принцип добровільності, враховуються думки і побажання батьків, особливості регіону. У загальноосвітніх школах Тернопільської області читається факультативний курс "Основи християнської этики". Він сприяє гармонійному розвитку особистості учня його моральному і духовному становленню.

Тривале насильницьке вилучення релігії з усіх суспільних сфер перервало традиції, які формувались віками. Знищенню однієї зі складових суспільного життя спричинило негативні трансформації в різних суспільних сферах – не лише у смейний та освітній, а й у політичний, економічний. Це привело як до втрати релігійної культури так і культури світської до низеляції загальнолюдських цінностей. Звичайно, релігія не може бути ізольованою від решти суцілому. Вона є "частиною системи, на яку впливають і котра сама впливає на економічні і політичні процеси суспільства, смейні структури технологію і структуру спілкувань". Церква як суспільний інструмент, окрім суттєвих релігійних функцій, "виконує чимало соціально значущих загальнокультурних обов'язків, особливо в плані інкультурації й акультурації особи" [3, 142].

Відчуваючи свій обов'язок щодо морального і релігійного виховання, церква виконує об єднічну, а часто і керівну роль у процесі виховання молоді. Щодо цього Декларація про християнське виховання, прийнята Другим Ватиканським Собором, гласить: Церква похваляє громадські органи і суспільність, що – зважаючи на многовидність сучасної суспільності та вимоги релігійної свободи – допомагають родинам, щоб в усіх школах виховання дітей могло подаватись за власними моральними і релігійними засадами смей" [1, 296]. Це означає, що свою місію вона виконує у формі катехизації у середовищі публичної сфери навчання.

Про зацікавленість церкви у виховній місії можна судити зі створення особливої Конгрегації у лоні Римської кури. У XIV столітті було створено Конгрегацію з наукових справ, яка проводила свою діяльність лише на території Папської церкви. У XIX столітті юрисдикція була поширенна на університети інших держав. У 1915 році створена Конгрегація семінарій та університетів. У 1967 Конгрегація католицького навчання а в 1988 – Конгрегація семінарій та Інститутів студій [2, 131].

Отже, процес християнського виховання – складний і багатогранний. У ньому відзеркалюються численні суперечності світського життя, актуалізуються різноманітні етичні питання. Відрадно, що в час української незалежності набагато проблеми не замовчуються, а стають об'єктом дослідження різних інститутів – як світських так і церковних. Спільна наполеглива праця цієї держави та церкви стане запорукою належного релігійного виховання дітей і молоді, сприятливому формуванню особистості справжнього християнина.

ЛІТЕРАТУРА

1. Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції декларації – Львів Монастир монахів студійського уставу. Видавничий відділ "Свічка". 1996 – 757 с
2. Обер Жан-Марі Моразьє відповідь Першої до д-ра М.Любачівського – Вид друге виправле – Львів Стрім 1997 – 271 с
3. Мартинюк І.В. Національне виховання: теорія і методологія – Київ ВІПОЛ, 1995 – 159 с

Людмила ЙОРЧАК

МЕТОДИ ВИХОВАННЯ У ХРИСТИЯНСТВІ

Оскільки питання методів виховання у християнстві – надзвичайно цікавий матеріал для досліджень зупиняється лише на тих таих найбільш відомих і актуальних методах (які, до речі, часто розуміються і використовуються спотворено) як заохочення і покарання.

Християнське тлумачення окремих методів виховання чи спостерігаємо в Біблії, в сучасних поясненнях релігійних доктін і постулатів у працях яківських проповідників, усій народній творчості джерелах національного багатства та відродження християнських народів. Вони знайшли відображення в роботах соціологів, психологів, також і в мотивації повсякденних вчинків, тобто в усіх сферах життя, на які релігія має вплив. У християнському світогляді втілюється для своєрідного компенсаторного механізму, скажімо, необхідного для нормального існування людської психики. Для такого механізму наближається до досконалості.

Людина протягом життя стикається з різноманітними проблемами які в умовах недостатньої інформованості неминуче спричиняють страх, страждання і мають здатність утворювати складні комплекси, часто приховані до кінця або й зовсім неусвідомлені але з тенденцією до всесоюзення.

Для нормального функціонування нервової системи стабільного морального стану необхідно звільнитись від інших комплексів або уникати їх. Християнство дас психіці не просто вілу і заслоблення а пропонує шлях внутрішнього очищення та духовного зростання, відносно простий але вкрай необхідний людині шлях спокутні провини – перш за все через шире каяття. Сповідь виводить людину з кола провини, вивільняє її від страху покарання, а право спокутувати їх сприяється як нагорода. Тому спокута і сповідь – це точки зору психологів є неоціненими актами які здатні викликати позитивні смисли, ширу радість і піднесення завдяки вивільненню від негативних реакцій, прихованих на рівні підкірки, звідси ефект очищення оновлення готовність діяти спергенно і членесно (стенчні позитивні смисли). Спокута за свою суть – це символічне виправлення помилки а сповідь – самоусвідомлення, розуміння проблем, що стає первім кроком їх вирішення через зняття тривожності як передумови паралізуючого страху (астенічні негативні смисли). Практично християнство рятує людей від безлічі страхов і побоювань які оточують їх в тому числі і від страху покарання чи позбавлення нагороди, включаючи останні в один свідомінні всіхкин благородній страх Божий, зміст якого, як дали побачимо – в мудрості готовності до навчання, застереження від злого, зокрема невпевненості й боягу чтива.

Право карати і нагороджувати надається першочергово Богові: "Ось, сьогодні я даю перед вами благословення і проклятя благословення кої будете стикатись заповідей

Господа, Бога вашого, які я наказую вам сьогодні, і прокляття, якщо не будете слухатись заповідей Господа, Бога свого, і збочите з дороги, яку я наказую вам сьогодні” (5М, 11 26) У наведений цитаті зі Старого Заповіту (“Повторення закону”) чітко визначені найбільші санкції щодо християн. Богові ж надається властивість абсолютної справедливості як читаємо у “Книзі приповістей Соломонович” “Бог карає по правді”. Проте право карати мають також і люди. Неодноразово говориться в Біблії про батьківські обов’язки щодо дітей “Карай сина свого і він тебе заспокоїть і присмости дасть для твоєї душі” (Пр. 29 17), “Різка й поука премудрість дають, а дитина, залишена тільки собі, засоромлює матір свою” (Пр. 29 15), “Не стримуй напучування юнака, – коли різкою виб’еш його, не помре ти різкою виб’еш іого і душу його від шеоть врятуєш” (Пр. 23 13-14). Проте вказується й інший шлях виховання – уникнути поганих вчинків допомагає застереження “будеш розумного остеригати, то він зрозуміє науку” (Пр., 19 25), “на розумного більше впливає одне застереження, як на глупака сто ударів” (Пр., 17 10). Побої виступають як метод виховання при умові недостатньої свідомості. Покарання приписується приймати із покорою та віячинством, як турботу про душу покараного і його майбутню долю “Тож блаженна та людина, яку Бог карає і ти не цурайсь Всемогутнього карибо він рану завдасть і перес’яже, він ламає – й вигоюють руки його” (Йов 5 17-18). “Мий сину, карання Господнього не відкідай, і картання його не вважай тягарем. – бо кого Бог любить, картає того, і кохас немов батько сина” (Пр. 3 11-12). “Візьміть ви картання мое, а не срібло, і знання добірніше від широго золота ліпша бо мудрість за перли, і не рівняються ій всі клейноди” (Пр., 8 10-11). “Хто докір ненавидить, той нерозумний” (Пр., 12 1). “Син мудрий приймає картання від батька” (Пр., 12 1). Як бачимо, карання чи картання є одним із шляхів здобування мудрості, і мудрість же набуває тут надзвичайної цінності.

Якщо сторінки Біблії достатньо містять свідчень про покарання Господнє тобто найрізноманітніші стихійні лиха, хвороби, особисті нещастия чи непорозуміння з громадою сім’єю, що є надзвичайно важливим у житті більшості людей, то відповідним чином пропонується розуміти й заохочення, або ж нагороду. Крім загальних виразів – бути під опікою Бога, мати райське блаженство, – у Біблії є цілком виразні обіцянки матеріального добробуту. У книзі “Повторення закону” праведникам приркається “Він учинить добро тобі, розмножить тебе більше за батьків твоїх” (5М, 30 5). Достаток виступає гарантом і особистого благополуччя. Очевидно, мова йде не про аскетизм, коли в якості нагороди, стимулу до гідного життя звичить таке заохочення “Будеш ти мати надмір у кожному чині своєї руки, у плоді утроби своєї, і в плоді худоби своєї, і в плоді землі своєї на добре, бо Господь знову буде радити тобою на добро, як радів твоїм батькам” (5М, 30 9). Проте нагорода не може трактуватися так вузько і зводитись лише до безбідного матеріально забезпеченого життя без хвороб. Внутрішня чистота і духовний спокій займають чильне місце серед цінностей християнина, витісняючи на другий план суто матеріальні блага й статки. Поруч із “І я покараю всесвіт за зло, а безбожників за іхню провину” (Іс., 13 11) звичить й інше – “Провіна викупляється через містість та правду і страх Господній відводить від злого” (Іс., 16 6).

Поняття страху потрібно визначити дещо детальніше. В нашому розумінні це не є стиснічна чи астенічна негативна емоція з усіма її наслідками, це, швидше, – застереження, норма поведінки, що водночас є початком, поштовхом, можливо, й заохоченням до доброго. “Страх Господній – лише все ненавидити” (Пр., 8 13), “страх Господній – початок премудрості” (Пр. 9 10), “страх Господній – навчання премудрості” (Пр., 15 33) – саме так характеризується страх в Книзі Йова. Цьому страхові Господньому виразно протиставляється інший страх – шкідливий, від якого Господь рятує через милість свою, і можливість цього порятунку – найпотужніший стимул, безумовно, позитивний “Не будеш боятися наглого страху, ні бури безбожників, як прийде, – бо твоєю надією буде Господь” (Пр., 3 25-26).

Покаяння виступає метою покарання, витісняючи смерть, і водночас є засобом уникнути покарання, засобом порятунку, до якого заохочуються християни. Таке ставлення до людських гріхів взагалі властиве Новому Заповіту, на сторінках якого Бог – не караюча а всепрощаюча сила, а право вибору шляху надається людині і водночас є й правом свідомого вибору нагород чи покарань, котрі вже не розуміються так буквально і так матеріально, а є результатом кожного окремого конкретного життя, яке тою чи іншою мірою відповідає Божим заповідям. Обов’язки батьків та дітей щодо внутрішніх сімейних стосунків найкраще проілюструвати

словами Послання святого апостола Павла до сіфесян 'Діти, слухайтеся своїх батьків у Господі, бо це справедливе. А батьки, – не дратуйте дітей своїх, а виховуйте їх в напоминанні і остереженні Божому' (Еф. 6:14). Отже, слухняність дітей рекомендовано прийняти як аксіому аргументом якою є справедливість, враховуючи роки абсолютної залежності дитини від батька і матері, він є природним. Порада ж для батьків сформульована відповідно до сучасної вікової та педагогічної психології: безумовно заслуговує на увагу та рекомендації для широкого застосування. Про страх як метод виховання в ній мови нема і не може бути, тому що 'страх Господній' не є власне страхом в нашому розумінні цього слова. Найголовнішим із постулатів, що їх дає Біблія, є ключове, всеосяжне – 'Бог є любов' (І Ів. 4:16). Звідси випливає – 'страху немає в любові, але досконала любов проганяє страх геть' бо страх має муку. Хто ж боиться той недосконалій в любові' (ІІа, 4:18). Тому вислів 'Не будьте винні никому нічого крім того щоб любити один одного' (Рим. 13:8) лунає як гуманістичний гучні як заклик до мудрості пріоритету загальнолюдських цінностей при вільном обранні свого життєвого шляху кожною людиною, і на цьому шляху не покарання, не заохочення мають керувати поведінкою людей а свідомість значущості нашої любові у світі взагалі в душі біжнього і в серці кожного! Якщо часточка такої любові осяватиме серце вчителя, сонячно й радісно буде в українських школах.

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Галина РАДЧУК, Марія ДІДОРА

ХРИСТИЯНСЬКІ ЦІННОСТІ І ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Соціальна робота як теорія і практика допомоги людині в кризових ситуаціях має глибокі корені, які проявляються в національних традиціях. Християнська парадигма знання запропонувала свої підходи до соціальної рівності, проповідуючи любов до біжнього і милосердя.

У західній моделі допомоги ідея альтруїзму знаходить свій розвиток у логіці ідей індивідуалізму, де почуття, думки і бажання окремої людини виступають вищою самоцінністю.

К Поппер, розмежовуючи про синтез індивідуалізму й альтруїзму в західній цивілізації писав: "Цей об'єднаний з альтруїзмом індивідуалізм став основою нашої західної цивілізації. Це – ядро християнства ("возлюби біжнього свого" – сказано в Святому Письмі, а не "возлюби рід свій"). а також всіх стичних теорій що одержали розвиток в нашій цивілізації і пришвидшили прогрес" [2, 140].

В основі світоглядної доктрини допомоги і в західній і в вітчизняній моделях лежать принципи та ідеї християнства.

У західній моделі процес допомоги реалізується як духовне перетворення, яке передбачає внутрішні зміни, що ведуть до викоринення й відродження і перетворює грішника (порушника) в гідного члена суспільства. В цьому підході реалізується індивідуальний шлях порятунку окремої людини.

Філософія допомоги вітчизняного моделі розривається в тому, що правостав я Православна церква протягом тисячоліття формувала національну свідомість, національний духовний досвід. Християнські принципи підтримки і взаємодопомоги виробили певні "правила порятунку", визначають, що потрібно робити людині, а що ні. Правила милосердної поведінки є основою акції і вчинків людини яка допомагає іншим. Християнське служіння передбачає практичне здіснення заповіді Христа про чистоту і висуває певні вимоги до дій і вчинків священиків, встановлює вічні ціннісні позиції суб'єкта, який допомагає.

Правила і принципи чистоти визначаються через серію вчинків і дій, які можуть бути спрямовані на різні потреби суб'єкта. При цьому розривають два рівні допомоги милості духовні і милості тілесні. Культура практичного чистоти – культ праці, "свята простота", освіченість як основна добочинність є готовними складовими соціального християнського служіння.

Соціальний працівник у контексті історичного процесу уособлює культурно-історичну модель суб'єкта, який допомагає знаходить розробку в концептах допомоги в усіх релігійних, філософських і стичних системах.

Отже, система цінностей – сформована в процесі історичного розвитку соціальної роботи від історичних форм до сучасного стану. Соціальна робота має справу з цінностями і соціальними нормами людської Важливу роль у формуванні ціннісних орієнтацій на межособистісному рівні в процесі надання допомоги клієнту належить гуманістичній психології.

Гуманістична психологія виникла як альтернатива технократичним і маніпулятивним тенденціям у психотехнічній науці і практиці. Вона розглядає істинно людські цінності – свободу, любов, співчуття. Гуманістична психологія розглядає людину як істоту, що наділена свободою, творчими можливостями, самосвідомістю і потребою в набутті духовного смислу свого буття і яку принципово не можна звести до біотогічних автоматизмів, рольового

функціонування парціальних психологічних функцій Здіслення такого науково-практичного підходу приводить до значних успіхів у психотерапії, освіті, вихованні соціальній роботі

Гуманістичність цього напряму в психології не можна звести тільки до понять добра підтримки жалю співчуття. Повністю поділяючи переконання В.Франклі, що 'неминучість страждання не може бути подоткана' гуманістичний психолог звертається до людини в усій її цілості – з і страхом смерті переживаннями відчуженістю від життя, безсиллям перед стичними і соціальними катаклізмами. Його мета – допомогти людині прийняти в собі все це зберігши при цьому смисл життя, любов віру і відповідальність гармонізуючи дві принципи: задоволення і духовне зростання [4]. Кредо гуманістичної психології можна сформулювати словами Ф.Достоєвського: 'При повному реалізмі знайти в людині людину'

У професійній роботі соціальні працівники безумовно поділяють такі принципи гуманістичної психології:

- буття кожної людини є найвищою загальнолюдською цінністю
- жива реальна людина не зводиться до сукупності психічних і фізіологічних функцій а існує як унікальне Я як інтегральна єдність тілесного душевного і духовного досвіду
- вся сукупність і життєвого досвіду суб'єктивна значущість й осмисленість і рішення переживань і вчинків – основа для професійної взаємодії з нею соціального працівника психолога
- засоби такої взаємодії потягають не в аналітичному вивчення людини а в безоцінюваному розумінні і безумовному прийнятті і унікального внутрішнього світу в усій повноті і напругі і життєвих проблем
- забезпечити таку взаємодію може тільки і діагностична спрямованість що передбачає ширість і відкритість соціального працівника чи психолога
- готовне професійне завдання – розкрити творчий і духовний потенціал людини сприяти і самопізнанню саморозвитку задоволенню і душевних і духовних потреб розумінню нею своєї унікальності свободи і відповідальності, власного призначення

Отже в гуманістичних теоріях А.Маслоу, К.Роджерса, В.Франклі мова йде про наїважливіші функціональні призначення особистості у створенні засобів психологічної безпеки людини в ідентифікації з певною групою в близьких (смислових) стосунках з іншою особистістю в завоюванні соціального визнання і підтримки внутрішнього статусу (самоповаги) в пошуку істини і життєвого смислу в реалізації морально-етичних ідеалів добра і краси [1]

Інтер'єризовані (що стали внутрішньо притаманними) цінності і норми особистості відрізняються в соціальній роботі. Вони виступають соціальною нормою формують принципи професійної відповідальності ціннісні концепти професії

Ціннісні орієнтації в соціальній роботі на міжособистісному рівні сприяють ефективному терапевтичному контакту. Основними ціннісними установками виступають

1 Емпатія – співчуття. При співчутті до стану клієнта соціальний працівник проте не ототожнює свої переживання з переживаннями клієнта

2 Прийняття – доброзичливе позитивне ставлення клієнта без пред'явлення до нього яких-небудь умов не зважаючи на тимчасові негативні емоції

3 Автентичність – відкрите саморозкриття усвідомлених почуттів при збереженні дистанції і відсутності ідентифікації з клієнтом. Автентичність включає п'ять ціннісних установок професійної взаємодії

- підтримуюча невербальна поведінка,
- рольова поведінка
- конгруентність – безошківальне усвідомлення соціальним працівником своїх актуальних відчуттів, переживань установок і вираження їх способами що не травмують клієнта
- спонтанність – природність
- відкритість – здатність до саморозкриття при збереженні контролю над ступенем відкритості [3]

Отже альтруїстичні основи специальності: соціальний працівник повязані з втіленням суспільних потреб у взаємодопомозі. Людина, яка допомагає, виступає певним фактором розвитку культури і цивілізації. У зв'язку з цим ціннісні основи християнської культури які

конкретизовані в принципах гуманістичної психології стають регулятором професійної діяльності соціального працівника визначають його альтруїстичний інтерес до чюдини

ЛІТЕРАТУРА

- 1 Леонтьєв Д А Возвращение к честовеку // Психология с человеческим лицом гуманистическая перспектива в постсоветской психологии / Под ред. Д А Леонтьева, В Г Щур - М 1997 - 136 с
- 2 Поппер К Открытое общество и его враги - М 1992 - 140 с
- 3 Фирсов М В Студенов Е Г Теория соціальної роботи - М Гуманіт изд центр ВЛАДОС 2000 - 432 с
- 4 Франкл В Человек в поисках смысла - М 1990 - 166 с

Олександра ЯНКОВІЧ

КОНВЕРГЕНЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕРКВИ

В останні роки у зв'язку з кризовими ситуаціями в суспільстві отримала поширення для розвитку соціальна педагогіка та соціальна робота. Іх доцільно розглядати у взаємозалежності, а не відособлено, виділяючи основні принципи конвергенції

Перші тенденції до зближення двох дисциплін начали тися в тогіці педагогічної наукової рефлексії на початку ХХ ст. Це було зв'язано якраз за все з тим, що зникли романтичні уявлення про можливості засобами виховання досягнути гармонії в суспільних відносинах. У контексті соціальної політики виховні можливості розглядаються як один із факторів у справі формування вільної особистості тає особистості, яка здатна до перетворень в суспільстві. Наприклад, яскравий представник соціальної педагогіки П. Наторп стверджує, що самоцінність особистості розвивається найсильніше якраз в скромній відданості справі саме суспільним справам, що саме прагнення до змінення особистості індивідуальності повинно вести до соціальної роботи, яка в кінцевому смыслі буде завжди роботою над соціальною освітою [5, 13].

Прикладом здається, що в історії цивілізації здійснював соціально-виховні функцію і функцію соціального почитника є церква. Вона стала першим інститутом соціальної підтримки бідних, чорних, обездолених.

Часом благодійності був переважно день неділіний, коли збиратись вірчуючи в будинок Божий. Він же апостолом Павлом був вказаний як такий, що найбільше відповідає такій справі.

У період легалізації християнства до поділу на юрисдикції і суди церкви починають зароджуватись інститути допомоги. Наприклад, їх встановлюють приватні особи – багаті християни. Відомо, що в Константинополі були побудовані будинки для людей позбавлених розуму чи карні. Крім закладів такого профілю існували притулки для сиріт, престарілих, організації і фінансування яких повністю здійснювалася церквою. Ін належить одна з перших теоретичних настанов в сфері суспільної топології. Так, в 1160 р. римська церква видала збірник канонічних законів із теорії і практики благодійності.

У Х-ХІ ст. активну роль у процесі благодійності беруть монастири та чернечі ордени. Вони надавали допомогу різним категоріям людей які потребували її і становили перший своєрідний суспільний благодійницький інститут де на практиці реалізовувались ідеї милосердя і допомоги біднякам. Турублувались про виклик поточного поховання почергів чикування чорних. Особливо спараданство і справи благодійності відрізнялися ченці Кислово-Печерського монастиря і членами св. Феодосія. Він завжди виявляв велику любов до бідних. Якщо він бачив зліздаря чи богого в смутку і нещасті то дуже вболівавши завжди допомагав і слізми. Біля монастиря Феодосія встановив двір і церкву св. першомученика Стефана. Тут завжди жило багато зліздарів, спіхи, кульгавих прокажених які чарівувались від монастиря отримуючи десяту частину від всього монастирського майна. Крім того преподобний кожну суботу посыпав від члубів тим, що знаходився в зв'язині. Він був міцностивим не тільки до бідних, а й навіть до тих, що спричинювали збою монастирю. Одного разу привели до преподобного зв'язаних розбійників які займатись крадіжками. Преподобний бачачи їх зв'язаними покатив іх і простъявши наказав роз'єсти дати им істи і пити потім, навчивши їх нікому не робити зла і не ображати відцілив іні завіт частину майна і відізвів їх з миром [2, 35].

У Х-XIII ст церковна практика допомоги розвивалась не тільки через монастири а і через парафи. На відміну від монастирської допомоги, парафіяльна була більш відкритою. У ній зосереджувалось все общинне, громадянське і церковне життя. Діяльність парафій не обмежувалась тільки наданням допомоги калікам, злідарям, вони здійснювали найрізноманітнішу підтримку – від матеріальних допомог до виховання і перевиховання. До особливо значущих форм парафіяльної благодійності можна віднести кредити з церковної казни, грошей хліба, насиня. При богадільнях улаштовувались притулки для сиріт і підкінущих дітей.

Протягом багатьох століть аж до Реформації церква і монастири залишалися осередками соціальної допомоги вбогим, хворим. Монастири утримували богадільні чикари, дитячі притулки.

Окрім інституту підтримки церква здійснювала функцію становлення і розвитку теоретичних підходів до проблем допомоги. Особливого поширення отримали праці Григорія Богослова Іоанна Златоуста, Федора Студита, Афанасія Александрінського і багатьох інших представників морально-повчальної літератури. Роботи цих мислителів церкви мали великий вплив на становлення суспільної свідомості у питаннях допомоги підтримки, опіки. На думку Григорія Богослова людина повинна засучужити перевагу перед біжжим своєю сильнішою вираженою благодійністю.

Проповідник Іоанн якого прозвали Златоустом за ораторські здібності вважав що людина більше всього повинна навчатись милосердя, адже воно і робить її людиною. Тільки через навчання милосердя можливе сходження людини до своєї сутності, а від неї до божественної ознаки [5, 35].

Письменники Київської – Русі Володимир Мономах, Лука Жидята, Кирило Туровський проповідували, що любов до Бога повинна сполучатись із любов'ю до біжнього і проявлятись у справах благодійності. "Пам'ятайте і будьте милосердними до странників до убогих до голодних іув'язнених і до сиріт будьте милостивими", – пише Лука Жидята [1, 111].

Окрім функції соціальної підтримки церква виконувала соціально-виховну місію, що виражалось у діяльності парафій із виховання та перевиховання, поширенні серед народу євангельського ідеалу людини. На Русі в домонгольський період єпископські суди не стільки займались судочинством, скільки звертали увагу позивачів на необхідність жити в любові та злагоді.

Церковні письменники Київської Русі поширювали науку Христову серед народу виховувати його в дусі християнської моралі любити Бога і біжнього бути правдивими, шанувати батьків і старших не тинуватись і т.д. Церква і монастири в Київській Русі були чайже єдиними вогнищами освіти. До них тяглися маси українського народу шоб отримати настанови – керівництво для свого щоденного життя.

Таким чином соціально-виховна практика мала давні традиції і на різних етапах розвитку цивілізації виступала в якості основних педагогічних засобів і методів виховання всіх шарів суспільності.

Відомі багаточисленні приклади, коли священник і соціальний педагог виступали в одиний особі (Я. Коменський, духовна освіта у Ф. Дісторвега, Г. Вашенка й ін.). У діяльності ряду церковних діячів тісно переплелось розв'язання проблем соціальної педагогики і соціальної роботи. Прикладом такої видатної особистості є великий меценат українського народу чиннопочит Андрій Шептицький.

Наибільшою турботою митрополита було виховання у молоді християнського національно-патріотичного та гуманістичного світогляду. Він писав: У християнських народів нема більшої виховної сили над силу Церкви. Вона то виховує народи, вона вишлює вже в душу дитини ті християнські чесноти які роблять з неї доброго патріота і члівка громадянина" [3, 56].

У "Слові про вчителів" одному з перших своїх послань до настів, перебуваючи єпископом у Станіславі, він заповідав: "Виробляйте в молоді самостійність та індивідуальність! Учіть і більше чистити на себе, ніж на інших. Учіть не оглядатись на поміч роду та краю а власною ініціативою дороблятися самостійного буття" [4, 92].

А Шептицький самовіддано працював на благо опікуваного ним народу. Усі його добре справи (ініціатива добroчинників акцій, жертводавство, меценатство тощо) годы перерахувати

Ведучи скромніс чеснече життя архієпископ віддавав всі прибутки з митрополичих осідlostей і свого родинного маєтку на народні шляхи. Щороку своїм коштом утримував двадцять бідних юнаків і дівчат, допомагаючи им здобути найрізноманітнішу освіту. Митрополит Андрей всяко підтримував молодіжну українську скаутську організацію "Пласт", яка виникла у 1912 році. Згодом подарував "Пластові" частину свого гірського маєтку – гору Сокіл для влаштування пластового табору. Нешодавно табір на Соколі відновлено і збудовано, як і колись, пластову церковю.

Найбільшою справою в діяльності митрополита було будівництво "Народної лічниці" у Львові. Для цього митрополит подарував яке існуємо доброчинному лікарському товариству ділянку землі поблизу церкви Святого Юра. У розбудові шпиталю взяли участь найшириші верстви Галичини. При бенітосередній частці митрополита були відкриті притулки для сиріт, організовувалося вивезення хворобливих дітей з міста в село. Зворушує і такий факт: "1921 року серед дітей поширилась трахома. Обстеження виявило що 70 з них є хворими. Дітей треба було ізолятувати, але приміщення не було! Тоді ізолятор влаштували в кімнатах митрополичної палати" [4, 93].

Діяльність церкви – першого соціального інституту, що здійснював функцію соціального виховання, дає чогутні поштовх для продовження створення установ, де б одночасно розв'язувались проблеми соціальної педагогики та соціальної роботи, адже в такому поєднанні можливий позитивний результат вирішення наскрізних суспільних питань. Зрештою не випадково і соціальна педагогіка і соціальна робота стали практичним механізмом соціальної політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вашенко Г. Виховнинців // Потреба Потливського вісник. 1994. – 191 с.
2. Києво-Печерській Царівські віти скаутів о житті і подвигах Святих Угодників Києво-Печерської Лаври. К.: Імпекс. 1991. – 276 с.
3. Курінь І., Лаба С. Андрей Шептицький як меценат національної освіти // Сучасне українське виховання. Матеріали наук.-практ. конф. Дрогобич 1996. Львів 1997. С. 50-59.
4. Суханова З. Сулимі-Маташенко Н. А. Шептицький роціни хрестного шляху // Дзвін. – 1991. №1. С. 89-96.
5. Фирсов М. В. Введение в теоретические основы социальной работы – М: Ин-т практик психологии. Воронеж НПО "МОДЕК". 1997. – 192 с.
6. Фирсов М. В. Суханова З. Г. Теория социальной работы. Уч. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Гуманіт. центр ВЛАДОС. 2000. – 432 с.

ГУМАНІСТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Іванна АНДРІЙЧУК

ХРИСТИЯНСЬКА МОРАЛЬ І ПОЗИТИВНА Я-КОНЦЕПЦІЯ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Шукуючи універсали які здатні заповнити простір духовного життя особистості сучасна українська культура звертається, в першу чергу, до традиційних цінностей, зокрема християнської релігії.

Християнство – це релігія любові, вона пропагує любовь до всіх людей – творінь Божих навіть до ворогів. Приховано сутність християнської релігії полягає в тому що вона дає людині можливість періодично підтримки інформаційного потенціалу свого організму у стані рівноваги. Усвідомлюючи біоінформаційну сутність тих процесів які відбуваються в суспільстві й у власному організмі людям проще віднайти в собі сили, щоб утриматись від революції та геноцидів і залишитись у часах християнської моралі [1].

Неоднозначні почасти негативні, реальні сучасного соціального і морального життя навертують нас на пошук чогось гідного довіри і практичного втілення. Чи не найкраще відповідає цим запитам християнська мораль з якою все більше люди пов'язують надії на покращення духовного клімату в нашому суспільстві, на дійсні зрушенні в справі виховання молодого покоління.

Людина шукає ідеал. Дати світові справжній ідеал випадло на долю християнства. Неможливо не визнати що з часів нашої ери при всьому прогресі в галузі думки людство не одержало жодного нового морального ідеалу. Ідеал людини – це та найкраще що створила народ у розумінні властивостей людської особистості та її призначення. Людина – це мета виховання що має наблизитись до свого Творця.

Християнський ідеал має загальнотюдський характер і не залежить від умов часу чи характеру суспільного ладу в державі. Він не має і національного характеру а його основні характеристики дають уявлення про духовний світ ідеальної людини яку кожен християнин повинен наслідувати в своєму житті.

Будь-яка людська спільнота суспільство взагалі не може повноцінно розвиватися без загальноприйнятих ціннісних орієнтирів. На думку В. Яніва людина як істота розумна ставиться у своєму житті різноманітні завдання насамперед повинна визначитися, якою ж є основна мета її земного призначення.

Моральний ідеал на який спирається релігія, має свої вагомі засоби виховання моральної добродетелності. Чуттєво даний взірець досконалості – образ Боготюдини – служить джерелом моральної наснаги на свідоме активне утвердження добра.

Людина як едина істота, що 'приречена' до свободи, здатна встановлювати норми власної життедіяльності вона може не просто реалізувати задане а й розвивати особисті можливості. Людина не замкнена у вузькому колі своїх вчинків, вони не є абсолютною межею її вибору. Не вчинок передує вибору а навпаки. Людина завжди може зробити крок через наявне і відкрити нові горизонти свого існування.

Моральна свобода є наслідком здатності до вільного вибору людини – вибору на користь добра та Богоподобності або ж гріха та зла. Моральна свобода є запорукою величі й гідності людської особистості. Проте орієнтирами у виборі життєвого шляху для людини мають бути моральний закон моральне відчуття, моральна свідомість. Вони у свою чергу дають людині розуміння й відчуття суті морального обов'язку, моральної чесності.

У християнстві наготошується на ідеалі безмежного морального удосконалення. Отож будьте досконалі як досконалій Отць ваш Небесний" (Мт., 5:48). Шлях до моральної досконалості виражений у новозавітних заповідях особливо у заповідях любові. Цей шлях

можливий за християнським ученнем, через перетворення деяких особливостей людської природи що заважають як правдивому Боговідануванню, так і праведній поведінці

Особистим усвідомленням й особистим переживанням людини щодо праведності чи неправедності власних учників є сумління, або совість. Хоча совість унаслідок поганого виховання та аморальної поведінки може зачерствіти й стати пасивною проте вона николи не зникає. Тому для кожного зберігається можливість морального відновлення особистості. Пробудження та очищення совісти і є найголовнішими показниками морального розвитку й удосконалення кожної людини. Формування християнської совісти здійснюється упродовж усього життя, коли вдосконалюється здатність людини бачити цінність або ж нікчемність власних учників і світу християнського вчення про моральність.

Християнська етика має не стільки нормативний скільки психологічний характер, тобто вимагає психичного переродження особистості, а не формального виконання певних правил. Більше того бездоганне виконання зовнішніх норм християнської моралі без належного внутрішнього устрою у святоотцівській традиції отримує більш негативну оцінку, ніж явне зло оскільки важче піддається виправленню. Отже щоби зрозуміти сутність християнської моралі, необхідно розкрити психічні механізми переродження особистості які виступають внутрішніми критеріями моральної оцінки.

Цікавим є опис різними теоретиками ключових характеристик ідеальної особистості з погляду психологічного здоров'я особистості [5]. Так подібна особистість для К Роджерса це – та 'яка повністю функціонує', для Г Олпорта – 'зріла' для Е Фрома – 'продуктивна' для А Маслоу – та що самоактуалізується' для К Юнга – 'індивідуалізована' для В Франкта 'самотрансцендентна'. А Кам наводить шість характеристик 'ідеальної християнської життєвої форми'

- 1) досконалість ідентичності, єдності і простоти
- 2) повнота трансценденції, просвітленості: відкритості і чистоти
- 3) повнота участі в земному і небесному житті;
- 4) ставлення до створеного світу з почуттям вдячності за те що відбувається
- 5) вдячність за ці дари предвічному втіленному Слову – Христу [6]

Розглянемо детальніше теорії К Роджерса й А Маслоу. У теорії К Роджерса вичідним є поняття Я-концепції 'Самість' чи Я-концепція (Роджерс використовував ці терміни взаємозамінно) визначається як організований, постідовний концептуальний гештальт який складається із властивостей Я що сприймаються і сприймання взаємовідносин Я з іншими людьми із різними аспектами життя, а також цінностей, пов язаних із цим сприйманням. Це гештальт який доступний усвідомленню, хоч не обов'язково усвідомлюваний [4].

Таким чином, Я – це диференційована частина сприймаючого поля людини, яка складається із усвідомленого сприймання і цінностей Я. Я-концепція означає концепцію людини про те чим вона є відображаючи характеристики як людина сприймає як частину себе.

Я-концепція включає не тільки наше сприймання того які ми є а й також і те якими ми повинні і хотіли би бути. Бажаючи зберегти "свої" цінності й уявлення про себе (self concept), яке базується на них людина будує систему захисту проти несумісного з Я-концепцією досвіду.

Таким чином за А Роджерсом, розвиток особистості визначається вродженою тенденцією соціальна сфера відіграє роль лише зовнішнього, далекого від людської природи фактора тиску.

А Маслоу створив власну концепцію мотивації та самоактуалізації. Термін 'самоактуалізація' він розуміє як самореалізацію (прагнення повністю реалізувати свої потенції). Постійне бажання людини до самоактуалізації самовираження Маслоу вважає основним джерелом людської діяльності поведінки учників а сам процес самоактуалізації вродженим таким що природно властивий людині, яка народжується з гуманідними потребами потребами в добрі моральності, доброзичливості. Вони складають ядро людини [3].

Біття вчинь любити свого близького, як самого себе. Тобто ставитись до себе не гірше ніж до інших, і в той же час не ставити себе вище від інших. Щодо цього Е Фром наводить слова Мейстера Екларта: "Якщо ти любиш себе, ти любиш всякого іншого так само, як себе. Поки ти любиш іншого менше ніж себе, ти не зможеш любити себе по-справжньому але якщо ти любиш усіх однаково і себе також, то ти будеш любити іх як одного і цей один є Бог і

людина. Отож великий і правдивий той, хто любить себе тому що він любить також і всіх інших'

Таким чином, виховання любові до себе є необхідною передумовою розвитку позитивної Я-концепції. А з цього починається гармонійна особистість.

Ставлення людини до будь-яких зовнішніх об'єктів може бути як позитивним, так і негативним, однак всі люди мають потребу в позитивному образі Я негативне ставлення до себе, неприйняття власного Я, якими б не були його витоки і причини, завжди переживаються ботиско.

Я-концепція – це сукупність всіх уявлень людини про себе, пов'язана з їх оцінкою пе переконання, опинки, тенденція поведінки, набір установок, спрямованих на самого себе. Позитивна Я-концепція – позитивне ставлення до себе, самоповага, прийняття себе відчувається в часі цінності віра в успіх, оптимізм.

В Я-концепції запрограмовано, якою повинна бути поведінка людини уявлення про Я яке може бути правильним або спотвореним. Вона частково усвідомлена, а частково існує в підсвідомості, усвідомлюючись опосередковано через поведінку.

Я-концепція відіграє триедіну роль сприяє досягненню внутрішньої узгодженості особистості, визначає інтерпретацію набутого досвіду і є джерелом очікувань щодо самого себе.

Самосвідомість працює шляхом постійного порівняння реальності поведінки з Я-концепцією і таким чином здійснює регуляцію поведінки. З точки зору Ю. Орлова неузгодженість між Я-концепцією і реальною поведінкою породжує страждання. Коли ми говоримо про низьку самооцінку особистості то маємо на увазі, що неузгодженість настільки сильна, що людина втратила будь-яку можливість досягти благороди з собою. Чим позитивніше уявлення людини про себе, тим краще в неї життя й впевненіше вона почувається. Ще Л. Фейербах вказував: «Людина лише там чогось дочагається, де вона сама вірити у свої сили».

Як вказує Р. Бернес позитивна Я-концепція визначається трьома чинниками – твердою переконаністю в імпонуванні іншим людям, упевненістю в здатності до того чи іншого виду діяльності і почуттям власної значущості [2, 27]. Будь-яка людина незалежно від професії при уяві позитивного самосприймання почуває себе більш задоволеною підвищується і впевненість в собі продуктивність і ефективність роботи.

Багатоаспектна діяльність практичного психолога висуває додаткові вимоги до його індивідуальних психотехнічних особливостей, до рівня розвитку цілого комплексу професійно важливих якостей і насамперед до формування позитивної Я-концепції. Виконуючи функцію оптимізації спільноти діяльності учасників навчально-виховного процесу в школі психолог імає місце посередника в системі взаємовідносин між ними. Він повинен діагнозувати стан цієї системи, вловлювати питання, які стосуються умов і функціонування, приймати певні рішення, будувати стратегію і тактику їх втілення в життя. Основним предметом професійної діяльності психолога, на нашу думку, є випадок, конкретна індивідуальна проблема людини, життєва ситуація в якій опинився клієнт і яку психолог має проаналізувати, оцінити й скорегувати. Для такої роботи застуваються всі наявні знання, життєвий досвід, інтуїція. Зрозуміло, що тільки людина з позитивною Я-концепцією може допомогти клієнтові вирішити його проблеми.

Важко уявити психолога-консультанта незрілим, нездатним інтегрувати в собі різноманітні цінності світу, обтяженім особистісними чи екзистенціальними конфліктами, навіть залученим свою концепцію світу клієнтові.

На професійне спілкування суттєвий вплив чинить самооцінка психолога. Будь-яке відхилення від адекватної пришвидшує і посилює професійну деформацію яка виявляється в особливостях установок і стереотипах поведінки, що веде за собою ускладнення спілкування. Якщо психолог буде обтяжений особистісними проблемами, то вони перешкодять йому адекватно сприймати реальність, якою потрібно управляти. Адже самооцінка і рівень прагнень визначають душевний стан людини і продуктивність її діяльності. З віри в себе розпочинається переможний шлях самореалізації в професійній сфері. А позитивна Я-концепція у психолога не є й життєтворча сила його професійної майстерності.

Отже, ефективна психологічна допомога пов'язана із загальнохристиянськими нормами морячої етики, які відображені в гуманістичних принципах взаємодії психолога з клієнтом.

що передбачає позитивну Я-концепцію психолога як необхідну умову ефективності і взаємодії

ЛІТЕРАТУРА

- 1 Адаменко О Приховане сутність християнської релігії// Наука і суспільство – 1998 – №3-4 С 11-13
- 2 Бернс Р Розвиток Я-концепції и воспівання Перевод з англ – М Прогрес 1986 – 422 с
- 3 Маслоу А Г Мотивація и личность Перевод з англ Татльбасової А М – СПб Евразия 1999 – 478 с
- 4 Роджерс К Р Взгляд на психотерапию Становление человека М Прогрес Универс, 1994 – 480 с
- 5 Schultz D Growth psychology models of the healthy personality/ Van Nostrand Reinhold Co NY 1977
- 6 van Kaam A Provisional Glossary of the Terminology of the Science of Foundational Formative Studies in Formative Spirituality 1980 – Vol 1(3) P 449-480

Оксана КОРМИЛС

ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОВНОЦІННОЇ ОСОБИСТОСТІ

Проблема формування повноцінної особистості займає провідне місце в гуманітарній психології що є одним із напрямів сучасної психологічної науки. Оскільки гуманістична психологія вивчає духовний розвиток людини і особистісний ріст проблеми самовизначення то в її основі закладені принципи християнства. Духовність ж розглядається як принцип самореалізації і саморозвитку людини звернення до вищих цінностей особистості. Розвиток і самореалізація духовного Я суб'єкта починається тоді коли він усвідомлює особливість визначення для себе того, як він повинен розуміти загальнотюдьські духовні цінності – добро красу істину. Поява у людини хоча б приблизно усвідомленого уявлення про них свідчить не тільки про визначення суб'єктивної значущості духовних цінностей а й про психологічну готовність до їх засвоєння і формування.

Гуманісти, зокрема А Маслоу К Роджерс Г Отпорт та ін розглядають людину як активного творця власного буття що володіє свободою вибирати і розвивати стиль життя як є обмежені лише фізичними чи соціальними впливами [3].

Роджерс і Маслоу не вважають що дитина приходить в світ несформованим витвором і лише після народження починає формуватися завдяки сирдовищі. Вона вже від самого початку володіє певними властивостями, а також і своїм неповторним способом сприйняття світу, тобто так званою внутрішньою системою в яку нічого крім самої не може проникнути. Це означає що вся шкала відчуттів спостережень визначень і пам'яті завжди залишатиметься для інших людей певною таємницею. Тому існує різниця між так званим об'єктивним світом що існує незалежно від особи та світом суб'єктивним тобто таким яким вона його сприймає з християнської точки зору – духовним.

Усі можливості людини концентруються довкота потенції – самоактуалізації тобто тенденції організму до розвитку за допомогою інтеракції з об'єктивною дійсністю. Через це діяльність організму спрямована на мету, якою є задоволення життєвих потреб наприклад повітря, харч чи вода.

Організм прагне не лише суто біологичного розвитку а і розвитку психічного. Прагнення до самостійної діяльності помітне ще в ранньому віці, коли дитина хоче власними силами злобувати і оцінювати життєвий досвід. Оцінка набутого досвіду розпочинається дуже рано ще до того як особа спроможна до свідомої та інтелектуальної рефлексії. На початку життя в особі відбувається так званий організований (внутрішній ієнергетичний, базований на власних потребах) процес оцінювання через який визначається вартість досвіду в сфері самоактуалізації.

Організм має тенденцію до розвитку психічної сфери тобто самостійності власного Я сприймає себе як постати, що виділяється з оточення. З біком часу особа все виразніше бачить межу між цими двома дійсностями відчуває свою відмінність від інших відрізняє власні почуття думки відчуття, прагнення Роджерс називає цей процес відкриттям себе самого. Формування поняття власного Я має важливі регуляційні наслідки. Воно становить передмову на формування цієї структури найбільше впливають так звані значущі особи. У час дитинства – це найчастіші батьки [2-3].

Для правильного функціонування людини потрібна довіра й позитивне ставлення до власного Я. Така позиція щодо себе можлива лише тоді коли особа зазнає такого ж ставлення від середовища. Іншими словами людина не буде вірити в себе, якщо хтось інший не повірить у неї. Це позитивне ставлення, або довіру Роджерс визначає термінами тепле, симпатія, прихильність акцесія. окрім позитивного ставлення Роджерс виділяє позицію безумовного ставлення, коли робиться акцент на безумовній любові.

Під впливом прииняття любові від оточуючих у дитини виникає потреба обдаровувати любов'ю вона хоче сама любити осільки організм під впливом самоактуалізації отримує задоволення не тише від того, що зазнає любові, але й через те, що може дарувати іншим.

Водночас із повагою яку виявляють до дитини, у неї розвивається позиція поваги до себе (самоповаги). Дитина навчається сприймати себе як цінність, як когось хто заслуговує на любов і хто може любити сам. Коли особа здобуде таку позицію щодо себе, то навіть випадку коли інші перестануть виявляти це позитивне ставлення вона все ж не втратить почуття самоповаги.

Позиція самоповаги час величезне значення для функціонування особи в суспільстві. Вона забезпечує стійкість проти спроб манипулювання з боку інших, відкриває перспективи для досягнення інших цілей. Про значущість цієї позиції згадує багато психологів, починаючи від Адтера який розглядає людину, як таку що бореться проти своєї слабості і навіть готова прийняти чоробу, щоби не втратити позитивного самосприйняття. Щодо підсебезпеки низької самоповаги то психологи стверджують що особа яка існує в собі має склонність до пошуку протектора. Достатньо, щоби до цієї людини хтось виявив минимальну доброзичливість як вона вже буде готова піддатися тій особі цікковито.

Для того щоби завоювати чи зберегти чиесь добре ставлення до себе люди інколи готові відмовитися від власного способу числення принципів і суджень. У такий спосіб виникає умовне оцінювання внаслідок чого особа керується не питанням чи така поведінка сприятлива і розвитку, а лише тим чи це викличе схвалення й позитивне ставлення до неї з боку якоїсь важливої персони.

Отже гуманістичні засади формування повноцінної особистості базуються на християнській доктрині яка вважає, що людину усе дароване а сама вона є лише розпорядником, який зобов'язаний відповідати за весь час користування. Тому як наголошують психотологи-гуманісти, у людини юніс потреба трансцендентності тобто формування образу власної особистості, власного Я.

ЛІТЕРАТУРА

- 1 Знаков В. В. Духовность человека в зеркале психологического знания и религиозной веры // Вопросы психологии - 1998 - №3 - С 104-114
- 2 Психология. З викладом основ психології речів / Під ред. о Юзефа Максетома. Львів. Січадю 1998
- 3 Хельт Л. Зиггер Д. Теории личности. С-Пб. Пітер-Прес 2000 - С 479-537

Тетяна ІВАНЮК

ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНИЙ ВПЛИВ ХРИСТИЯНСЬКИХ ОБРЯДІВ У КОНТЕКСТІ РОЗВ'ЯЗАННЯ КРИЗОВИХ ЖИТЬВІХ СИТУАЦІЙ

Важомою частиною духовної культури кожного народу, його історичним надбанням є різноманітні обряди і ритуали, які дійшли до нас і були перевірені часом і багатьма поколіннями предків. Вони були і є засобом спілкування людей колективного душевного відпочинку, формою зняття стресу. Народна мудрість говорить розділена радість – подвійна радість, розділене горе – половина горя. Щоби зрозуміти причину живучості обрядів і культів, необхідно розглянути їх психологічний ефект на людину.

Будь-який обряд – це стереотип колективних дій, які символізують ті чи інші суспільні норми ідеалів та чуттєння. Православні обряди ґрунтуються на християнських уявленнях про добро і зло чоратьних заповідях, які відображають загальнолюдські цінності. Зміст й оформлення цих обрядів мають позитивне смоційне забарвлення з високий психотерапевтичний ефект.

Сама будова церкви і високі куполи, приглушене світло створюють умови для заспокоєння зняття стресу. Кольорова гама образів, мерехтливі свічок блиск золотих окладів, аромат зампад одяг священиків, церковна музика поклони, монотонна молитва діють на всі органи рецепції задля всі аналізатори, причому на такому рівні, який забезпечує фізіологічний та психологічний гомеостаз. Унаслідок цього зникається стрес приходить смішна духовна розрядка заспокоєння.

Розглянемо обряд хрещення. Він існує у багатьох народів і релігій. Вода – основа життя – особливі поклони Новонародженню дитину занурюють у воду що символізує очищення. В основі обряду покладені практичні уявлення народу про певні гигієнічні прийоми які створюються досвідом поколінь. Хрещення відбувається у храмі де знаходиться купальня і наповнюють 3-4-ма відрахи води, яку підгрівають до температури 20-22 градуси. Перед хрещенням дитини змашують груди вуха, руки ноги ростинкою олією. Закривши пальцями ніс рот і вуха дитини і тричі занурюють у воду. Після цього ісчовля одягають і знову змашують сумішшю оти ароматичних речовин і білого виноградного вина. З точки зору фізіології ці процедури мають позитивний вплив на організм дитини.

Невід'ємною складовою обрядовості у християнстві є пост. Вони складали свій раціон керуючись саме церковними обрядовими правилами. Під час постів дозволяється вживати лише вегетаріанську їжу. Одноденні пости виконували рідше 'розвантажувальних' днів у тижневому циклі а багатоденні – у річному. Пости готовили організм людини до зміни пори року і переходу до продуктів характерних для цієї пори. В наші дні загально відомі випадки використання часткового голодування як лікувального методу. Факти свідчать що часткові вегетаріанці рідше захворюють на рак у них нижча захворюваність серцево-судинних хворобачів. До того ж ростинні раціони корисні при хронічному впливі на організм стрес факторів вони сприяють зниженню рівня гормонів стресу пришвидшує відстання канцерогенних речовин які утворюються кишковою мікрофлорою і холестерину і тригліфіану.

Важким випробуванням для кожної людини є втрата близьких. Смерть рідної людини є велике горе яке викликає загострені почуття й емоції що приводить до розвитку особливо важкого стресового стану, глибокої психотерапевтичної травми настідком якої можуть бути серйозні функціональні порушення. Для вірчої людини елементи правоставленого обряду поховання спорядження покійного носиння трауру поминки в 1-ий 9-ий 40-ий дні які передбачають участь багатьох людей що поділяють біль утрати, діють заспокойливо поч якшують біть і стан стресу чому сприяє і сама обстановка поминальної служби. Стова священика спів хору запах тадану мають психотерапевтичний вплив допомагають звільнитись від тягару негативних емоцій зняти внутрішню напругу. За християнським звичаєм при виконанні поминального обряду потрібно пити вино. З точки зору психофізіології це має певний сенс – вино знимає стрес і посилє функцію штунку що особливо важливо тому що в стані глибокого горя доспеси людина в перші чергі відмовляється від їжі втрачаче апетит а на тлі загального притищченого стану є може спровокувати захворювання кишково-шлункового тракту.

Складові обряду поховання у християн сприяють різкому зниженню стресу та його шкідливих наслідків. Звичай не залишати покійника наодинці коли сусіди родичі друзі щільдово заходяться біля гробу допомагають перенести біль втрати в перші години коли особливо гостро вічувається непоправність того, що сталося. Тут спостерігається своєрідна групова психотерапія слова співчуття які заспокоюювання підрічки дають можливість поч якшити почуття самотності, безпорадності, страху і скрботи. В цен період за християнським звичаєм у домі постійно відкриті двері щоби кожен чиї уваги попрощається з тим хто помер і висловити свої співчуття родичам покійного.

Християнська церква завжди вразлювала прагнення людини до прекрасного намагається проводити свої обряди пишно, урочисто, впливаючи на естетичні смаки. Найвидатніші художники композитори працювали на замовлення християнської церкви – Брубель, Васнецов, Нестеров, Чайковський, Рахманінов, Матер та ін. У їх творах знайшли відображення глибини людської душі, страждання, вічай, надії, роздуми, віра в добро, радість. Якщо звернутись до такого явища як катарсис що, за визначенням Л. Виготського подібний до короткого зачікання під час якого ніби самозапалюються суперечливі важкі гніточні переживання, то можна відзначити що переживання віруючого під час богослужіння за свою динамікою

подібні до катарсису Колективне повторення чотирьох, культові поклони спів викликають гтибокі переживання Цьому сприяє і заклик до покаяння, усвідомлення своїх гріхів На певному етапі богослужіння емоційно-психологичне напруження досягає кульмінації, потім відбувається бурхлива розрядка, яка часто супроводжується слізами Після цього настає різке зняття стресового стану наслідком якого є відчуття полегшення і заспокоєння Подібна динаміка переживань вірючого – під час індивідуальної молитви, але в значно слабшій формі

Християнська церква відіграє дуже важливу роль такому обряду, як сповідь Це – могутній засіб зняття стресу і профілактики його шкідливих наслідків Кожна людина має природну об'єктивну психологічну потребу у співчутті співпереживанні розумінні, у відвертій розповіді про свої відчущення, переживання сучасності удари долі помилки гріхи Задовільняючи цю потребу під час сповіді, вірючий віневніший що його таємниця буде збережена а сама сповідь дасть відчуття полегшення, спокою надії на краще духовного очищення Відомий інститут духовників з практичний психології є аналогом психологічного консультування Психолог-консультант переслідує ту ж мету і використовує ті ж методи що і священик

Ознакою нашого часу стало будівництво і реставрація великої кількості церков У період економічної нестабільності експансія життєвих стандартів і моральних норм суспільства споживачів таке звернення до християнської віри – не даніна моді, а налагальна духовна потреба більшості населення нашої країни Людські стосунки все більше розідає іржа користивості Такі поняття як милосердя взаємодопомога душевна щедрість і ширість втрачають свою первинну суть – все частіше їх пов'язують з одноразовими акціями які мають політичний або ректамний характер Усе частіше пересічна людина залишається наодинці зі своїми проблемами, духовними кризами, моральними дилемами психотогічними травмами і виявляється що співчуття бажання уважно вистухати стово підтримки в суспільстві ринкових відносин стає все більшим дефіцитом Тому така велика кількість людей приходить у церкви тому все більше серед вірючих молоді і людей середнього віку Можемо критикувати такі шляхи подолання кризових життєвих ситуацій коли людина ловається за стінами храму за ретігійними обрядами від реальних проблем обмежує свою активність молитвами і зверненнями за допомогою до Вищого Розуму (Сили) Але якщо мова іде про надзвичайні критичні моменти життя коли вибір робиться між сущідом і тимчасовою ілюзією відносного благополуччя душевної рівноваги беззаперечно ми обираємо ілюзію Утримати людину від неправного кроку допомогти знайти точку опори, опанувати свій психологічний стан заспокоїтися, щоби надати шукати реальні шляхи розв'язання своїх проблем – ось благодійна чисі християнських обрядів і самого філософської концепції християнства

Отже якщо ми говоримо про психотерапевтичний вплив християнських обрядів то маємо на увазі своєрідну 'швидку допомогу' службу порятунку духовні ліки Якщо ж звернутись до філософії християнства то можемо говорити про феномен тоготерапії Саме християнство може дати людині можливість знайти себе і зрозуміти сенс свого життя свого призначення у цьому світі

ЛІТЕРАТУРА

- 1 Донченко Е А Титаренко Т М Личность конфлікт, гармонія К, 1989 – 175 с
- 2 Психологія життєвої кризи / Під ред Титаренко Т М К 1998 348 с
- 3 Роджерс Карл Р Взгляд на психотерапію Створення чоловіка - М 1994 480 с
- 4 Хорні Карен Ваші внутрінні конфлікти – СПб 1997 240 с

Василь ГАСОВИСІНІІ

ДУХОВНА БОРОТЬБА ЗІ ЗЛОМ

Наигтибіша криза сучасного життя полягає в тому, що люди не до кінця усвідомлюють для чого вони живуть Тому природно, що вони не можуть сириймати життя з радістю навпаки воно насторожує і лякає людину В духовному і фізичному вимірі вона постійно перебуває в боротьбі як із собою, так і зі світом

Важливою проблемою в житті людини постас питання про її покликання призначення боротьбу яку вона повинна проводити протягом свого короткого і складного життя Шукаючи

відповіді на ці питання, людина часто звертається до релігії зокрема до християнства, яке дає правдиві відповіді на радикальні питання, які особливо гостро постають перед людиною в сучасному світі.

Існує три сфери зла, до боротьби з якими при допомозі Божої ласки ми покликані: світ тіло і диявол. Світ у цьому контексті – це несправедливі і неморальні натиски з боку структур які нас оточують: влада та суспільне становище, а всіляка за ними – перемога за всяку цину погоня за грішними культи сексуального досвіду й насолоди, позиція повної байдужості до нужденних і спустошення середовища.

Тіло – це інна людська природа, склонна до гріха, що існує в кожному і має тенденцію бунтуватися проти Бога і його заповідей. Вистачить згадати про сім головних гріхів: гордість, зачланиність, нечистоту, заздрість, нестриманість, гнев та тиннство, щоб усвідомити, в яких діянках людина може спокушуватися і противитися Божій волі. Врешті існує диявол і його демони. В своєму навчанні про них Новий Завіт є однозначний: також рівнотично з християнською традицією і сучасні навчання католицької церкви, що бачиться через призму документів II Ватиканського Собору висловлювань римських архієреїв зокрема Папи Івана Павла II і нового катехизму.

Багато згадок про ворога людини є в описах життя Ісуса Христа. Евангеліст Лука описуючи хрещення Ісуса в Йордані, каже: 'Ісус же повені Святого Духа повернувся з-над Йордана і Дух повів його в пустиню де сорок день його спокушував диявол' (Лк 4:1-2). Далі йде опис трьох конкретних спокус, після чого читаємо: 'І скінчниши всі спокуси, диявол війшов від нього до якогось часу' (Лк 4:13).

У багатьох місцях Нового Завіту зустрічаємо розповідь про те що Ісус виганяє демонів. В описі оздоровлення тещі Петра сказано: 'І як настав вечір принести до нього багато біснечуватих і він стовом вигнав духів і звільнив всіх недужих' (Мт 8:16). Інший текст описує випадок виганяння демонів з одного чоловіка в Генезаретськім краю: 'Ісус вигнав також демона з нимого на що фарисеї зреагували словами: "Ви виганяєте бісів князем бісівським!"' (Мт 9:32).

Згадки про диявола і демонів зустрічамо також у Діяннях апостолів у Листах святого апостола Павла. Так, в постанні до римлян апостол Павло пише: 'Бог же миру роздавить незабаром сатану під вашими ногами' (Рм 16:20). А св. апостол Яків говорить: 'Проти вас диявотові і ви утеші від вас' (Як 4:7). У книзі Одкровення св. Івана також є особисті згадки про диявола і демонів:

Оглянувшись проблему загально, опираючись на тексти Святого Письма, перейдемо до згадок про сатану в первісній Церкві. Першим про це говорить св. мученик Юстин. Христос народився з волі Отця для спасіння вірних і знищення этих духов. Ви можете про це переконатися з того що бачите вашими очима. В цілому все світ і в вашим місті (Рим) є особливи біснечуваті які інші склерозисти, чарівники і члени не могли оздоровити натомість багато з нас християн приказуючи им в ім'я Ісуса Христа розп'ятого за Понтія Пилата, оздоровило їх остаточно бісів які захопили людей' (II Apologia, VI, 5-6). Так само свідчить св. Іриней: 'Через визнання імені Ісуса Христа який був розп'яtyй за Понтія Пилата, сатана виганяється з людей'.

Як бачимо проблема боротьби зі злом (диявотою) існувала не тільки за часів Ісуса Христа але й в наступних віках. Тому немає підстав вважати що сьогодні эти духи не ведуть боротьбу проти людей. У матеріалах II Ватиканського Собору говориться що: 'вся історія людей пройнята зусильним змаганням з силами темряви що розпочате від самого постання світу триватиме за словами Господа, аж до останнього дня. Включившись у цю боротьбу людина чусить постійно змагатися, щоб обстоїти добро та й дійти до згідності з собою хоч і не без великих зусиль і Божої допомоги' [1, 539].

Томаш Шпідлік у книзі 'Духовність християнського Слоду' каже що ця боротьба представлена у письменників двома різними способами. В одному випадку душа постас на кшталт замкнутого терену де постійно ведуть бій вади й чесноти п'ять і дух в іншому – в боротьбі вступає християнин. Ця війна всесвітня і ведеться повсюди: 'Як тіні слідують за тілом – каже Доротей, – так і спокусники слідують за заповідями'. Життя без випробувань не варте аби його жити – читасмо в Апології Сократа. Ця древня ідея випробування з вузьким горизонтом крізь яку треба перейти аби наблизитися до Бога.

Як свідчать Святе Письмо й історія людина постійно веде боротьбу з реальним злом сатаною. Спробуймо зрозуміти, що це означає в практичному житті кожного з нас тому що в досі не відомо, а чому проявляється духовна боротьба в житті кожної людини а також людства в цілочі.

Бенедикт Герон, досліджуючи це питання каже: 'Як одиниця кожний з нас є предметом безкінечності любові Бога, спасаючої ласки Ісуса, молитов Діви Марії і святих, оберігаючої присутності ангелів і нападів сатанинських сил, "роздечніє стріл лукавого" (Еф 6:16). Інтенсивність діяння зла може бути різною. Воно виступає у таких проявах проблеми з алкоголем чи наркотиками, захоплення чужотожеством чи порнографією гонитва за грошима, надмірна критичність, спокуса самовбивства, духовна гордість, захоплення окультизмом тощо. Якщо особа й опанована якимось із названих проявів, то це ще означає що вона позбавлена Божої ласки й опанована дияволом – хтось може бути в одній діянці слабким залишаючись здоровим в інших. Варто пам'ятати про те, що говориться в посланні апостола Петра: "Любовъ силу гріхів покриває" (І Пет 4:8).

Ознакою впливу зла є також поява таких явищ як розлад у сім'ї чи групі, виникнення непорозумінь, вибухи злости, особлива підозрільність. Це ж стосується і інших груп: шкіл, фірм, зікарень, а також християнських общин. Можна заперечити, що у даному випадку сплутується зло (диявол) і ситуації, які можна пояснити і природними причинами. Наприклад, жінка вчинила самогубство бо була в депресії після втрати чоловіка, хтось сексуально розбесив дитину бо сам був сексуально мучений батьком чи дві держави розпочали війну бо існує сперечність господарських інтересів чоловіки поневолюють жінок, оскільки так вичовані. Напевно природні пояснення мають вартість. Однак тут не ставиться питання чи з це повстало з причин природних чи суто людських. Однак те що природні причини в одному випадку ведуть до трагедії а в іншому – нещастя вдається уникнути застежити від насліду духовної боротьби. Причина через яку одна пригноблена особа вчинила самовбивство а інша не може потягти в тому що одна знає, як з Божою допомогою опертися спокусі а інша цього не знає.

Людське буття час духовний аспект. Коли ж люди відвертаються від релігії, схиляються на фальшиві духовні дороги, відриваються від своїх християнських коренів тоді зло опановує їх душі. Сьогодні люди часто не хочуть чи не можуть принять духовне підкріплення з християнських джерел а шукануть його ширше в окультизму, астрології там де немає боротьби. Аж все простіше перед початком важливих справ запитати у зирок відатися до спирітничного медичника, чароданта або ясновидця сподіватися оздоровлення з боку чарівниці аніж доклади духовників і фізичних зусиль для вирішення справи.

Очевидно, читання гороскопів чи ворохіння на каві – це щось відмінне від визнавання сатанізму подібно як "потягнути" яблуко в магазині відрізняється від пограбування банку. Однак кожне захоплення окультизмом є злом як злом с кожна крадіжка яка починаючи з існування пустощів може зрешті привести до серйозного злочину а 'невинний фіарт' з окультизмом – до поклоніння нечистим силам.

В осіб без стійких релігійних переконань окультизм часто викликає зростаючу розгубленість. Він відкриває таємничий, новий світ, який може обніяти всіні нагороди, успіх у житті, дочасні блага, але це все може бути поставлене в обмін за вічне життя. Не варто робити висновки що кожний, хто котись ворохів на дочоні чи відвідав ясновидцю, 'удостоївся товариства злого духа'. Однак кожне серйозне заняття окультизмом приводить до певного ступеня духовного поневолення. Отець Габрієлло Аморф подає доситька основних причин особливого впливу зла (сатани) на людину:

1 З чистого допусту Бога Очевидно, обдаровуючи нас свободою, Господь дозволяє зло в вміс з його витягнути добро (пор. біблійний випадок Йова)

2 Поступовування 'чарами'

3 Стан перебування в грісі (пор. свангельський випадок Юди)

4 Відєндування сеансів спирітництва, звертання до ворохок чарівників практикування окультизму. До цього потрібно додати вплив засобів масової інформації через такі форми як порнографічні фільми, показування насильства і жахів, пропаганда рок-музики. Четверта причина пояснює чому вплив зла більш розповсюдженій тепер з час інформаційного бума [4, 65-66].

Людина може і повинна зести оборону проти зла. Ця оборона, як каже отець доктор Мар'ян Рост, не полягає у вживанні специфічних знаків і методів, але повинна розпочинатися в середині людини і позитивно спричинятися до її духовного розвитку. Можна сказати, що досконалій поступ, опертій на віру, ласку і єдність з Ісусом Христом, є найкращою обороною проти спокус, які пробують знищити наше зовнішнє і внутрішнє життя. Церква отримала правдані засоби оборони: тайни посвячені, благословення і екзорцизми. Про останні отець доктор Мар'ян Рост каже, що в екзорцизмі, який уділяє Церква, немає жодної магії [7, 116]. У поширеній формі екзорцизми виступають під час служіння св. хрещення. Урочисті екзорцизми, названі "великими", можуть відмовлятися тільки пресвітером і з дозволу єпископа. Екзорцизми потрібно здійснювати розуміючись, дотримуючись стисло встановлених Церковою норм [6, 395].

Зі всього вище сказаного випливає, що зло щодо окремої особистості чи групи людей може бути подолане шляхом наполегливого духовного досконалення, яке базується на релігійних чеснотах, шляхом практикування впровадження у своє життя рис того духовного ідеалу, який подав люству Бог через свого Сина.

ЛІТЕРАТУРА

1. Документи Другого Ватиканського Собору. – Львів: Свічадо, 1996. – С.539.
2. Святе Письмо Старого та Нового Запіту, 1990. – 249 с.
3. Шандік Т. Духовність християнського Сходу. – Львів: в-во ЛВА, 1999.
4. Amorth G. Nowe wyzwanie egzorcysty. – Edukja św. Piotra, 1992. – P.65-66.
5. Heron B. OSB. Ujrzalem spadającego szatana. – Warszawa, 1999.
6. Katechizm Kościoła Katolickiego, Pallotinum. – Poznań, 1994. – P.635.
7. Rojek M. Angelologia i Demonologia. – Przemyśl, 1999. – P.116.

Василь ЦЬОМКО

ПРОБЛЕМА ВПЛИВУ ДЕСТРУКТИВНИХ КУЛЬТІВ НА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

На теренах України сьогодні величезного розмаху набуває неконтрольований рух численних релігійних організацій, в тому числі і тоталітарних деструктивних релігійних сект. Найчастіше саме останні перетворюються у приманку для спустошеної духовним вакуумом молоді.

Сектами можна назвати більшість нових релігійних рухів – похідників традиційних релігій. Але серед усіх маси релігійних рухів є цілій пласт таких, діяльність яких протистоїть загальноприйнятим нормам моралі, світським законам ("Аум Сенрікіо", "Біле братство", "Ананда Марга", "Народний дім", "Храм сонця", "Церква сатани", "Секта сіситологів" та ін.).

Деструктивне релігійне об'єдання (деструктивний культ, тоталітарна секта) – це авторитарна ієрархічна організація будь-якої орієнтації, яка з кицівною щодо природного, гармонійного, духовного, психічного та фізичного стану людини (внутрішня деструктивність), а також у відношенні до добречинників традицій і норм, до сформованих соціальних структур, культур, порядку і суспільства в цілому (зовнішня деструктивність). Така організація практикує ворування і тасміє психотогічне насилля, що проявляється у встановленні окремою особистістю (лідером) або групою осіб (керівництвом) у своїх вузькосягістичних цілях незаконного контролю над свідомістю, поведінкою і життям інших людей без їхньої добровільної та усвідомленої згоди, для формування і підтримки в них стану неприродної і протизаконної залежності та покори доктрині і лідерам, які прагнуть через неінформоване використання вірних їм і залежних від них адептів до незаконного збагачення та незаконної влади [2, 4].

Серед характерних особливостей більшості тоталітарних сект них можна виділити:

1. Встановлення жорсткого контролю над волєю, свідомістю і почуттями (від чого мас розвинутуться пізнавально-смоїдний дисонанс, маніпулюючи яким можна остаточно зламати опір особи і навіть довести її до екзальтації):

- за厉на дисципліна;
- зимоги обов'язкового загубрювання друкованих видань секти;
- наз'язування адептам вини перед організацією;

- психо-логічний тиск на тих, хто хоче порвати з сектою
- 2 Формування психологічної залежності від лідера й організації:
 - подавлення здібності до критичного мислення,
 - вимагання від адепта розриву відносин із критично настроєними людьми (в тому числі з членами сім'ї, друзями і т.д.),
 - обмеження кола спілкування тільки членами секти,
 - відсутність вільного часу відсутність особистого життя поза організацією
 - створення стану тривоги і страху перед швидким кінцем світу і як наслідок багаточисельні випадки психічних розладів сектантів, нерідко з елементами суїциду
- 3 Від невігластва до обману
 - негативне ставлення до науки, освіти, медицини
 - антисторизм байдужно-неважливе ставлення до вітчизняної історії і культури (як наслідок звуження духовного та інтелектуального кругозору, неповноцінний духовний розвиток)
 - швидка зміна догм
 - використання для досягнення цілей таких засобів, як обман, наклепи брехня
- 4 Методи впливу
 - простота доступності привабливість
 - вироблення і навязування 'новоязу' (мислення-клише)
 - інтенсивність агітації ресвітама
 - безпосереднє вербування на вулиці в метро, в навчальних закладах
- 5 Джерела життєдіяльності
 - накопичення значних коштів (звісні можливість орендувати приміщення кінотеатри БК стадіони, можливість трансляції своїх програм по радіо на телебаченні)
 - початкова фінансова підтримка з-за кордону з наступним викачуванням грошей і матеріальних цінностей із постійдовників
 - створення свідомої чи підсвідомої фінансової залежності адептів,
 - виснажливе використання праці та енергії адептів

- 6 Методи укріплення своїх позицій
 - прагнення заручитись підтримкою влади, нерідко з підкупом посадових осіб
 - спроби ввести своїх людей у вищі структурні рівні влади

- 7 Активна реакція на критику
 - боротьба з критично настроєними спеціалістами
 - вкрай насторожене ставлення до ЗМІ

М Сітер та Р Ліфтон тверджать, що визначальною ознакою деструктивності культу є контроль свідомості [2] Контроль свідомості ('незаконний вплив' "реформування мислення" програмування) – це свідоме насильне управління психікою та поведінкою людини психологічний вплив для досягнення одностороннього виконання завдань прихованого спонукання людини до здійснення певних дій (на користь маніпулятора)

I Павлов, виклавши уявлення про те, що патофізіологічна основа марення є гіпнотична фаза в корі головного мозку яка визначає стан зміненої свідомості з порушенням можливості адекватної оцінки своїх суджень та переживань, певним чином пояснив механізми утворення патологічних ідей і псевдорелігійного марення (вагомих ознак сект) в осіб утягнутих в деструктивні культути [3]

До чого ж апелюють секти? Які психічні потреби обіцяють заспокоїти та задоволити? До найосновніших належать потреби

- приналежності і почуття колективу,
- ясності і сенсу
- гармонії
- культурної тотожності,
- індивідуальності
- трансценденції
- у духовному керувництві
- надії

ГУМАНІСТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

На нашу думку, розривок сект - це тривожне явище, якому потрібно протистояти, особливо у зв'язку з тим, що більшість із них мають виразно патологічний характер.

Секта впливає на окрему групу людей. Внаслідок колективного тиску й нав'язування почуття винні у секті змінюється особистість людини, а суспільна активність її зникається. Мета деструктивної організації злочинна і спрямована на позицію атрофію творчості і самотворення особистості як громадянина і як носія національних та загальноземельських цінностей, тому звертається особливої уваги з боку суспільства, зокрема його соціальних служб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Целикова В.В. Преступный вылов практической психологии // Журнал практического психолога 1997 - №1. - С 98-101.
2. Стерн М.Т. Сучасні секти, тогодітарі культу, деструктивні релігійні організації - Л., 1997.
3. Поліщук Ю.Н. Вплив деструктивних релігійних сект на психологическое здоровье и личность человека // Журнал практического психолога. - 1997 - №1 - С 93-98
4. Бех І.Д. Феномен "Біле братство" - погляд психолога // Рідка школа - 1994. №11 - С 36

ВИВЧАЄМО ДОСВІД

Нічия ВО ЛОВСЬКА

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ КУРСУ “ОСНОВИ ХРИСТИЯНСЬКОЇ ЕТИКИ”

Неабияку роль у формуванні в учнів духовності відіграє курс Християнська етика. Християнська етика – це наука про моральне добро людини на основі Божого об’явлення, що міститься у Святому Письмі [3]. Програма предмету укладена згідно з основними вимогами до методики укладання програм загальноосвітньої школи з урахуванням вікових особливостей учнів та сучасних педагогічних вимог. Логічність, послідовність викладу здійснюється відповідно до процесу становлення особистості учня. Курс християнської етики у кожному класі розрахований на 30-32 год і читається за рахунок годин шкільного компонента навчального плану. Розділи курсу мають такі назви: Дивосвіт (1 кл.), Родина, рід народ (2 кл.), Добро і зло (3 кл.), Світ Біблії (5 кл.), Христові притчі (6 кл.), Ісус Христос щас для наслідування (7 кл.), Божі заповіді (8 кл.), ‘Людина у світі’ (9 кл.), Етика подружнього життя (10 кл.), Християнський світогляд і мораль’ (11 кл.).

При всій актуальності й важливості спектру тем у розвязанні проблем духовності програма має екуменічний характер, адаптована до багатоконфесійності. Вона побудована на національній основі, враховує менталітет українського народу.

Програма курсу “Християнська етика” містить такі вимоги до його викладання:

а) уроки християнської етики мають носити освітньо-виховний характер: теоретичні положення доречно підкріплювати прикладами на які багата наша історія, література, культура. Як показує педагогічний досвід, такий матеріал стає внутрішнім переконанням дитини спонукати до відповідних вчинків дій;

б) важливо при викладанні предмету не обмежуватись суто текстуальним ознайомленням із біблійним сюжетом чи евангельською подією а на їх основі вміти дати оцінку вчинкам з точки зору їх етичної вартості. Вразливуючи те, що на уроках християнської етики прищеплюється ціта низка моральних якостей (співчуття, милосердя, жаль, любов тощо) для досягнення поставленої мети варто користуватися різноманітними методами і прийомами навчання: читання Святого Письма, стуцдання духовної музики, ознайомлення з основами іконографії, слів малювання поезія, конкурси, вікторини, кросворди, дискусії, інсценізації тощо;

в) в формуванні духовності учнів потрібно орієнтуватись не на швидку віддачу, а на результати, які можливо не відразу яскраво помітні але обов'язково виявляться в майбутньому.

Особливу увагу звернемо на викладання християнської етики у початкових класах, які є базовими для вивчення цього предмету у старших класах. Вважається, що молодший шкільний вік – це час пробудження віри в дитині. В міру того, як у ній росте усвідомлення самого себе, вона може краще встановлювати зв’язок із Богом та іншими людьми. Тому навчання релігійних основ має бути позитивним тобто все, що ми говоримо і показуємо на уроці повинно викликати добре, тепле відчуття і спонукати дітей до самовдосконалення. Розгляд негативних явищ та рис таких як гріх, непослух, кара варто зводити до мінімуму і завжди знходити позитивні розвязання проблеми (Бог – це, перш за все любов, милосердя, а не кара).

Як одну із психологічних особливостей молодших школярів вчені виділяють нестійкість уваги даного контингенту учнів (Л. Божович, Г. Костюк та ін.). З огляду на цю особливість доречно протягом уроку змінювати види діяльності. Так наприклад, розглядаючи тему “Пошана і любов до батьків” (3 кл.) можна застосувати такі методи і прийоми:

I. Розповідь учителя.

— Дти налевно, кожному з вас казали, що ви подібні до своїх батьків, зауважували “Ти Оксанко вичита мама а ти Петрику чистин татусь” і в цьому дорослі мають рацию. Адже всі

ВІВЧАЄМО ДОСВІД

ми маємо схожість із своїми батьками 'Чому'" — запитаєте ви А тому, що Бог створюючи світ і встановлюючи закони у ньому влаштував так, що батьки співдвоючи з Богом дають життя своїм дітям Тому налію появую на світ ми повинні завдячувати Богові і батькам

Коли дитина приходить на світ, вона маленька немічна постійно потребує оліків і потрібно годувати, мити одягати одним словом, піклуватися Напевно, всі ви бачили матенських діток можливо у когось з мотоди братиці і сестрички ви знаєте які увага потребує маленька дитина З того моменту як ми з'явилися на світ батьки не перестають про нас піклуватися Ось ви вже стали школяриками а батьки досі про вас турбуються А скільки ночей не доспали наші батьки коли ми хворіли Народне пристів я каже "У дитини заболить пальчик а у мами ~ серце Бог покладає на батьків обов'язок піклуватися про своїх дітей А для дітей дас заповідь шанобливого ставлення до батьків 'Темою нашого сьогоднішнього уроку буде четверта Божа заповідь Шануй батька і матір'

У Св. Євангелії від Луки (251-52) читаемо І був (Ісус) ім (батькам) служний Ісус зростав же мудрістю читами і ласкою в Бога та в людей' Як бачимо 12-тилітній Ісус був служний своїм батькам — Марії та Йосифові Ісус є взірцем який чи маємо наслідувати Даючи нам четверту заповідь, Господь Бог каже Шануй батька і матір свою то буде тобі добре і ти довго проживеш на землі" Це заповідь за виконання якої Господь Бог вже тут на землі обіцяє нагороду а за порушення і нас чкає кара

Чого навчає нас ця заповідь?

- 1 Любити своїх батьків
- 2 Допомагати ім
- 3 Стучатися іх (батьків маємо право не послухати у тому випадку коли вони наказують робити грих это)
- 4 Поважати батьків
- 5 Молитися за них

Батьків ми не вибираємо, а яких маємо за таких повинні дякувати Богу Не можна встидатися своїми батьками Інкоти батьки мають погані звички За таких батьків потрібно ревно молитися

ІІ. Обговорення повчальних прикладів із життя

ІІІ. Підбір прислів'їв та приказок про шанобливе ставлення до батьків.

Шануй батька й ненъку буде тобі скрізь гладенькo Добре діти батькам винець а эти діти — батькам кінець Мати одною рукою б є а другою гладить Батько краще догляне семеро синів ніж сім синів батька

ІV. Заучування "Молитви за батьків":

Всемилостивий Боже! Дякую Тобі за моїх батьків та за всі ті добра що Ти мені подав через них Я люблю іх і хочу їх завжди шанувати і слухати А Ти Господи поможи мені Твоею таскою щоб я цю постанову виконав (та) Благослови іх, Господи, всяких добром здоров ям та довгим і щастивим життям хороні від этого, дай им силу перемогти всі труднощі дай щоб вони на старості своїх чи діждалися потих від своїх дітей а передусім від мене а по смерті прийми і мене до Небесного Царства Аминь

Для ефективної роботи з дітьми під час уроку і успішного засвоєння матеріалу потрібно подбати про те щоб

- учні добре зрозуміли матеріал який мають запам'ятати
- матеріал був доступним дітям його частини логично пов'язані між собою а висновки чітко сформульовані
- періодично повторювати вивчене аж до штковитого переконання що діти запам'ятали все правильно
- набуті знання і навички використовувати на практиці що допоможе запобігти забуванню

Краще засвоїти та смішно пережити урок допоможуть сиві забави руханки

Писельки-руханки

І Зернинка до зернинки а качинчик до качинчика

цеглинка до цеглинки на наш спільнині дім

Козжен ранок козжен вечір будзем Богдані діти

ВІВЧАЄМО ДОСВІД

*Через тісно через слово будем Божіи діти
Будем Божий дім на землі світу цим*

2. Це я, це я буду спльнути (2 рази)

я-я, через гори, доли, через океан ідем у всі краї творим спльнути

Це ти, це ти будеш спльнути (повтор першого куплета)

Це ми, це ми будем спльнути

Любов, любов буде спльнути

Ісус, Ісус буде спльнути

3. Раз, два, три – Ісуса люби.

два три завжди його люби.

три, чотири тебе він полюбив

більше, ніж ти собі уявив

П'ять, шість, сім до Нього всі ідем

Ійому всі вірно служим.

вісім, дев'ять, десять разів

з Богом починаи, з Богом кінчай

Значно оживляє уроки малюнок, якій пропонуємо виконувати в формі чіткого ескізу. Добре якщо діти підказують, що ще треба домалювати. Вони невимушено пригадують, про що йшлося на уроці, і при цьому, не втомлюючись, закріплюють матеріал. Подібну функцію виконує малюнок в зошиті. Це хвилинин відпочинку, коли діти, хоч ісвімло, але старанно передають свої думки, почуття за допомогою фарб.

Неабияку роль у процесі засвоєння моральних понять і норм відіграють смішні враження і переживання. Молоді школярі смішно вразливі. Вони переживають за тих хто в біді, іх легко захочити до добрих вчинків. Наприклад, під час вивчення теми "Спішмо робити добро" (на прикладі життя св. Миколая) (2 кл.) Розказуємо про те, як св. Миколай допомагав бідним людям. Робив це не для своєї слави, а лише з тим наміром, щоби допомогти, бо у нього було добре серце. Ще маленьким хлопчиком Микола бачив, як біди товариші вільно осені ходили босі. Ім було холодно. Тоді вночі він витягав зі скрині свої черевики і ніс тим дітям, чищаючи дарунки на порозі хати. Знаючи, що в сусідській хатині люди не мають що істи і чим розтопити в печі, Микола брав десілька полін, торбинку муки, пташку оті і ніс потайки їм, стараючись щоб нічого його не побачив.

Такими і подібними прикладами легко заохотити дітей до добрих вчинків, до співчуття, вичовувати у них правдиве мілосердя, а не чилосердя для похвали чи реклами.

Дитяча уява – жива і багата, а і здатність до аналізу тільки починається розвиватися. Розглядаючи тему про Різдво Ісуса Христа (2 кл.), використовуємо такі наочні матеріали: карту, фотографії місцевості, де народився Ісус Христос. Кarta допомагає дітям зрозуміти, у якій частині земної кулі розташоване м. Вифлеєм. Діти ознайомлюються з географічними координатами даної місцевості. При цьому проводимо бесіду за такими запитаннями:

- До якої країни належало дане чистечко?
- Хто управляє у той час країною?
- Які міста знаходяться близько Вифлеєму?
- Яке море є найближче до цієї країни?
- Що ми знаємо про ріки у даній місцевості? Який там клімат?
- Як далеко знаходиться наша країна від м. Вифлеєма?

Фотографії місцевості і питання вчителя ("Які там будинки? Як одягаються люди? Чим вони займаються") допоможуть дітям уявити рослинний і тваринний світ даної країни, її тьтуру, і народу.

Протягом уроку доречно постійно використовувати діалог, із кожною дитиною варто обмінятися кількома словами, кожного потрібно за щось похвалити.

Важливою психологічною особливістю молодших школярів є здатність до наслідування, а значить – виконання дій за зразком. Першим пізнанням молитви для малої дитини є спостереження за молитвою дорослих. Якщо дитина бачить, як вчитель вільно промовляє до Бога і так само вільно промовляє іншим про Божу доброту, то є надія, що у неї розвинеться позитивне

ВИВЧАЄМО ДОСВІД

ставлення до нього особистості молитви. Коли хочемо навчити дітей, як поводитися у церкві, то найкраще йти з ними до церкви – діти дивляться на зразок поведінки і наслідують її.

З огляду на специфічність предмету "Християнська етика" необхідно мати на увазі, що його вчитель має бути для школярів живим прикладом і носієм високих етичних і моральних якостей.

ЛІТЕРАТУРА

- 1 Здобутки Збірник методичних матеріалів для керівників шкіл, класних керівників учителів християнської етики – Львів, 1997 – 71 с
- 2 Речітально-освітня програма "У світі школового" – Львів, 1999 – 64 с
- 3 Християнська етика Методичний посібник (I -II класи) – Львів, 1998 – 158 с
- 4 Юзак Ж Духовність погляд психолога // Початкова школа – 2000 №3 С 5-7

Наталя ФАЛІГА

ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ОСНОВ ХРИСТИЯНСЬКОЇ МОРАЛІ (НА ПРИКЛАДІ УРОКІВ МОВИ І ЧИТАННЯ)

Довідкова література трактує християнську мораль як таку, що утверджує людську гідність чи любов до біжнього, людяність, гуманність, а саме ці якості є основою високої культури.

Наріжним каменем християнської моралі є заповіді Христа, які відкривають перед людьми горизонт вибору між добром і злом.

Навчання у початкових класах – чи не найбільш сприятливий період для прискорення молодшим школярам основних моральних правил. Саме в цей час відбувається інтенсивне накопичення морального досвіду, поведінки, створюються сприятливі умови для розвитку провідних якостей особистості. Закладені у цьому віці основи моральності визначають успіхи школяра в подальших роках.

Істотною учовою успішного виховання учнів початкових класів є психологи (І Бех, Л Божович та ін.) вважають підвищену чутливість дитини до виховного впливу. Вікові особливості мислення (зокрема його наочно-образний характер, обмеженість власного досвіду й одночасно велика смішна сприйнятливість молодшого школяра) зумовлюють своєрідність даного впливу.

Художні твори допомагають навчити дитину розрізняти полярність добра і зла не за допомогою надокучливих повчань а на прикладі яскравих образів що смішно впливають на маленького читача. Саме зразки з дитячої літератури дають змогу розкрити перед вихованцями складність власнини між дітьми, багатогранність характерів, особливості людських переживань.

Своє завдання чи вбачаємо у тому, щоб показати, як матеріал підручника й творча робота над його ямсточем дають змогу формувати в учнів початкових класів основи християнської моралі.

Аналіз текстового матеріалу підручника "Читанка" для 3 кл. [2] дозволяє стверджувати, що третина вміщених в ньому творів сприяє формуванню у молодших школярів загальнолюдських якостей хоча співвідношення іх нерівномірне (див таблицю).

Таблиця 1

№ п/п	Загальнолюдські якості	Кількість творів	У процентному відношенні
1	Щедрість	1	0,4 %
2	Вдячність	3	1,2 %
3	Працьовитість	19	7,6 %
4	Розум і смікалка	2	0,8 %
5	Повага і любов до батьків	12	4,8 %
6	Любов до біжнього	10	4 %
7	Чесність	2	0,8 %
8	Пошана до кліба	2	0,8 %
9	Любов до рідного краю	41	16,4 %
	Всього	92	36,8 %

У всіх розтах підручника широко представлена народна творчість що є незичерпним джерелом народної мудрості. До скарбів українського фольклору належать прислів'я та приказки. У пристів ях відображається система поглядів українців на формування моральних якостей особистості. Короткі влучні вислови прославляють розсудливість сміливість скромність працелюбність і засуджують ледарів брехунів базк боягузів. Наприклад *Від праці не будеш гладкий від іграшок не будеш ситий Як покосиш так і стимиши Не бери де не поктає Нажите махом тіде прохом Чужому лихові не смиши*

Робота над прислів'ями набагато важча ніж над оповіданнями оскільки тут є готове правило інколи ще й завуальоване як наприклад *Знання дерево а дерево плоди*. Тому таку роботу починаємо з того що учні самі намагаються наскільки ім це вдається пояснити пристів я або ізвести приклад із власного досвіду. Цікаво проходить робота тоді коли діти працюють у групах (3-4) обговорюють прислів'я знаходять найбільш адекватний варіант тлумачення, представляють своє прислів'я в пантомімі а інші – серед запропонованих прислів'їв вибирають те що загадали виконавці. Після такої роботи підводимо підсумки. Наприклад учні визначають яка чеснота ім більше до вподоби працьовитість чи ледарство добро чи зло чесність чи брехливість.

Часто в підручнику після оповідання на моральну тему є декілька прислів'їв із. Дітям потрібно визначити яке з них є висновком до прочитаного твору.

У підручнику для 3-го класу є два родили присячені казки. З чистого джерела народної мудрості та Із скарбниць казкарів світу. Твори цього жанру зустрічаються і в інших родилах. Казка – своєрідний сплав реальності й уяві життєвого досвіду і чири народу. Вона допомагає прищеплювати вихованцям ввічливість коректність і стосунках із людьми працелюбність чобов до рідної землі ширість, злагоду, бажання досягти успіхів і т.д.

Широке використання казок у початковій школі зумовлюється тим що їх зміст викладений в цікавій формі. Існує чіткий поділ персонажів на добрих і поганих сутність вчинків яких легко розуміється дітьми і дає змогу визначити моральні якості кожної діяової особи. Це потігнує правильну оцінку дітьми моральної цінності вчинку і дає змогу самостійно зробити висновки щодо правил людського співжиття [1, 54-55].

Учні люблять 'розігрювати' казки, входити в роль жесточасі мімікою тімбром голосу передавати характерні риси свого персонажа. Інколи діти відмовляються грати негативних героїв а на позитивних – черга.

У роботі з молодшими школярами найчастіше практикуємо читання казки в особах зачучаючи одночасно всіх учнів (читання по групах). Така форма роботи дає можливість кожному бути героєм вчити розподіляти між собою ролі спіткуватися один з одним поважати інших, у разі потреби надавати допомогу товаришам.

Використовуємо і такий вид роботи: вчитель зачитує початок невідомої казки і просить спрогнозувати подальші дії героя. Стухаючи відповіді, аналізує чи зуміли учні розкрити сутність певного персонажа.

Творчу уяву діти розвивають, коли вчаться самі творити казки. Ми запропонували учням завести зошити *Мої казки* в яких один-два рази в тиждень вони пишуть твори на задану тему або на самостійно вибрану. Часто казка вдається, а інколи потребує редактування. Ось наприклад казка Мар'яни Ч

Підсніжник

Був потій Надворі було так холодно що не тільки кіт а і пес не хотів вилазити зі свого будинку. Лежало два підсніжники під снігом. Один каже

- Вигляну я з під снігу подихаю свіжим повітрям
- Ні я не виходь! каже другий
- Чому? здивувався перший
- Бо там дуже холодно і ти змерзнеш
- Не біся не замерзну!

І виглянув підсніжник з під снігу. Та враз повіяв вітер і підсніжник замерз. Отак бував з тим хто не слухається порад інших.

Цікавим видом роботи є складання діалогу між двома героями казки – негативним і позитивним. Наприклад, вивчаючи казку 'Нехайло' діти інсценізують розмову між Михайлом

і Лисичкою (в казці ці персонажі не спілкуються). Такий вид роботи допомагає учням краще зрозуміти позитивного героя і його чесноти, формує бажання бути схожими на нього в житті.

На домашніх завданнях ми практикуємо давати творчу роботу. Наприклад, після прочитання казки "Лисичка і Журавель" діти отримали завдання написати свої роздуми про те чим сподобалась (чи не сподобалась) їм казка.

Первісний моральний закон говорить "Не роби іншому того, що тобі не міле" (Мт 7:12). Це універсальне правило є зрозумілим для кожної людини в усі часи і серед усіх народів.

Робити добро близькому, поважати себе і гідність інших людей вчить оповідання О Гончара "Яблука на стовпцях". Суть оповідання в тому, що дідуся, зібравши урожай, розкладав на стовпцях яблука для сільської дітлашні. Прочитавши текст учні самостійно складають запитання для свого товариша за змістом оповідання, після чого використовуються прийом взаємоопитування. Серед низки запитань було і таке: "Чому дідуся не пригощав члопчиків з миски, а розкладав яблука на стовпцях?" Кожен учень намагався висловити свою думку. Висновок, до якого прийшли діти, можна передати словами з вірша Л. Компанієць Татова порада:

Коли ж люди широся сердно
Ти зробиш сам добро колись,
Про це забудь, а ж поки візу,
Мовчи й із кому не хвались!

Образ дідуся з названого оповідання нагадав дітям святого Миколая, який приносить їм подарунки таємно. Перед святом Миколая учні нашого класу пишуть листи до сповідаються і своїх гріхах і дають обіцянку вигравитись. Одні діти просять в Миколая подарунків, інші здоров'я і щастя своїх родин.

Народна мудрість каже: "Ніщо так легко не дістється як вдячність". Вчиняя подякувати навіть за дрібні справи, є показником великого багатства людської душі, яку потрібно піскати з малку.

Оповідання Є. Гуцала "Рятівник" розповідає про подвійний порятунок лісник врятувався, а тось - лісника. Вивчаючи цей твір, доцільно провести з учнями бесіду за такими запитаннями:

- Що вас особливо вразило в цьому оповіданні?
- Які почуття перспонювали вас під час слухання твору?
- Чи доводиться вам когось рятувати?
- Як ви оцінюєте вчинок лося?
- Які слова вдячності ви знаєте?
- Які найчастіше вживаєте?

Після бесіди доцільно розіграти сценку ви врятували життя свого товариша. Яка розмова може точитися між вами після порятунку?

"Шануй батька і матір, щоб тобі було добре, щоб ти довго прожив на землі" - це єдина заповідь Божа, яка обіцяє винагороду за її виконання. Непошана до батьків є непошаною до Бога. У народі кажуть: "Хто не шанує свого минулого, той не буде мати майбутнього". Іншими словами, не пошануєш батьків - не матимеш поваги від своїх дітей. Цю тему розвивають твори з розділу "Яснє сонечко, рідна матінко", які оспівують, возвеличують матір. Наприклад, Т. Майданович запитує читача в своїй поезії "А що б зробили ви?" Тому після читання цього вірша пропонуємо учням написати, що б вони зробили для мами, що вже зробили, що роблять кожен день?

Після опрацювання цього розділу ми проводимо свято на якому діти всіляко віддають шану всім мамам, дарують їм подарунки, виготовлені власними руками: аптечки, оформлені книжечки де намальовано мамин портрет, мамині руки, самостійно складений вірш для мами тощо. Так учні отримують практичні навички вияву поваги і шані до рідної іменини.

Сила духу, як моральна доблесть, починається з віри в моральні святыни нашої Вітчизни, народу. Людина, яка ні в що не вірить, не може бути ні духовно сильною, ні морально чистою, ні мужньою.

Богдан-Ігор Антонович у поезії "Що це є Батьківщина?" говорить, що Батьківщина

це наша пісні і молитви щоденні
 це рідна мова - скарб якого ти не згубиш
 це небо синє вдень а серед ночі темне
 це, моя Олю все що ти так щиро любиш

Прочитавши поезію, учні на одному аркуші малюють Батьківщину а на другому те що люблять. Потім заставляють малюнки, в парах визначають, що ж готовніше в житті дерево чи мама чи цукерка чорозиво, тістечко Розмірковують, чи є школа Батьківщиною. Працюючи в групах, діти виконують таке завдання напишіть, що ви зробили для школи. Потім колективно обговорюють, як іх задуми можна реалізувати.

Уроки читання і мови – лише один із компонентів, що впливає на формування моральності молодших школярів. Щоби виховати дитину в дусі християнської моралі, сам педагог має бути живим прикладом і носієм етичних й моральних якостей.

Я Чепіга стверджував щоб дійсно бути прикладом іншим треба вчителеві досягнути висоти загальнолюдських чеснот, безупинною працею виховувати себе поліпшити і удосконатити свої здібності та вищокотити власний характер і вотю [3-10].

Вважаємо, що створена в класі доброзичлива, відкрита чесна, творча атмосфера дає змогу дітям не тільки декларувати моральні принципи а й наслідувати їх, мати практичне підґрунтя. Допомагають у цьому юніти 'Мої думки' де діти розповідають про пережитий день, відкривають свої почуття, враження, описують стосунки з товарищами, рідними, що дає змогу корегувати дитячу поведінку методи і прийоми роботи.

Стимулює позитивну поведінку учнів стенд 'Добре справи'. У кожного вихованця є кольорове сердечко де він відзначає свої хороші вчинки. Демократичні стосунки обговорення колективних проблем, повага до кожної особистості – ось неповний перелік тих методів, що виховують дитину морально красивою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дsic О Народна творчість у вихованні школярів // Поч школа – 1998 № 7 – С 54-55
2. Скрипченко Н Р Савченко О Я Читанка Підручник для 3 кл чотирирічної початкової школи і 2 кл трирічної початкової школи 6-те видання – К Освіта, 1994 368 с
3. Чепіга Я Самовідновлення вчителя // Світло, 1913 Кн 8 С 10

Марія ІЛІЧАК

ЕМОЦІЙНО СПРИЯТЛИВИЙ ФОН УРОКУ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях поняття "духовність" докладно не розкривається. Деякі філософські напрями ототожнюють дане поняття лише з релігійністю або ж із високим рівнем моральності, інтелектуальності чи творчих здібностей. Однак спроба звести духовну сутність людини до однозначного визначення не увінчалась успіхом.

Що ж таке духовність? Це поняття багаторічне й складне. Воно охоплює всі світоглядні аспекти пізнання й розуміння світу. У загальному плані – це внутрішній світ людини складне гармонійне поєднання певних і психічних та особистісних якостей. На думку Ж Юзвак, яка вперше в сучасній вітчизняній психології проводить глибоке дослідження духовного розвитку особистості, духовність – це психічна якість людини, складне поєднання таких особливостей інтелектуальної почуттєво-емоційної та вольової сфер людської психіки, які сприяють формуванню потреби і пізнання світу, себе, інших людей та засвоєнню духовних цінностей" [6, 7].

Як свідчать психо-педагогічні дослідження з проблеми розвитку духовності особистості (Д Кабалевський, Б Лихачов, Б Неменський), молодший шкільний вік є найбільш сприятливим для закладення й розвитку духовного світу дитини. Однак аналіз педагогічного досвіду дозволяє зробити висновок про те, що духовному розвиткові молодших школярів не надається належної уваги. Одна з причин такого стану – мізерна кількість методичної літератури з проблеми педагогічного забезпечення формування духовності учнів початкових класів. З іншого боку, такий стан зумовлений тим, що в умовах розбудови Української держави глибокою кризою пронизана не тільки економічна сфера країни, а й духовна.

Національна програма 'Освіта' (Україна ХХІ ст.) зорієнтувалася систему навчання і виховання на забезпечення можливостей постійного духовного вдосконалення особистості формування і позитивно-емоційного ставлення до навколошнього світу, окрім людей. Таким чином важливим завданням сучасної початкової школи постає розвиток духовності молодших школярів.

Одним із компонентів духовності відіграють почуттєво-емоційний, який виявляється у розвиненості емоційної сфери людини, тобто у здатності до переживання різноманітної гами почуттів та смсій, а також духовних станів [6, 7].

Шкільна практика та наші спостереження свідчать про те, що діти, які перебувають у присмному емоційному збудженні, здатні продуктивніше працювати краще розуміти та засвоювати викладений матеріал ніж ті, котрі не пережили позитивних емоцій. Ось чому велике значення має емоційний фон уроку.

Емоційний фон уроку, – на думку О. Савченко – це атмосфера спілкування на уроці, співвідношення емоційного стану вчителя та учнів, їх самопочуття' [3: 398]. Авторка виділяє такі фактори створення емоційно сприятливого фону уроку: комунікативні уміння вчителя, характер стосунків з учнями, темпоритм уроку. Коротко розкриємо суть кожного з них.

Серед засобів емоційного впливу на учнів неабияку роль відіграє мовлення вчителя чого вміння *володіти словом*. Adeke без емоційно стимулуючого впливу слова не можна створити на уроці сприятливий клімат, викликати інтелектуальні почуття, здивування, захоплення, сумнів тощо. В Сухомлинський писав: 'У руках вичователя слово – такий же могутній засіб, як музичний інструмент в руках музиканта, як фарби в руках живописця, як різець і мармур в руках скульптора. Як без скрипки немає музики без фарб і пісні – живопису без мармуру і різца – скульптури, так без живого трепетного хвилюючого слова немає школи педагогіки' [4: 160].

Значний внесок у розробку проблеми комунікативних умінь вчителя визначення їх сутності, структури та умов формування здійснили О. Бодалев, В. Кан-Капік, О. Кірічук, Я. Коточинський, О. Леонтьєв, А. Мудрикта ін.

Розкриття сутності комунікативних умінь заходило у працях О. Леонтьєва. Під комунікативними автор розуміє вид професійних умінь педагога, що відображають рівень його готовності до реалізації професійного спілкування (вміння соціальної перцепції вміння саморегуляції вміння мовного й немовного контакту з учнями, вміння керувати своєю поведінкою) [2: 34]. За твердженням О. Бодалєва комунікативні уміння є ядром особистості педагога і запорукою його професійного успіху.

Особливу увагу на мовлення вчителя звертає В. Сухомлинський. Відомий педагог залишав, що ефективність педагогічного спілкування залежить від комунікативних умінь вчителя, а саме вміння оперативно й правильно оцінювати педагогічну ситуацію, проникати у внутрішній світ дітей і орієнтуватися у зовнішніх виявах іншого емоційного стану, ефективно використовувати слово як засіб переконання. В. Сухомлинський вважав, що мовлення вчителя є показником його педагогічної культури, засобом самовираження та самоствердження його особистості [4].

Учительське слово – найперший місток у тендітний світ дитячої душі – має бути емоційним образним, ширим. Слово вчителя настільки важливе для школярів молодшого віку, що вони самі шукають його – шукають, щоб запитати, розповісти, здивувати, вилити свою дитячу смуту.

Таким чином слово відкриває перед учителем безмежні можливості для емоційного впливу на учнів і водночас покладає на нього величезну відповідальність. Вчитель повинен продумувати кожен свій крок, зважувати кожне слово, глибоко усвідомлювати і правильно будувати педагогічне спілкування з дітьми.

Зачіважимо, що у спілкуванні вчителя з учнями важливе значення має його уміння досягти емоційного контакту з класом. Під емоційною функцією контакту вчені (Б. Драль, О. Митник, В. Шпак) розуміють взаємовплив учителя і його вихованців, вступаючи в контакт із класом, вчитель настроює його на свій емоційний лад, а клас, у свою чергу, надихає вчителя емоційно стимулюючи зацікавленістю матеріалом, що викладається. Тобто встановити емоційний контакт із класом означає досягнути з дітьми спільноти емоційних позицій та емоційних переживань щодо змісту.

навчального матеріалу мети засобів конкретного уроку і стосовно один до одного Це, в свою чергу, передбачає розуміння емоційного стану учнів, уміння вчителя приймати діючу такою, якою вона є

Специфічною формою почуттєвого прояву духовності є емпатія тобто здатність людини до співпереживання співчуття іншій особі (істоті), бажання та зміння зрозуміти й відчути в внутрішній світ зображені цінність і неповторність прагнення до безкорисливого задоволення і потреб та інтересів Сфера проявлів емпатії – взаємини вчителя з учнями міжособистісне спілкування

Практика показує, що учні орієнтується насамперед на загальне ставлення до них педагога а не на ступінь розвиненості іого комунікативних здібностей Емоційний компонент спілкування має для молодших школярів не менш важливе значення, ніж змістовий

Відомо, що вчитель початкових класів – найголовніша людина для молодшого школяра яскравий приклад для наслідування Авторитет його – незалежний Тому особливо важливим значення діля дитини має те, які стосунки склалися у неї з учителем оськльки вони впивають на її емоційне благополуччя і комфорт

Шкільна практика за свідчить, що учням початкових класів для емоційного комфорту дуже потрібні слово як ознака уваги й підтримки вчителя дотик, жести, погляд, які передають любов і сувалення педагога За умови доброзичливого ставлення до неї інших людей дитина відчуває задоволення, висвіненість і собі захищеність; сама позитивно ставиться до людей що її оточують (В Мухіна)

Як показують результати досліджень С Максименка В Мухіної В Огійника О Проскури особливу потребу в емоційному комфорті відчувають шестирічні першокласники Тому потрібно прагнути до того, щоб кожна дитина повірила в свої можливості раді гідному дню, іструментом з учителем, давніку на урок щоби шкільне життя стало для неї чистом особистого життя

На думку Н Зубай [1] емоційно позитивна атмосфера в класі створюється вчителем такими педагогічними засобами: доброзичливим ставленням до дітей, тактовним звертанням до них, урахуванням індивідуальних особливостей, умотивованістю оцінок, адекватною реакцією на поведінку класу, вихованням з певненості і власних сил

Отже, на емоційне самопочуття школярів значною мірою впиває відповідний емоційний мікроклімат, що панує в класі Вирішальна роль у його формуванні належить вчителю Тому він повинен подбати щоб атмосфера довіря, доброзичливості, взаємородуміння панувала на кожному уроці А для цього педагогові потрібно бути уважним психотехном, який зумів би побачити підгодіти що робиться в дитячій душі Духовний тип поведінки виявляється в позитивно емоційному дійовому ставленні до життя та внутрішнього світу іншої людини

У формуванні емоційної сфери школярів важливе місце займає і стиль взаємостосунків вчителя з учнями Практика показує, що діти, які виховуються в умовах гуманістичного демократичного стилю спілкування, що залучається на глибокій позазі до особистості кожного відчувають емоційне задоволення радість і навпаки стан напруження пригнічення нездоволення спостерігається у школярів тоді коли вчитель дотримується авторитарного стилю спілкування Така позиція вчителя не дає змоги наблизитися до нього, між ним і дітьми не виникають довірі іні доброзичливі стосунки

Нова стратегія освіти передбачає особистісно орієнтоване навчання Сутью його є партнерство всіх учасників навчально-виховного процесу гуманізація педагогічного спілкування повага до внутрішнього світу як учнів так і вчителів Особистісно орієнтована освіта залучається як зазначає І Бех, на самонічинні особистості, і духовності й суверенності

Проблема взаємостосунків учителя з вихованцями входить на одне з перших місць Й творення педагогіки співпраці, тим паче, що зміна парадигми цілей і функцій початкової школи освіти зумовила переорієнтацію в поглядах на учня – суб'єкта навчання Тому вчитель повинен вбачати в учнів партнера і спільній діяльності не нав'язувати йому свою волю погляди Атмосфера співпраці вимагає насамперед, щоб учитель постійно оберігав право школяра на власний вибір на почуття власної гідності, право вважатися Людиною Саме на дотриманні цих вимог наголошують представники педагогіки співпраці (ІІ Амонашвілі М Гузик М Касьяненко О Савченко та ін)

ВИВЧАЄМО ДОСВІД

Таким чином супутником емоційно сприятливого фону уроку повинні бути гуманізм стосунків учителя та учнів.

Стиль роботи класовода, його особиста поведінка впливають на формування стереотипа поведінки дітей молодшого шкільного віку якщо він спокійний, звіноважений добродічний то груповий портрет класу – такий же і наявні клас нагадуватиме галасливу юру, якщо вчитель видається нерівноважність, нетостідливість метушливість. Це пояснюється тим, що педагог для молодших школярів – авторитетна людина тому зони легко піддаються його емоційному впливові.

Формування емоцій базується на тому, що кожна людина певною мірою настроюється на емоції і почуття інших, причому найчастіше підсвітлюючи. Емоції проявляються у вигляді аналогічних до них які сприймаються. Тому емоційний стан вчителя, незалежно від його віку впливає на стан учнів передається ім викликає відповідні почуття. Відбувається так зване емоційне зараження (К Станіславський). Ця закономірність виявує емоційних процесів особливо яскраво проявляється у дитинстві: "Хочеш мати добрий настрій – створи його іншим а вони передадуть його тобі", – говорить народна мудрість.

Позитивне емоційне ставлення до навчальної праці породжується правильно організованою діяльністю учнів. Чимале значення тут має і позитивне оформлення темпоритми уроку який включає темпи роботи учнів на уроці, чіткість завершеності кожного етапу уроку, динамічність переходу від одного виду діяльності до іншого, вчасний переход від пояснення до практичних дій, швидкість мовлення, рухів, доцільність пауз, ритмічність у діяльності учнів (І Бех, І Заян, О Савченко та ін.).

Аналіз психолого-педагогичної літератури дозволяє зробити висновок про те, що темп уроку залежить від таких чинників складності навчального матеріалу, рівня розвитку учнів, психологочних особливостей вчителя. Робота в оптимальному темпі який відповідає психофізіологічним чинникам людини а також характеру і діяльності є найбільш продуктивним і сприяє якісному виконанню дій.

Особливу роль відіграє темп мовлення педагога (І Бех, В Кан-Калик, О Леонтьєв та ін.). Повільний як і швидкий вражає дитину своєю монотоністю якщо його не змінююти від час спілкування. Доцільно вистовлюватися у середньому мовленнєвому темпі з інтонаційною виразністю відповідно опорюючи психологочними паузами та звичним наголосом, інакше учні погано сприйматимуть зміст. Вживання порівнянь, прикладів, метафор, афоризмів, прислів’їв та приказок збагачує мовлення, робить його яскравим, цікавим.

Таким чином темпоритм уроку відіграє важливу роль в створенні емоційно сприятливого фону уроку.

Глибокі переживання викликає у школярів методів класів педагогічна оцінка. Насамперед учителі мають пам’ятати, що оцінка може виступати як:

1) емоційне ставлення вчителя до навчання учнів, що виражається за допомогою слова жесту, змінки, які означають згожу, схвалення, незгоду, недоволення тощо. Позитивне емоційне оцінювання підтримує віру дитини у свої сили і можливості негативне – спонукає до усунення виявлених помилок та недоліків у навчанні;

2) мотивоване оцінення судження що дає учнів можливість усвідомити як саме він справився з роботою що вийшло добре в чому помітка як і краще виправити;

3) оцінка з використанням цифрового бала.

Б Анальза виділяє два функції впливу оцінки на дитячу особистість: а) орієнтувальну, що поглиблює усвідомлення процесу діяльності; б) стимулюючу яка впливає на афективно-вольову сферу внаслідок переживання успіхів чи неудач.

Оцінюючи чистоту учнів у навчанні, учитель має дбати про домінування позитивних переживань пов’язаних з основаними знань. Це важливо з двох причин по-перше методів школи як відомо, часто сприймають педагогічну оцінку як оцінювання власної особистості. Тому оцінка повинна бути пов’язана з аналізом того, що і як виконав учень (наприклад “Я твоею роботою задоволена”); а не з його особистістю (наприклад “Я тебею не задоволена”). По-друге: нагромадження позитивного емоційного досвіду у зв’язку з оцінкою дозволення знань є основою для розвитку навчально-пізнавальних мотивів.

ВИВЧАЄМО ДОСВІД

Дослідження психологів показують, що негативні емоції, породжені оцінкою в одному випадку мобілізують сили, в іншому – дезорганізують їх. Учитель має пам'ятати що негативна оцінка створює тривожний стан в учня. Тому будь-яке оцінювання має ґрунтуватися на доброзичливому ставленні до дитини. Оцінка має спонукати школяра краще вчитися тому що обов'язково потрібно мотивувати. Отже педагогічна оцінка, як важливий регулятор навчальної діяльності учня має великий вплив на його смішний благополуччя.

Таким чином від педагога як особистості від його ставлення до предмету до учнів від правильно організованої навчальної діяльності учнів залежать смішні переживання школярів в процесі навчання.

Заслуговує на увагу і той аспект, що вчитель повинен подбати про формування культури почуттів учнів. Потрібно вчити дітей керувати своїми почуттями, підпорядковувати їх розуму і волі. Безперечно прояв почуттів і їх культура залежать від особистості. Певний відбиток тут можуть накласти вихованість культура поведінки а також характер темпераменту та інші психічні особливості. З роками розвивається здатність регулювати свої почуття, стримувати їх небажаний вияв. Однак не всім і не завжди це вдається. Але той, хто вміє володіти собою, вважається смішною стійкою людиною, тобто врівноваженою стриманою.

Оригінальну методику виховання культури почуттів формування духовного світу особистості знаходимо у педагогічній спадщині В. Сухомлинського. Його концепція культури почуттів ґрунтується на вихованні добра через добро вихованні турботи про чюдину й природу. Відомий педагог зазначав, що без постійного духовного спілкування вчителя і дитини, без взаємного проникнення в світ думок почуттів переживань один одного неможлива смішна культура. Вміння відчувати і відповідно діяти (втілити прекрасні почуття у реальні вчинки) В. Сухомлинський називав ‘абзакою смішної культури’.

Таким чином виховання почуттів пов'язане з розвитком особистості в цілому формуванням духовної культури.

Отже створення смішного сприятливого фону уроку для виховання духовності молодших школярів – одне з важливих завдань сучасної початкової школи. Необхідна роль у його забезпеченні належить особистості вчителя, його умінню володіти словом, встановлювати смішний контакт із класом, формувати духовний світ особистості.

ЛІТЕРАТУРА

- 1 Зубарев Н.П. Створення смішного клімату в процесі навчання шестилітків // Початкова школа. 1984. № 6. С 53-55
- 2 Леонтьєв А.А. Педагогическое общество - М. Знание. 1979. – 48 с
- 3 Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. Підручник для студентів педагогічних факультетів. К. Абрис. 1997. 416 с
- 4 Сухомлинський В.О. Слово про слово // Вибрані твори. У 5 т. – К. Рад школа. 1977. – Т. 5. – С. 160-167
- 5 Чебыкин А.Я. Теория и методика эмоциональной регуляции учебной деятельности. Научно-методическое пособие. – Одесса. Астропrint. 1999. – 158 с
- 6 Юзвак Ж. Духовність погляд психолога // Початкова школа. – 2000. – №3. – С 5-7

ОБГОВОРЮЄМО ПРОБЛЕМУ

Елеонора ПАЛІХА ГА

ДУХОВНА ОСНОВА ДІЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Образ Бога увійшов до культури людства як універсальний психологічний феномен побудови Я-концепції людини, реальний чинник сволодіння ісю ступенями досконалості. Скажено за вченням пустельника Ісаака Сиріна (за різними джерелами – VI-VIII ст) який поспілкується на псевдо-Діонісія Ареопагита щодо діяльності ангельських чинів виділяється три чини людини чин новоначальних, чин середніх і чин досконалих.

Відповідно розрізняються й три ступені відання (пізнання) перший – людина зовнішня (коти відання йде за поганською чистістю), другий – людина внутрішня (що визначає собою переход людини від першого ступеня до душевних роздумів і побажань) третій ступінь (досконалості) – избуття духовності (коти відання висохнеть над юмнім і антробовіс міркування про те що приховано від очей всередині). Усі три способи відання відповідають перебуванню людини в тілі в души і в дусі [1, 123].

Дух це безсмертна й істинна істота обларована родом і свободою волю [8, 18-19]. Від слова дух походить слово духовність. "Духовність – це якісна характеристика свідомості людини й не єніс свідомості. До духовності можна віднести і дії людини і вчинки життя".

Духовність – це атрибут людини як суб'єкта на противагу бездуховності – втрати людиною і суб'єктивних якостей та перетворення останньої в простий об'єкт. У структурному відношенні доцільним є виділення трьох аспектів (моментів) духовності. Йдеться про естетизм (орієнтація на естетичні якості життя) етизм (тежіння до певної парадигми поведінки) і теоретизм (авестація до теоретичних аргументів і житті). Абсолютизація одного із аспектів духовності веде до її однобічного вивіву. В аксіологічному відношенні традиційними складовими духовності є істинна, добро і єрза.

Досягнення духовності є головним завданням, поставленим перед людиною в житті. Задачі й витлумачення духовності як поступової актуалізації людиною і суб'єктивних якостей. У контексті релігійного світосприйняття духовність розуміється як розкриття в людині та світі Святого Духа яке в свою чергу можливе лише шляхом богохподібення.

Проблематичним є тлумачення духовності як виключного феномена релігійної свідомості людини [8, 10].

"[з виникненням християнства] скоріше всього з початку з'яється Святого Духа на готові апостолів духовність трактується як об'єктивне відображення матеріального повис творчої снерги божественне начало і з особистим абсолютом зі своєю долею в космосі" [10, 64].

Важливими формами навчання й виховання учнів є релігія, етика та естетика.

Релігія – найдавніша форма утримання суспільства в єдиних моральніх рамках. Парапсихолог С. Лазарев вважає що "усі релігії слабшають щоб дати дорогу новому дитині" релігія яка стане науково новим способом мислення в якому наука й релігія об'єднуються [5, 118].

Духовність тісно пов'язана з етикою. Адже етика як наука про норми поведінки людини накреслює взрець на який час орієнтуватися може в особистому та громадському житті. В синкретопеді сказано що етика (від гр. ethos – звичай, характер) – наука про мораль, про виховання, роль і рід у суспільному житті людей [11, 699].

Естетика як складова духовності (у перекладі з грецької – діяний відчувати) – це наука про загальні закони художнього освіснення і пізнання дійсності, про закони розвитку мистецтва та його роль в житті суспільства" [11, 696]. Естетику вважають філософською дисципліною яка вивчає виразні форми що відповідають уявленням про прекрасне повторне високе низьке і т.д.

С. Лазарев у своїх дослідженнях із парапсихології ставить спочатку слово а потім думку мислення [5, 116] пояснюючи це тим що "у слові яке ми промовляємо є два аспекти

слово як причина думки і слово – як результат думки' А в Біблії сказано Споконвіку був Слово, і з Богом було слово і слово було – Бог" [9] Святий Іван додає 'Бог – це любов' [Ів 4:8] Та й звертання святого праведного Іоана Сергієва якого ще називають Іоано-Кронштадтським, звучить 'Господи! Ім'я Тобі Любов!' [4:107] Кожна людина згідно християнською мораллю повинна дотримуватись двох головних заповідей любові: Любі Господа Бога твоого усім серцем твоим, усію душою твою, усію силою твою і всіма мистям твоими Це перша і найбільша заповідь А друга – подібна до неї Любі близнього твоого я самого себе' [3, 203]

Святе Письмо вчить що Господь Бог – це найдосконаліше ество найчистіший дух Бог є сама Правда, сама доброта і сама любов' [3, 18] Любов є однією з трьох Божих чеснот першим із двох ятьох плодів Святого Духа Про неї пише Йоан Златоустий Любов є корінь джерела і мати чистого доброго Справди вона як корінь пускає безліч розгалужені добродетелі як джерело виробляє численні потоки як мати обнимає в лоні своєму тих чи до неї вдається Знаючи це блаженний Павло назавв і плодом Духа [2:11] У Біблії любов називають виконанням закону 'хто любить іншого виконав закон' Любов близньому зта не чинить Любов, отже виконання закону [9]

Любов зароджує добре бажання, добре слова, добре вчинки Святий Дух лагіднить наші прагнення Хоча б яка сильна була пристрасть ненависті, все-таки чвертьгодинне розважання (роздумування) здатне погасити її 'Розважання – це той яскравий може впорядковувати любов щоб душа могла любити близнього як себе саму а Бога понад усе Хто любить Бога той любить чисті розважання Хто ж не любить розважання тому буде морально неможливо перемагати свої пристрасності' [7:137]

У Євангелії від Матея читаемо звертання до тих, хто не бажає моральної досконалості взагалі та й у діалогічному мовленні зокрема "Гадюче поріддя як можете ви говорити слова добре які бувши' З повноти бо серця слова промовляють' [9] А те що з уст виходить те походить із серця якщо із серця походять лінії думки то з уст виходять богохульства А це оскверняє людину

Апостол Павло в посттани до колосян звертається до нас Тепер же відкиньте й ви від себе гнів тютість зробіть наклеп соромницькі слова з ваших уст' [9] У Євангелії від Матея ж читаемо Кажу-бо вам За кожне пусте слово яке скажуть люди – дадуть відповідь судного дня за нього Бо за словами твоими будеш засуджений Хто словом нехтуючи топ сам собі шкодить [9]

У Біблії [9] човиться Слові з уст мудрого часка а з уста дурня його гублять Лагідна відповідь гасить гнів дражливі слова викликає лютощі Покинь спрій захищайся сварка 'Хто вважає на слово, той знаходить добро', 'Хто словом нехтує сам собі шкодить, хто ж заповідь шанує той матиме заплату' "Хто стереже свої уста, той зберігає свою душу хто ж свого рота невгамовно розявляє тому погибель' Є такі що словами мов чечем прошивають аязик мудрого – гоїть, 'З уст праведного тече ласка з уст грішника – розпуста Ці та багато інших висловлювань свідчать про потребу людини в постійному вдосконаленні любові душі і слова і чим більше в душі людини є любові до Бога до близнього тим масштабніше вона дає уявлення про мораль і моральність і веде до розвитку духовності" [6:200] тоді й діалогічне мовлення буде розважливим добре та лагідне

Висновком до сказаного можуть бути слова 'Основне зберегти любов до Бога Николи никого не обвиняючи вину Вчитися в усьому бачити Божественну вину Навчитися не вбивати любові, коли втрачаєш найдорожче Навчитися жити любов'ю' [6, 280] Дотримання заповідей любові робить людину добришою, тагіднишою, а діалогічне мовлення розважливим Тому навчаючи діалогічного мовлення учнів 5-9 класів треба орієнтувати їх на релігійний бік духовності яка стимулюватиме етичність і культуру спілкування Релігія спочатку дає розуміння світу й нашчена в основному на стратегію тому вона позитивно формує духовні структури кожної людини

С Лазарев вважає що духовність – це з'єднання з Богом яке проявляється у відчутті любові не за язиком прямо ні з чим земним і яке продовжує існувати навіть тоді коли земне руйнується Почуття любові коли земне руйнується народжує релігію яка дає життя культурі та мистецтву і пізніше реалізується благами цивілізації" [5:299]

ОБГОВОРЮСМО ПРОБЛЕМУ

Одним із основних благ цивілізації є уміння спілкуватися насамперед на рівні діалогування. То ж навчання діалогічного мовлення після пов'язане з формуванням духовних якостей кожної цивілізованої особи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волохорова Н. Шляхи становлення духовності особистості // Духовий скарб українського народу в житті молоді: Збірник статей та матеріалів науково-практичної конференції - Тернопіль, 1994 - С.123
2. Избранные места из творений святого Иоакима Златоустого. Духовно мистецькие чтения для народа, составленіе А.Новакінь. ХІІІ - М . Синод типография, 1897 - С 94
3. Катехиз християнської віри - 1990 - С 18-19
4. Кронштадтской Иоаким Моя житінь во Христе. - Ницца, 1928. - 125 с
5. Лазарев С.Н. Диагностика карми. Кн. 2. Чистая карма - Санкт-Пет.. Академія парасихістики, 1995 - 352 с
6. Лазарев С.Н. Диагностика карми. Кн. 5. - Санкт-Пет., 1995 - 280 с.
7. Молитва. Могутій засіб спасіння. Святий Альфонс Лігорій - Канада: друкарня Голосу Спасителя, 1962. - 237 с
8. Релігіозний словник/ За ред. професорів А.Колодного і Б. Ломовика - К. Четверга чвізя. 1996 - 312 с
9. Святе письмо старого та нового завіту. 1991 - 1370 с
- 10 Смолік О. Викоряння основних духовних форм у молоді // Духовий скарб українського народу в житті молоді. Матеріали науково-практичної конференції - Тернопіль, 1994 - С.64
- 11 Український радянський синонімологічний словник УЗ-х т - Т 1 - К, 1966 - 856 с.

Мирслава ПІГУР

ІДЕЇ ХРИСТИЯНСТВА У ГУМАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Видатний філолог Фердінанд де Соссюр у лекції, яку виголосив у Женевському університеті у 1891 році, чіркував так: "бідному людському роду підчовясно в усьому, що стосується одинак, які відрізняють людину від інших видів тварин" - в інстинкті працевлібства, в релігійності, в моралі, в здоровому глузді і розумі, в усьому, крім мовленнєвої діяльності або, як ще говорять, членороздільної мови, термін "членороздільний" насправді дуже искрінній і розлігачатий, і я ставлю до його особливо стримано. Правда, у газетах з'явилася повідомлення про те, що в даний час декілька видів мавп намагаються відібрати у нас і це останнє наше надбання - членороздільну мову, і я не буду сперечатися з приводу законності їх посягань, цілком можливо, що їх варто прийняти до уваги. Зрозуміло однак, і про це говорилося уже соти раз, що людина без мови, може, навіть віддалено не нагадувала б тих людей, які нам відомі і якими є ми самі, тому що мовленнєва діяльність виявилась надзвичайним засобом колективної діяльності, з одного боку, й індивідуального виховання, з другого, інструментом, без якого індивід чи рід в шлюбі николи не змогли б навіть розвинути в тому чи іншому напрямі своїх вроджених здібностей" [6, 36]

Ці слова цілком стосуються усіх нас. Бо до недавнього часу громадянин радянської імперії були позбавлені релігії, здорової людської моралі і, навіть, мови. У встановленій імперській школі першага інтернаціонального над національним (у першу чергу - над національною мовою) була методом гуманітарного принципу. Відчуження освіти й науки від національної основи, різної мови впродовж віків не могло не позначитися на сучасному ступні української мови - згас интерес до слова. Масово сучасній істарації із грамотністю, хоч орфографічні повторюючи з класу в клас, а фахівці - ще п'ять років у вузі З одного боку, ми затвердизували мову, з другого, - занесхали. У результаті масово бездуховність, безгосподарність, байдужість.

Отже, протягом багатьох років повинні ми були жити, розвинатись без рідної мови, бо нам пропонували "сарну", "зродумату" для всіх. Але це суперечить природному Божому задуму. Той же Ф. де Соссюр писав: "Жодного разу на нашій планеті не було відзначено народження нової мови. Можуть ізвестіти як приклад волап'юк. Але ця спроба не мала жодного успіху" [6, 44]. Мова не народжується і не помирає: "Споконвіку було слово, і з Богом було Слово, і Слово було - Бог. Ніч постало все, і нащо, що постало, не постало без Нього" (Ів 1:1-3).

Сама по собі мова вічна Мова може припинити своє існування тільки одним способом – шляхом насильницького и скасування, наприклад у результаті знищення народу який говорить даною мовою [6 43] Доведено, що обов'язковою умовою існування будь-якого суспільства є єдина для всіх мова державно-адміністративної освітньої та інших сфер спілкування

Після прийняття християнства у Київській Русі мовою навчання у школах була старостов янська на той час – літературна мова Інтелігенція володіла ще латиною і грекою

Велику роль у вихованні та навчанні відіграла церква після розпаду Київської Русі З XII до XVI століття церква була осередком навчання і виховання Але мовою освіти і надалі залишалася церковнослов'янська

Розвиток народної української мови пов'язуємо з Києво-Могилянською колегією, яка своє існування розпочала з Київської братської школи Мовою викладання і навчання у цьому навчальному закладі була звичайно, латина але українську народну мову вводили в викладання чиєрагури Професура Києво-Могилянської академії підготувала ґрунт і дала початок українському письменництву, XIX ст генетично сполученому з нашим книжним письменством XVII-XVIII ст [5 98]

Великим сподвижником Києво-Могилянської колегії був Петро Могила архімандрит Києво-Печерської лаври Він дав про освіту про підготовку молодих кадрів на рівні європейських вищих шкіл Створюючи вищу школу в Києві П.Могила постав за кордон гатаючи українських юнаків, котрі б могли після повернення стати викладачами серед них Ситьвестр Косів Ісая Трофимович, Ігнатій Струміч Тарас Земка та ін За словами Михайла Грушевського цей період в історії України є цілою епоховою в історії імінчення церкви думом Петра Могили українська церква жила добрих два століття після його

Насильницьке насаджування російської мови в усіх навчальних закладах успішно розпочала Катерина II Лише в 1917 році було засновано першу українську гімназію Однак уже в кінці 20-х років ХХ ст після короткого національного відродження почалося нове нищення українських шкіл інших навчальних закладів Результатом цього нищення став той факт, що в 80-ті роки нашого століття майже всі вищі навчальні заклади стали російськомовними

Але не можна не згадати і того доброго зерна, яке сяяло у ті тяжкі часи, зокрема спільноті церкви Митрополит Андрей Шептицький писав “Завдяки твердості і непохитності своєї римо-католицької Церкви, поляки мають незрівняно більшу свободу думки и діяння, ніж українці беззастанно русифіковані визискувані, порізані релігійно, переслідувані і репресовані за ‘націоналізм і антидержавну діяльність’” [4 310] Андрей Шептицький багато зробив для України і її народу Про його гуманічну працю говорять факти від найпростіших (коли викладав історію мистецтва для учнів школи Отекси Новаківського) до великих архієпископських Життя і праця Андрея Шептицького дозволили написати Сергієві Жуку у 1960 році такі слова Він пішов туди, звідкіля немає воротів але його блискучий розум великий душі світлі почуття чисте серце будуть вічно нагадувати про Нього Він буде жити доки житиме на землі хоч єдина людина українського роду” [1 223]

Тепер в час розбудови нашої держави, після багатовікової імперської заляжності проблема сильного впливу колоніальної мови митрополи продовжує існувати Насамперед, це проявляється у свідомості людей, які думають, що здобувати ґрунтовну освіту (технічну, природничу, медичну чи ін.) краще (або престижніше) російською чи іншою іноземною мовою Посидаються тут і на брак української термінології, відсутність фахової літератури тощо Ця проблема є чи не найактуальнішою у сучасному розвитку і функціонуванні української мови

Другою серйозною проблемою, на наш погляд, є суспільна зневіра, втрата ідеалів і відсутність моральних цінностей Стільно зауважує В Мельничайко ‘Можливо й нам як евреям після єгипетської неволі, доведеться сорок років блукати манівцями історії, поки на арену суспільного життя не вийде нове покоління що усвідомить себе народом?’ [3. 3]

То як виховувати те нове покоління? І в яких джерелах шукати ті моральні цінності? Безперечно у Книзі-Істині – Біблії, яка уже протягом двадцяти століть залишається прикладом досконалого літературного твору Авторами Біблії було 40 людей пастухи, риболови, поетики, князі, поети, філософи, пророки, священики, лікарі які жили протягом двох тисячоліть У шістдесяті шести книгах Біблії є історія поезія пророцтва посітання алгорітмів І автори які

належали до різних народів і культур, створювали свої книги на двох континентах, у шістнадцяти країнах, відмежованих одна від одної сотнями миль. Але при цьому в цих книгах нема принципових суперечностей. Як вдається авторам зберегти таку єдність думки?!

Один із найвидатніших романістів сучасності Роман Іванчук в 'Орді' пише 'Мусим кувати іншу зброю – місль і дух. Без релігії народ хаміє. Не дайте дияволу, відібрати в народі віру в Бога' [2 176]. Морально-етичні аксиоми Вічної Книги мусуть стати джерелом навчання виховання способу життя.

Окрім того, що було сказано про Біблію як досконалій літературний твір, часом встуки можливості використання цих текстів при вивченні мови. Мова Біблії багата на образи і символи, які з відчуттям слова зверненого Богом до людини Бог промовляє до людини через твориння і через історію якою він керує. Наприклад, море у Біблії – це символ хаотичних сил. Варто згадати і про багату метафоричність біблійної мови. Зберігаючи образи і зважаючи одночасно на текстову обмеженість, мова Біблії має виняткову властивість залишатися конкретним засобом зображення яке вкорисне в людському досвіді.

Моральні цінності можна виховувати шляхом віднайдення і запровадження нових підходів до викладання рідної мови. Грунтова базова мовна освіта має забезпечити широке використання державної мови в усіх суспільно-виробничих сферах. Сучасна українська літературна мова має засвоюватись студентами як естетична та етична цінність і як засіб досягнення гармонії в житті. Тому в вивченні мови також повинна бути гармонія. А цього чи досягнемо, коли об ектом вивчення стане мовленнєва діяльність, а не ізольовані мовні знання. Мовленнєва діяльність не відкидає важливості мовних явищ мовленнєвих навичок а потребує їх єдності в навчальному процесі.

До науково обґрунтованої і прийнятої методичною науковою теорією постапного формування розумових дій і понять П. Гальперіна на нашу думку потрібно додати принцип впливу мотивації в навчальному процесі на результат навчання. Ведучість цього принципу (А. Маркова називає його мотиваційним вакуумом) веде до зменшення самого процесу навчання. 'Бо правдиво у Біблії сказано: "Держись науки и не занедбуй питьнуй и вона бо життя твое" '(Прит 4:13).

Головним компонентом навчання мови має стати узагальнена модель операції взаємодії викладача і студента. В особі студента важливо бачити особистість яка самоактуалізується. За твердженнями психологів такі особистості не залишаються від світу, а тягнуться до нього. Ними ручас щедрість добро вони мають власну думку про основні життєві питання. Хто правду чинить – іде до світу щоб виявилася дія його сподіян: бо вони в Богі (Ів 3:21).

ЛІТЕРАТУРА

- 1 Жак С. Чистий серцем (Пам які митрополита Андрея Шептицького) // Візвольний шлях. Лондон. Українська видавнича спілка – 1960 – №2 – С 223
- 2 Іванчук Р. Орда – К. Український центр духовної культури 1994 – 192 с
- 3 Мельничанко В. Виховні потенціал уроків української мови // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка Сергія Лінгводидактика – 1998 №2 – С 3-9
- 4 П.Л. Митрополит Андрей Шептицький на службі Христової Церкви // Візвольний шлях. Лондон. Українська видавнича спілка 1998 №3 – С 310
- 5 Усатенко Т.П. Українознавчі проблеми вивчення мови в національній школі // Мова і культура. Шоста міжнародна наукова конференція. K Collegium 1998 – С 94-100
- 6 Фердинанд де Соссюр. Замітки по общиі лінгвістиці – М. Прогрес 1998 – 274 с

АВТОРИ НОМЕРА

АНДРІЙЧУК Іванна Петрівна	аспирантка кафедри практичної психології Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка (ТДПУ)
БИСТРИЦЬКА Елла Володимирівна	кандидат історичних наук доцент кафедри стародавньої та середньовічної історії ТДПУ
ВИХРУЩ Віра Олександрівна	кандидат педагогічних наук, докторантка кафедри педагогіки Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова
ВОЛОВСЬКА Надія	вчитель ЗОШ №2 м Підволочиська Тернопільської області
ДЕМ'ЯНЧУК Степан Петрович	директор Чортківського інституту підприємництва та бізнесу Тернопільської академії народного господарства
ДІДОРА Марія Іллівна	кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології ТДПУ
ДІДУК Галина Василівна	кандидат педагогічних наук доцент кафедри методики української мови і культури мовлення ТДПУ
ІВАНЮК Тетяна Михайлівна	психолог ЗОСШ №16 м Тернополя
КАМІНСЬКА Надія Дмитрівна	асистент кафедри педагогіки ТДПУ
КОРМИЛО Оксана Михайлівна	асистент кафедри практичної психології ТДПУ
МАЛАНЮК Петро Миронович	кандидат педагогічних наук доцент кафедри інформатики та методики та викладання ТДПУ
ПАЛИХАТА Елеонора Ярославівна	кандидат педагогічних наук доцент кафедри методики української мови і культури мовлення ТДПУ
ПАСОВИСТИЙ Василь Петрович	студент Тернопільської вищої духовної семінарії ім патріарха Йосипа Сліпого
ПІГУР Мирослава Василівна	аспирантка кафедри методики української мови та культури мовлення ТДПУ
ПРИЙМАС Наталія Володимирівна	вчитель Тилявської ЗОШ I-III ступенів Шумського р-ну, Тернопільської обл.
РАДЧУК Галина Кіндратівна	кандидат психологічних наук доцент завідувач кафедри практичної психології ТДПУ
СТРУГАНЕЦЬ Борис Володимирович	кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри професійного навчання ТДПУ
ФЛІНТА Наталія	старший вчитель ЗОШ I-II ступенів №1 м Збаражка Тернопільської області
ЦЬОМКО Василь Омелянович	асистент кафедри практичної психології ТДПУ
ШПАК Марія Мирославівна	аспирантка кафедри методики початкового навчання ТДПУ
ЮРЧАК Людмила Ростиславівна	методист відділу виховної роботи ТДПУ
ЯНКОВИЧ Олександра Іванівна	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки ТДПУ

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ	3
<i>Вихруш Віра</i> Дидактичні аспекти релігійної педагогики (з історії питання)	3
<i>Маланюк Петро</i> Творча особистість у вченні Григорія Вашенка	8
<i>Бистрицька Єлла</i> Ідея національної церкви в Україні	10
<i>Примас Нтанія</i> Святе Письмо в творчості Уласа Самчука : його значення для релігійного виховання	16
МОРАЛЬНО-ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ	22
<i>Камінська Надія</i> Морально-духовне виховання студітської методі в процесі викладання педагогічних дисциплін	22
<i>Дідух Галина</i> Емотивне мовлення як позитивний чинник формування високодуховної особистості	24
<i>Струганець Ігор</i> Дем'янчук Степан Роль сім'ї, держави і церкви у релігійному вихованні	27
<i>Юрчак Людмила</i> Методи виховання у християнстві	29
СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА	32
<i>Радчук Галина</i> Лідора Марія Християнські цінності і принципи взаємодії в соціальній роботі	32
<i>Янкович Олександра</i> Конвергенція соціальної педагогіки і соціальної роботи в діяльності церкви	34
ГУМАНІСТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ	37
<i>Андрічук Іванна</i> Християнська мораль : позитивна Я-концепція практичного психолога	37
<i>Корчевто Оксана</i> Гуманістичні засоби формування повноцінної особистості	40
<i>Іванюк Тетяна</i> Психотерапевтичний вплив християнських обрядів	41
<i>Пасловстий Василь</i> Духовна боротьба зі злом	43
<i>Цьомко Василь</i> Проблема впливу деструктивних культів на становлення особистості	46
ВИВЧАЄМО ДОСВІД	49
<i>Вотовська Надія</i> Особливості викладання у початкових класах курсу "Основи християнської этики"	49
<i>Флінта Наталія</i> Формування у молодших школярів основ християнської моралі (на прикладі уроків української мови і читання)	52
<i>Шпак Марія</i> Емоційно сприятливий фон уроку як фактор формування духовності методінів школярів	55
ОБГОВОРЮЄМО ПРОБЛЕМУ	60
<i>Панахата Елеонора</i> Духовність діалогічного мовлення	60
<i>Пегур Миростава</i> Ідея християнства у гуманізації навчального процесу	62
АВТОРИ НОМЕРА	65
ЗМІСТ	66